

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI

**SÂMÎ EFENDÎ ve MİMARÎ ESERLERDE BULUNAN
YAZILARI**

Zehra KORKMAZ TAŞBAŞ

YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN

Doç. Dr. Süleyman BERK

Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zehra KORKMAZ TAŞBAŞ
	Numarası	17812101016
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları Anabilimdalı/ Geleneksel Türk Sanatları Bilimdalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Süleyman BERK - Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL
	Tezin Adı	Sâmi Efendi ve Mimarî Eserlerde Bulunan Yazıları

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Sâmi Efendi ve Mimarî Eserlerde Bulunan Yazıları" başlıklı bu çalışma 03/ 05/ 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Süleyman Berk	
2	Doç. Dr.	Ali Fuat Baysal	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Çiğdem Önkol Ertunç	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zehra KORKMAZ TAŞBAŞ		
	Numarası	17812101016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı/ Geleneksel Türk Sanatları Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	SÂMÎ EFENDÎ ve MİMARÎ ESERLERDE BULUNAN YAZILARI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Zehra KORKMAZ TAŞBAŞ

İÇİNDEKİLER

Resim Listesi.....	v
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xi
ÖNSÖZ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2

İKİNCİ BÖLÜM

SÂMÎ EFENDİ'NİN HAYATI

2.1. Sâmi Efendi ve Ailesi	3
2.2. Sâmi Efendi'nin Vazifeleri	5
2.3. Sâmi Efendi'nin Sanat Hayatı.....	5
2.3.1. Sâmi Efendi'nin Hocaları.....	9
2.3.1.1. Boşnak Osman Efendi	9
2.3.1.2. Ebûbekir Mümtâz Efendi	9
2.3.1.3. Ebûbekir Nâsîh Efendi	9
2.3.1.4. Mehmed Şâkir Recai Efendi	10
2.3.1.5. Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi	10
2.3.1.6. Ali Haydar Bey	10
2.3.2. Sâmi Efendi'nin Talebeleri	11
2.3.2.1. Hacı Ahmed Kâmil Akdik	12
2.3.2.2. Hulûsi Yazgan	12
2.3.2.3. İsmail Hakkı Altunbezer	13

2.3.2.4. Mehmed Nazif Bey	13
2.3.2.5. Hasan Rıza Efendi.....	13
2.3.2.6. Aziz Efendi.....	14
2.3.2.7. Elmalılı Mehmed Hamdi Yazır	14
2.3.2.8. Ömer Vasfi Efendi	15
2.3.2.9. Neyzen Emin Efendi	16
2.3.2.10. Necmeddin Okyay.....	16
2.3.2.11. Sofu Mehmed Hamdi Efendi	17
2.3.2.12. Ahmet Re'fet Efendi	17
2.3.2.13. Feyhaman Duran	17
2.3.2.14. Mehmed Kâmil Ülgen	18
2.3.2.15. Hâlid Bey	18
2.3.2.16. Abdülkadir Kadri Efendi.....	18
2.3.2.17. Ferid Bey.....	19
2.3.2.18. Mehmed Suud Bey.....	19
2.3.2.19. Hâfız Hasan Tahsin Hilmi Efendi	20
2.3.2.20. Ahmet Râkım Boren	20
2.3.2.21. Ahmet Ziya Akbulut	20
2.3.2.22. Ârif Hikmet Bey.....	21
2.3.2.23. Bahaeddin Ersin	21
2.3.2.24. Mehmed Besim Vefa'i Efendi	22
2.3.2.25. Ahmed Ziyaüddin Efendi.....	22
2.4. Sâmi Efendi'nin Vefatı	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÂMÎ EFENDİ'NİN MİMARÎ ESERLERDE BULUNAN YAZILARI

3.1. Sâmi Efendi'nin Mimarî Eserlerde Bulunan Yazıları.....	24
3.1.1. Kantarcılar Camii.....	24

3.1.2. Gazi Atik Ali Paşa Camii.....	25
3.1.3. İstanbul Kapalıçarşı.....	27
3.1.4. Şehzâde Mehmed Camii	32
3.1.5. Hamidiye Etfal Hastanesi.....	33
3.1.6. Galip Paşa Camii.....	34
3.1.7. İstanbul Maçka, Hamidiye Çeşmesi.....	35
3.1.8. Zihni Paşa Camii	38
3.1.9. Nallı Mescid.....	42
3.1.10. Yıldız Hamidiye Çeşmesi	44
3.1.11. Yeni Cami Sebîli.....	46
3.1.12. Cankurtaran Çeşmesi	57
3.1.13. Nâzım Bey Çeşmesi	58
3.1.14. Hapishâne-i Umûmî	59
3.1.15. Şâzelî Tekke Camii Kitâbesi.....	60
3.1.16. Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii Kitâbesi	61
3.2. Sâmi Efendi Hattı İle Olan Mezar Taşı Kitâbeleri	62
3.2.1. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları	62
3.2.2. Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları.....	68
3.2.3. Eyüp Sultan Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşı kitâbesi	71
3.2.4. Karacaahmed Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşları	72
3.2.5. Seyyid Nizam Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşları	73
3.2.6. Merkez Efendi Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşları	74
3.2.7. Sünbül Efendi Hazîresi'nde Bulunan Mezar Taşları	75
3.2.8. Yahya Efendi Hazîresi'nde Bulunan Mezar Taşları	77
3.2.9. Yenikapı Mevlevîhanesi'nde Bulunan Mezar Taşı.....	79
3.2.10. Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Hazîresi'nde Bulunan Mezar Taşı.....	80
3.2.11. Süleymaniye Camii Hazîresi'nde Bulunan Mezar Taşı.....	82

3.2.12. Bursa Hüdavendigâr Türbesi Hazîresi'nde Bulunan Mezar Taşı	83
3.2.13. Manisa Hâtuniye Camii Avlusunda Bulunan Mezar Taşı	84
3.2.14. Sahrâ-yı Cedîd Kabristanı'nda Bulunan Mezar Taşı	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÂMÎ EFENDİ'NİN ESERLERİ

4.1. Topkapı Sarayı Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu.....	87
4.2. Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu	88
4.3. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu	93
4.4. Vakıf Hat Eserleri Müzesi Koleksiyonu	105
4.5. Sabancı Müzesi Koleksiyonu.....	107
4.6. Galata Mevlevîhânesi Müzesi.....	117
4.7. İsm-i Azam Ta'lik Mürekkebat Meşki	118
4.8. Sâmi Efendi'nin Yazı Kalıpları	121
4.9. Sâmi Efendi'nin Mezar Taşı Kalıpları.....	160
4.10. Sâmi Efendi'nin Levhaları.....	163
Değerlendirme ve Sonuç.....	189
Kaynakça	192

Resim Listesi

Resim 3.1. Kantarcılar Camii

Resim 3.2. Hattat Sâmi Efendi'nin Kantarcılar Camii Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

Resim 3.3. Gazi Atik Ali Paşa Cami giriş kapısı Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.4. Hattat Sâmi Efendi'nin Gazi Atik Ali Paşa Camii Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

Resim 3.5. Kapalı Çarşı Nuruosmaniye Kapısı girişi.

Resim 3.6. Hattat Sâmi Efendi'nin Kapalı Çarşı Nuruosmaniye Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

Resim 3.7. Kapalı Çarşı Fesçiler Kapısı girişi.

Resim 3.8. Hattat Sâmi Efendi'nin Kapalı Çarşı Fesçiler Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Ta'lik Kitâbesi

Resim 3.9. Kapalı Çarşı Beyazıd Kapısı girişi.

Resim 3.10. Kapalı Çarşı Beyazıd Kapısı girişi Hattat Sâmi Efendi tarafından çekilen Sultan II. Abdülhamid Tuğrası

Resim 3.11. Hattat Sâmi Efendi'nin Şehzâde Mehmed Cami batı harim kapısındaki Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.12. Hattat Sâmi Efendi'nin Hamidiye Etfal Hastanesi Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.13. Hattat Sâmi Efendi'nin Galip Paşa Cami giriş kapısı Celî Ta'lik inşa kitâbesi.

Resim 3.14. Maçka Hamidiye Çeşmesi

Resim 3.15. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi 1. Pafta

Resim 3.16. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi 2. Pafta

Resim 3.17. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi 3. pafta

Resim 3.18. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi 4. Pafta

Resim 3.19. Zihni Paşa Camii mihrabı

Resim 3.20. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii mihrabı Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.21. Zihni Paşa Camii iç kapı Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.22. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii iç kapı Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.23. Zihni Paşa Camii dış kapı Celî Ta'lik kitâbesi.

Resim 3.24. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı sağ pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Resim 3.25. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı orta pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Resim 3.26. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı sol pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Resim 3.27. Nallı Mescid

Resim 3.28. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Nallı Mescid batı cephesi kapısı üzeri Celî Sülüs kitâbesi.

Resim 3.29. Yıldız Hamidiye Çeşmesi

Resim 3.30. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Yıldız Hamidiye Çeşmesi Celî Sülüs kitâbesi.

Resim 3.31. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Yıldız Hamidiye Çeşmesi Celî Sülüs kitâbesi.

Resim 3.32. Hattat Sâmi Efendi hattı ile Muhakkak Besmele, Hattat Sâmi Efendi'nin Yıldız Hamidiye Çeşmesi yazısı kalıbı.

Resim 3.33. Yeni Cami Sebîli

Resim 3.34. Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi

Resim 3.35. Mustafa Halim Özyazıcı'nın çizgisiyle kitâbenin 6. Paftası.

Resim 3.36. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 1. pafta

Resim 3.37. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 2. Pafta

Resim 3.38. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 3. pafta

Resim 3.39. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 4. Pafta

Resim 3.40. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 5. Pafta

Resim 3.41. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 6. Pafta

Resim 3.42. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 7. Pafta

Resim 3.43. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 8. Pafta

Resim 3.44. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 9. pafta

Resim 3.45. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 10. pafta

Resim 3.46. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 11. Pafta

Resim 3.47. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 12. pafta

- Resim 3.48.** Sâmi Efendi'nin Celif Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesindeki imzası.
- Resim 3.49.** Hattat Sâmi Efendi'nin Yeni Cami Sebîli kitâbesinde kullandığı hareke ve tezyini işaretler.
- Resim 3.50.** Kethüda Seyyid Mehmet Ağa Çeşmesi, Cankurtaran
- Resim 3.51.** Cankurtaran Kethüda Seyyid Mehmet Ağa Çeşmesi (Hattat Sâmi Efendi'nin çektiği V. Mehmed Tuğrası)
- Resim 3.52.** Nâzım Bey Çeşmesi
- Resim 3.53.** Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Nâzım Bey Çeşmesi Celif Sülüs kitâbesi
- Resim 3.54.** Hapishâne-i Umûmî kitâbesi
- Resim 3.55.** Hattat Sâmi Efendi'nin Celif Sülüs hattı ile yazdığı Hapishâne-i Umûmî kitâbesi
- Resim 3.56.** Şâzeli Tekke Camii Kitâbe ve Tuğrası.
- Resim 3.57.** Sâmi Efendi Tarafından Çekilen Şâzeli Tekke Camii Kitâbe Tuğrası
- Resim 3.58.** Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii giriş kapı kitâbesi.
- Resim 3.59.** Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii giriş kapı kitâbesi.
- Resim 3.60.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı.
- Resim 3.61.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı.
- Resim 3.62.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı kitâbesi.
- Resim 3.63.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan mezar taşları bir arada.
- Resim 3.64.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan h. 1323 tarihli ve imzalı mezar taşı.
- Resim 3.65.** Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan h. 1329 tarihli mezar taşı.
- Resim 3.66.** Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi imzalı h. 1292 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şahidesi.
- Resim 3.67.** Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi imzalı h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi ayak şahidesi.
- Resim 3.68.** Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi imzalı h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şahidesi.
- Resim 3.69.** Hattat Sâmi Efendi'nin Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi Hazîresinde imzalı h. 1298 tarihli mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.70. Hattat Sâmi Efendi'nin Karacaahmed Mezarlığı'nda bulunan imzalı mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.71. Karacaahmed Mezarlığı'nda Sâmi Efendi imzalı Celî Sülûs bir mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.72. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi. (Seyyid Nizam Mezarlığı)

Resim 3.73. Hattat Fehmi Efendi'nin, Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan mezar taşı kitâbesi. (Merkez Efendi Mezarlığı)

Resim 3.74. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı. (Sünbül Efendi Camii Hazîresi)

Resim 3.75- 76. Hattat Sâmi Efendi'nin hocası Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi için Celî Sülûs ile yazdığı mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.77. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi'nin imzası.

Resim 3.78. Hattat Sâmi Efendi'nin hocası Ali Haydar Efendi için yazdığı mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.79. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı İsmail Rıdvan Paşa mezar taşı kitâbesi. (Yahya Efendi Hazîresi)

Resim 3.80. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Ebûbekir Mümtâz Efendi'nin mezar taşı kitâbesi. (Yenikapı Mevlevihânesi)

Resim 3.81. Aynı kitâbenin serlevhası.

Resim 3.82. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi imzası.

Resim 3.83. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi. (Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Türbesi Hazîresi'nden)

Resim 3.84. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi imza kısmı. (Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Türbesi Hazîresi'nden)

Resim 3.85. Hattat Sâmi Efendi'nin Sultan II. Mahmud Hazîresinde h. 1329 tarihli mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.86. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Muhammed Salih Paşa'nın mezar taşı kitâbesi. (Süleymaniye Camii Hazîresi)

Resim 3.87. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi'nin imzası.

Resim 3.88. Hattat Sâmi Efendi'nin Bursa Hüdâvendigâr Türbesi Hazîresinde bulunan imzasız h. 1296 tarihli mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.89. Hattat Sâmi Efendi'nin Manisa Hâtuniye Camii avlusunda bulunan mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.90. Hattat Sâmi Efendi'nin Sahrâ-yı Cedîd Kabristanında imzalı h. 1328 tarihli mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.91. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi.

ÖZET

Hattat Sâmi Efendi, Osmanlı hat sanatının önemli isimlerinden biridir. XIX. yüzyılda hat sanatında ekol olmuş, Celî yazıda Mustafa Râkım Efendi'nin üslûbunun tamamlayıcısı olmuştur.

Sâmi Efendi'nin mimarî eserlerde önemli ve sanat değeri yüksek olan yazıları vardır. Camiden çeşmeye pek çok yerde kitâbesi olan Sâmi Efendi'nin Kapalı Çarşı kapılarının kitâbeleri de, mimarîdeki yazılarına örnektir.

Sâmi Efendi pek çok talebe yetiştirmiş. Bu talebeler, Medresetü'l-Hattâtîn gibi önemli okullarda hocalık yapmışlardır.

Bu çalışmada, Hattat Sâmi Efendi'nin hayatı kaynaklardan ve arşiv belgelerinden araştırılarak, mimarî eserlerde bulunan yazıları incelenmiştir. Çalışmamızda Sâmi Efendi'nin mimarî eserlerde bulunan yazılarının yanında ulaşabildiğimiz yazılarının da bir envanteri verilmiştir.

ABSTRACT

Calligraphist Sâmi Efendi was one of the important names of Ottoman calligraphy. He, one of the well-known figures of calligraphy of the 19th century, complemented the style of Mustafa Râkım Efendi in ‘Celi’ writing (a style of Arabic script with large letters used in writing inscriptions).

Sâmi Efendi has important and art-worthy writings in architecture. His inscriptions on the doors of the Grand Bazaar, and in many places from mosques to fountains, are examples of his writings in architecture.

Sâmi Efendi trained a lot of students. Later those students taught in important schools such as Medrese’tül Hattatîn.

In this study, the life of Sâmi Efendi has been investigated by studying the sources and archive documents, and his writings on architectural works have been examined. In this study, an inventory of the writings that we could obtain of Sâmi Efendi is given in addition to his works of the architectural works.

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılın önemli hattatlarından biri de Hattat Sâmi Efendi'dir. Sanat hayatı boyunca önemli işlere imza atmış, levhalar ve mimarî eserlerde bulunan yazılar bırakmıştır. Hattat Sâmi Efendi bu mirası gelecek nesillere aktaran pek çok talebe de yetiştirmiştir.

Celî Sülüs yazı, büyük olduğundan tarih boyunca estetik gelişimi son derece yavaş bir seyir takip etmiştir. Osmanlı hat sanatı mektebinde Fatih döneminde, Celî Sülüs'le ilgili Yahya Sûfi ve Ali b. Yahya Sûfi ile başlayan gelişme süresi Mustafa Râkım'la zirve yapmış, Hattat Sâmi Efendi de Râkım'ın mütemmimi olarak bu sürece çok büyük katkı yapmıştır.

Hattat Sâmi Efendi'nin özellikle Yeni Cami Sebîli yazıları bu konuda her bakımdan örnek gösterilecek bir estetik seviyededir. Celî Sülüs yazı yanında padişah tuğralarında da Sâmi Efendi yine Hattat Râkım'ın mütemmimi olarak bu konuda son noktayı koymuştur. Celî Sülüs yazı ve Padişah tuğrası Hattat Mustafa Râkım'ın yaptığı inkılâp sonrası Hattat Sâmi Efendi eli ile istikrar bulmuştur.

Bu çalışmamızda Sâmi Efendi'nin hayatı ve sanatı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Mimarî eserlerde bulunan yazıları okunup incelenerek, değerlendirmeleri yapılmıştır.

Çalışma konumuzun belirlenmesinde ve çalışmamızın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı olan değerli danışman hocalarım Doç. Dr. Ali Fuat Baysal ve Doç. Dr. Süleyman Berk'e şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca İstanbul'da saha çalışmalarında yardım eden kardeşim İsmail Korkmaz'a ve en büyük destekçim olan aileme teşekkür ederim.

Zehra KORKMAZ TAŞBAŞ

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Hat sanatı en hızlı gelişmeyi Osmanlı döneminde göstermiştir. Fatih döneminden başlayarak sanatta ekoller oluşmuş geçen yüzyıllarda gelişmeye devam etmiştir. XIX. yüzyılda gelişimini tamamlamış ve bu dönem Celî Sülüs yazıda en verimli dönemlerden biri olmuştur.

XIX. yüzyılın Celî hattının önemli hattatlarından biri de Sâmi Efendi'dir. Sâmi Efendi'nin hayatı, kitaplarda biyografi olarak yer almıştır. Sâmi Efendi'nin hayatı ve mimarî eserlerde bulunan önemli yazıları içeren detaylı bir çalışmayla amacımız Sâmi Efendi'yle ilgili tespit ettiğimiz bütün bilgileri ve eserlerini bir araya getirip toplamak bu şekilde düzenli bir katalog, envanter bilgisi oluşturup ortaya bu alanda yapılmış bir kaynak sunmaktır.

Yapacağımız bu çalışmada amacımız mimarîde bulunan günümüze ulaşan eserlerin yazılarını ve bu yazıların hattatı Sâmi Efendi'nin sanatını değerlendirmek ve hat sanatına katkılarını incelemektir.

Bu tezde Sâmi Efendi'nin mimarîdeki eserlerini derli toplu bir şekilde, ayrıntılı olarak sunmaya çalıştık. Ayrıca Sâmi Efendi'nin levha türünden eserleri ve yazı kalıpları da katalog şeklinde hazırlanarak bu tezde yer almıştır. Ortaya konan çalışmayla literatürde Sâmi Efendi ile ilgili olan kısıtlı bilgiye katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmamızın kapsamı öncelikle Sâmi Efendi'nin hayatı hakkında elde ettiğimiz bilgileri aktarmaktır. Sâmi Efendi'nin hayatı ve geniş bir yer tutan sanat hayatı olarak çalışmamıza eklenmiştir.

Hattat Sâmi Efendi'nin mimarî eserlerde bulunan yazıları kaynaklardan tespit edilerek ve eserler bizzat yerinde görüp fotoğraflanarak bu çalışmada yer almıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Öncelikle Hattat Sâmi Efendi'nin hayatı ve eserleri ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Araştırma esnasında kütüphanelerde ve arşivlerde pek çok kaynak taranmış, ilgili bilgiler derlenmiştir.

Araştırmamızın konusu olan Sâmi Efendi'nin mimarî eserlerde bulunan yazıları toplanmıştır. Kitaplardan eserlerin bulunduğu yerler tespit edilerek bir ön çalışma yapılmıştır. Eserlerle ilgili bilgiler detaylandırılıp değerlendirilmeleri yapılmıştır. Mimarî eserlerde bulunan yazıları 2018'de çeşitli tarihlerde İstanbul'da saha çalışmaları yapılarak eserler yerinde görölmüş ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Eserler okunarak değerlendirilmiştir.

Bazı eserler saha çalışmamızın yapıldığı esnada restorasyonda olduğu için fotoğrafları çekilememiştir. Bu fotoğraflar ve Sâmi Efendi'nin levha ve yazı kalıpları olarak eserlerinin fotoğrafları danışman hocam Doç. Dr. Süleyman Berk'in arşivinden temin edilmiştir.

2. SÂMÎ EFENDİ’NİN HAYATI

2.1. Sâmi Efendi ve Ailesi

Hattat Sâmi Efendi 16 Zilhicce 1253/ 13 Mart 1838 tarihinde İstanbul’un Fatih semtinde Haydarhâne mahallesinde doğmuştur. Kurban Bayramı’ndan sonra doğduğu için kendisine “İsmail Hakkı” ismi verilmiştir. “Mehmed Sâmi” ise mahlasıdır.¹

Babası Yorgancılar kethüdâsı Hacı Mahmud Efendi annesi Nefise Hanım’dır. Sâmi Efendi mahallesindeki sıbyan mektebine devam etmiştir. Aksaray’da Kâtib Mustafa Efendi Cami Mektebi’nde hat hocalığı yapan Boşnak Osman Efendi’den Sülüs-Nesih yazılarını meşk ederek icâzet almıştır. Bu yazılarda başka hocası olmamıştır.

Bir süre Arapça ve Farsça dersleri alan Sâmi Efendi 14 Temmuz 1853’te 10 kuruş maaşla Mâliye Kalemine girmiştir. Burada kendisine Mehmed ismi, Sâmi mahlası verilmiştir. Eserlerinde asıl adını hiç kullanmamıştır. Gençken yazdığı bazı yazılarda imzası Yorganîzâde şeklindedir.²

Sâmi Efendi, Bulgar asıllı fakat Müslüman olmuş Fatma ismini almış bir hanımla evlenmiştir. Saadet ismini verdikleri bir kızları olmuştur. Sâmi Efendi kızını Dîvan Kalemî’nden Suad Bey’le evlendirmiş, Suada isminde bir oğulları olmuştur.³

Sâmi Efendi’nin kızı Saadet Hanım 20 Ocak 1903 yılında iki yaşında bir evladını da öksüz bırakarak vefat etmiştir. Saadet Hanım’ın kabri Fatih Camii Hazîresinde Sultan Fatih’in türbesinin yan tarafındadır. Kabir kitâbesini Nazif Efendi Celî Sülüsle yazmıştır.⁴

Saadet Hanımın vefatından sonra Sâmi Efendi’nin hanımı Fatma Hanım’da rahatsızlanmış tüberküloz sebebiyle bir buçuk yıl sonra o da 20 Rabiü’l-Âhir 1322’de

¹ Uğur Derman, “ Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı” , *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.72.

² Derman, 2009, 72.

³ Şeyda Şenol, “ Hattat Sami Efendi ve İstanbul Müzelerindeki Eserleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2007, s. 4.

⁴ Şenol, 4.

vefat etmiştir. Mezarı kızı ile aynı yerde, Fatih Camii Hazîresindedir. Kabir kitâbesini Celî Sülûsle Kâmil Akdik yazmıştır ve imza koymamıştır. ⁵

Hattat Sâmi Efendi, “*Bıktırdı beni cân ü cihandan felek-î dîn / Cevr u sitemin eyleyerek, günbegün efzûn*” beytini söyleyerek yaşadığı bu kayıplar sebebiyle üzüntüsünü ifade etmiştir. Bu sebepten yazı göstermeye de ara vermiştir. ⁶

Resim 2.1. Sâmi Efendi'nin son yıllarında Ressam Feyhaman Duran tarafından yapılmış karakalem portresi.

⁵ Şeyda Şenol, “Hattat Sami Efendi ve İstanbul Müzelerindeki Eserleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2007, s. 4.

⁶ Derman, 1969, 8.

2.2. Sâmi Efendi'nin Vazifeleri

Hattat Sâmi Efendi ilk olarak h. 1269/1853'de 10 kuruş maaşla Mâliye Kalemi'nde vazifeye başlamıştır. H. 1272/1855 yılında ise mâliye kitâbeti odasına nakledilerek maaşı giderek artmış ve 250 kuruşa ulaşmıştır.⁷

1865 yılında resmi vazifesinde terfi eden Sâmi Efendi, Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi'ne nâmenuvis olarak tayin edilmiştir. 18 Nisan 1878'de ise Nâsîh Efendi'den boşalan Dîvân-ı Hümâyûn Dairesi'nde hutût-ı mütenevvia muallimliğine getirilen Sâmi Efendi Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Hulefalığından aynı kalemde görevi mümeyyizliğe kadar yükseltilmiştir.⁸

1894 yılında Sadrazam Cevad Paşa'nın Dîvân-ı Hümâyûn'da ta'lîm-i hat şubesini açtırmasıyla buranın muallimliğine ilave maaşla Sâmi Efendi tayin edilmiştir. Bu şube XX. asrın başlarında kapatılmış ve Sâmi Efendi vazifeye başka yerlerde devam etmiştir.⁹

Sâmi Efendi uzun süre Topkapı Sarayı'nda Enderûn-ı Hümâyûn'da ve Çarşıkapı'daki Mustafa Paşa Medresesi'nde hat dersleri vermiştir. Meşrutiyet'in ilanından sonra maaşı azaltılmış ve daha sonra emekli edilmiştir.¹⁰

2.3. Sâmi Efendi'nin Sanat Hayatı

Hattat Sâmi Efendi, Kâtib Mustafa Efendi Camii Mektebi'nin hat hocası Boşnak Osman Efendi'den yazıya başlamıştır. Sülûs ve Nesih meşk ederek icâzet almıştır. Fakat kabiliyetiyle eski üstadların eserlerini inceleyerek ilerleme göstermiş ve sanatında yeni bir yola girmiştir. Daha sonraları hocası Osman Efendi'nin sanat kıymeti olmayan yazılarını görmek isteyen hattat arkadaşlarına, küçümseyip, beğenmeme gibi bir durum olmayacağına dair söz alır, öyle gösterir ve hocasını Fatiha ile anmalarını istermiş.¹¹

⁷ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.355.

⁸ Derman, 1969, 5.

⁹ Uğur Derman, "Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı", *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.72.

¹⁰ Derman, 2009, 72.

¹¹ Derman, 1969, 4.

Mâliye Kalemi'nde çalıştığı dönemde Mümtâz Efendi'den Bâbîâlî tarzı Rik'a, Dîvân-ı Hümâyûn'un hat hocası Nâsîh Efendi'den Dîvânî, Celî Divanî yazıyı ve Tuğra çekmeyi öğrenmiştir.

Sülüs Celisini Mustafa Râkım Efendi'nin talebelerinden Mehmed Şâkir Recai Efendi'den meşk ederek ilerlemiştir. Ayrıca Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'den, meclislerine katılarak istifade etmiştir.¹²

Ta'lîk hattını Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi'den meşk ederek 1857 yılında icâzetnâme almıştır. Fakat İsmail Hakkı Efendi'nin sanatta derecesi, o devrin usta Ta'lîk hattatı Ali Haydar Bey'le kıyaslanamaz niteliktedir. Zaten yazılarına da pek rastlanmamıştır. Sâmi Efendi'nin yazılarını gören Ali Haydar Bey kendisine haber gönderip hat müzakeresi yapmaya davet etmiştir. Ali Haydar Bey, İsmail Hakkı Efendi için "ikimiz de Yesârîzâde merhumdan meşk ettik fakat öğrenmemiz arasında fark vardır" demiştir. Ali Haydar Bey'in etrafta gördüğü yazıları sebebiyle takdirini kazanan Sâmi Efendi ise hocasının güceneceği düşüncesiyle Ali Haydar Bey'e gidememiştir. Ancak İsmail Hakkı Efendi'nin vefatından sonra, Ali Haydar Bey'e devam etmiştir.

Sâmi Efendi Sülüs-Nesih hatları ile uğraşmamış ve az sayıda kıt'a bırakmıştır. Bu sahada çok beğendiği Mehmed Şevki Efendi ile onun dayısı ve hocası Mehmed Hulûsi Efendi'den teberrüken icâzetnâme almıştır.¹³

Celî yazıda maharetini ortaya koyan Sâmi Efendi yazıları genellikle siyah kâğıda sarı renkli zırnık mürekkebi ile yazar, bu yazılar iğnelenip kalıp yapılar ve müzehhipler tarafından altınla "Zerendûd" olarak işlenir. Sâmi Efendi'nin yazılarını, zamanının en iyi müzehhipleri olan Nureddîn, Bahâeddîn ve Hüsni Efendi'ler levha olarak hazırlamış. Koyu renkli zemine kalıptan tebeşir tozuyla geçirilerek hazırladıkları bu levhalar çok beğenilmiştir. Bu sebeple Sâmi Efendi'nin mürekkeple yazılmış hattı oldukça azdır.¹⁴

¹² Uğur Derman, "Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı", *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.72.

¹³ Derman, 2009, 73.

¹⁴ Derman, 2009, 73.

Hattat Sâmi Efendi yazı hususunda çok titiz bir hattattır. Zira bir yazıyı yazdıktan sonra uzunca bir zaman yazıya bakmaz Hâfızasından silinmesini beklermiş. Aradan zaman geçince yazısını çıkarır yeniden tashih edermiş. Zerendûd olarak hazırlanan eserleri tekrar sipariş edildiğinde kalıbı üzerinden yeniden tashih edermiş. Zamanla gelişimi ve en güzeli arayış gayreti eserlerinde görülmektedir. Bir yazı ile aylarca uğraştığı olurmuş. Bunu kendisine söylediklerinde ise ne kadar zamanda yazıldığına değil kimin yazdığına bakılır demiştir. ¹⁵

Kaynaklarda yazdığına göre Sâmi Efendi Sülüs Celîsinde ve Tuğra çekmede Mustafa Râkım Efendi, Tâ'lik Celîsinde ise Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi vâdîsinde yazı yazmış ve onlardan kalan noksanlıkları tamamlamıştır. ¹⁶

Hicri 1310/ M. 1893 yılının Ramazanında Tevfik Paşa tarafından dış kirası olarak verilen İsmail Zühdî Efendi'nin Sülüs-Nesih Murakkası'ndan seçmeler yapan Sâmi Efendi, Mustafa Râkım'ın Celî anlayışına ilaveler yaparak sanat hayatının en ileri derecesine erişmiştir. Bu tarihten vefatına kadar geçen yirmi sene içerisinde sanat hayatındaki en mükemmel eserleri ortaya çıkmıştır.

Yazdığı pek çok eserde de gördüğümüz üzere Sâmi Efendi'nin Celî yazıya olan hâkimiyeti, bazı yazılarını "Celî kalemi" ile değil de tek kurşun kalemle resmederek tamamlamasından anlaşılmaktadır. Celî yazmada usul genellikle, kalın kalemle yazmak veya normal kalemle yazıp büyütme usulleri kullanarak Celî hale getirmektir. ¹⁷

Celî Sülüs hattının okunmasına ve bezenmesine yardımcı olan hareke, tezyin ve mühmel işaretleri ve eserin yazıldığı tarihi gösteren rakamlara en güzel halini Sâmi Efendi vermiştir. Sâmi Efendi'ye kadar hiçbir hattat bu işaretleri bu derecede güzel ve muntazam bir şekilde yapamamıştır. ¹⁸

Hareke, tezyin ve mühmel işaretleri daha ayrıntılı bir şekilde ele alarak, Mustafa Râkım Efendi'yle farklılıklarını şöyle izah edelim: Tezyinat işaretlerinin düz

¹⁵ Derman, 1969, 7.

¹⁶ Uğur Derman, "Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı", *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.73.

¹⁷ M.Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı Ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Ankara 1989, C.3, s.314.

¹⁸ Derman, 1969, 7.

olan kısımları Hattat Sâmi Efendi’de daha yuvarlak bir hal alarak hareket ve canlılık kazanmıştır. Mesela tirfilin sol kısmı, şeddenin sol kolu Mustafa Râkım’a göre Sâmi Efendi’de daha yumuşak ve yuvarlak bir haldedir. Harekelerden ötrenin baş kısmında başlangıcı Sâmi Efendi’de bir es çizerek başlamış fakat Râkım Efendi’de daha düz bir şekildedir. Birde Sâmi Efendi’de ötre kuyruğunun alt kısmı Râkım’a göre biraz daha dolgun haldedir. Sâmi Efendi’nin bu yumuşak hareketi ötreye bir canlılık kazandırmıştır. Râkım Efendi’nin harflerine göre Sâmi Efendi’nin harflerinde canlılık vardır. Sâmi Efendi’de harf zülfeleri yarım nokta daha fazladır. Râkım Efendi’de bir buçuk nokta olan Elif zülfesi Sâmi Efendi’de iki noktadır. Sâmi Efendi, Elif harfinin aşağıya doğru son üç noktada hafif kıvrım yaparak, Râkım Efendi’ye göre daha hareketli yazmıştır. Bu durum dik harflerin hepsinde vardır. Rı, vav gibi kuyruklu harflerin satıra meyli Râkım Efendi’de bir buçuk nokta iken Sâmi Efendi’de iki nokta kadardır. Sin dişlerindeki canlılık Sâmi Efendi’de daha belirgindir. Râkım Efendi’de nun harfinin çanağı sol taraftan baş kısma bir buçuk nokta kala bitmişken Sâmi Efendi’de sol kısmındaki bitiş noktası, nun başlangıcı ile yaklaşık aynı seviyededir”.¹⁹

Hattat Sâmi Efendi, eserlerinde de gördüğümüz üzere yazılarında tezyinat unsurlarını çokça kullanmıştır. Bunun sebebinin tezyinat unsurlarının fazlaca kullanıldığı Celî Dîvânî yazıyla çok meşgul olmasına bağlanmıştır.²⁰

Hattat Mustafa Râkım Efendi’nin istiflerinde harfler yapıları ile ön plandadır, bazı istiflerinde ise tezyinat unsurları çok azdır. Bunun sebebi olarak da önceki devirlerde hareketin bile çok kısıtlı kullanılmış olmasıdır. Hareke ve tezyinat unsurları Celî Sülûse Râkım’la girmeye başlamış Sâmi Efendi’yle en güzel noktaya gelmiştir.²¹

¹⁹ Süleyman Berk, *Devlet-i Aliyye’den Günümüze Hat Sanatı*, İstanbul 2013, s.49.

²⁰ Uğur Derman, “ Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı” , *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.73.

²¹ Berk, 2013, 50.

2.3.1. Sâmi Efendi'nin Hocaları

2.3.1.1. Boşnak Osman Efendi

Osman Efendi Bosna'da doğmuş ve tahsilini orada tamamlamıştır. İstanbul'a medrese eğitimi almak için gelen Osman Efendi burada Laz Ömer Vasfi Efendi'den aklâm-ı sitteyi öğrenmiştir. Medrese tahsilini tamamlayınca Fatih medreselerinden birinde göreve başlamıştır. Ayrıca haftanın bir günü talebelerine hüsn-i hat dersleri vermiştir. Sâmi Efendi'nin ilk Sülûs-Nesih yazılarını meşk ettiği Boşnak Osman Efendi'nin hayatı hakkında daha fazla bilgiye sahip değiliz.

2.3.1.2. Ebûbekir Mümtâz Efendi

Ebûbekir Mümtâz Efendi, Balmumu tüccarı Hacı Mustafa Ağa'nın oğlu olarak h.1225/1810 tarihinde doğmuştur. Sıbyan mektebinde okumuştur. Büyükbabası Kurna Kâtibi Eğinli Hacı Ali Efendi'nin teşvik etmesiyle Divân-ı Hümâyun Kalemî'ne girmiştir ve burada "Mümtâz" mahlasını almıştır. Divân-ı Hümâyun'da çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Ebûbekir Mümtâz Efendi, Rik'a yazmakla şöhret bulmuştur. 1871'de vefat eden Mümtâz Efendi, Yenikapı Mevlevîhânesi kabristanına defnedilmiştir.²²

2.3.1.3. Ebûbekir Nâsîh Efendi

Ebûbekir Nâsîh Efendi, Ebûbekir Efendi'nin oğludur ve h.1229/1813 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1830 yılında Divân-ı Hümâyun Kalemine hulefa oldu. Kalemin usulüne göre "Nâsîh" mahlası verildi. Kalemin hat muallimliği de kendisine verilmiştir. Asıl mahâreti Dîvânî yazıda olan Ebûbekir Nâsîh Efendi 1855 yılında vefat etmiş, Kocamustafapaşa'da Ramazan Efendi Dergâhı hazîresine defnedilmiştir.²³

²² Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.724.

²³ İnal, 229.

2.3.1.4. Mehmed Şâkir Recâi Efendi

Mehmed Şâkir Recâi Efendi, Mehmed Tahir Efendizâde Maden Kalemi ser halifesi Nureddîn Efendi'nin oğludur. 1803 yılında Sütölçe'de doğmuştur. On üç yaşında iken Nesih yazı ile Amme süresini yazarak hocası Filibeli Mehmed Efendi'den icâzet almıştır. Bu sebeple Recâi mahlası verilmiştir. Sülüs- Nesih ve Celî yazıda maharet gösteren Recâi Efendi Ta'lik yazı ile de meşgul olmuştur.²⁴

Hattat Mustafa Râkım Efendi'den Celî Sülüs öğrenen Mehmed Şâkir Recâi Efendi Râkım mektebini en iyi temsil eden hattatlarımızdandır. Türk edebiyatının ünlü isimlerinden Recâizâde Ekrem Bey'in babasıdır. 1874 yılında vefat eden Recâi Efendi Eyüpsultan İmareti karşısındaki hazirede medfundur.²⁵

2.3.1.5. Kıbrısizâde İsmail Hakkı Efendi

Kıbrısizâde İsmail Hakkı Efendi Tersane Emîni Kıbrıslı Ali Ağanın oğlu olarak h. 1200/1785'de İstanbul'da doğmuştur. 1805 yılında tarîk-i tadrise dâhil olup 1852'de Bursa Mevlevîyetine tayin edilmiştir.

Ta'lik yazıyı Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'den yazmıştır. 1862'de vefat etmiş Koca Mustafa Paşa Camii haziresine defnolunmuştur. Mezar taşındaki kitâbeyi talebesi Sâmi Efendi yazmıştır.²⁶

2.3.1.6. Ali Haydar Bey

Eski Sadrazamlardan Melek Paşanın torunu olan Ali Haydar Bey h.1217/1802'de doğmuştur. Babası Abdülkadir Bey'dir. 1855 yılında Mekke, 1863'de ise İstanbul Kadılığı payesini alan Ali Haydar Bey 1868 yılında İstanbul kadılığına tayin edilmiştir.²⁷

Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'den icâzet almış ve en seçkin talebesi olmuştur. Sâmi Efendi yazının inceliklerini Celî Ta'lik yazıda mahir olan Ali Haydar

²⁴ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.309.

²⁵ Süleyman Berk, *Hattat Mustafa Rakım Efendi*, İstanbul 2003, s.39.

²⁶ İnal, 544.

²⁷ İnal, 544.

Bey'den öğrenmiştir. Dolmabahçe, Ortaköy Camii ve Selimiye Kışlası'nın büyük kapısı üstündeki kitâbelerini Ali Haydar Bey yazmıştır. 1870'de vefat etmiş ve Yahya Efendi Mezarlığı'nda medfundur.²⁸

2.3.2.Sâmi Efendi'nin Talebeleri

Hattat Sâmi Efendi Dîvân-ı Hümâyun Dairesi hutût-ı mütenevvia muallimliği yapmış, Topkapı Sarayı'ndaki Enderûn-ı Hümâyun'da ve Çarşıkapı'daki Mustafa Paşa Medresesi'nde pek çok talebeye farklı yazı nevelerinden dersler vermiştir. Ayrıca Sâmi Efendi kışın Fatih'in Horhor semtindeki evinde, yazın ise Çengelköy'deki evinde salı günleri talep edenlere yazı göstermiştir.²⁹

Sâmi Efendi hem sağlığında, hem de vefat ettikten sonra kıymeti bilinen ayrıca yetiştirdiği talebelerle üslubunu ve hat sanatına kazandırdığı güzellikleri gelecek nesillere aktarılan bir hattattır.

Evkâf Nâzırı Hayri Efendi'nin vesilesiyle 31 Mayıs 1914'de Babiâli'de bir binada tesis edilen Medresetü'l-Hattatîn'e her yazı nevi için tayin edilen ihtisas sahibi hocalar, Sâmi Efendi'nin yetiştirdiği hattatlardır.

Sâmi Efendi hoşsohbet, nüktedan, latifeci şakacı bir kişiliğe sahipmiş. Kendisinin anlattığı hikâye ve hatıraları dinleyenler kahkahalarla dinlerken kendisi hadiseyi hiç gülmeden anlatırmış. Sâmi Efendi yerine göre öğrencilerinin çalışmalarından memnun olmazsa onları azarlamaktan çekinmezmiş. Necmeddin Okyay'ın anlattığına göre, Sâmi Efendi bir gün yazısını beğenmemiş ve “ benim yazdığımı benzetmezseniz kendimi evde yok dedirtirim” diyerek uyarmıştır. Ertesi hafta derse gittiklerinde kapıyı çalmaya cesaret edememişler. Fakat Sâmi Efendi, o günkü meşklerini beğenmiş, sözlerimizin tesiri görülmüştür demiştir.³⁰

²⁸ Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, s.215.

²⁹ Uğur Derman, “ Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı” , *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.73.

³⁰ Süheyl Ünver,“Zât-ı Sâmi'lerini Ziyâret”, *Sanat ve Kültürde Kök*, İstanbul 1982, C.3, s. 41.

2.3.2.1. Hacı Ahmed Kâmil Akdik

Ahmed Kâmil Efendi h. 1278/1861'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Tersane-i Âmire Erzak Ambarı Başkâtibi Süleyman Efendi'dir. İlk tahsilini Saliha Sultan Sıbyan Mektebi'nde bitirmiştir. Mektebin hocası Süleyman Efendi'den Sülüs ve Nesih yazıyı meşk etmiştir. Memuriyete başladığı sırada Sâmi Efendi'den meşke başlayıp Sülüs-Nesih öğrenerek icâzet almıştır. Yine Sâmi Efendi'den Tuğra çekmeyi, Dîvânî ve Celî Dîvânî yazıyı öğrenmiştir. Çeşitli yerlerde memurluk vazifesine devam ederken hocası Sâmi Efendi'nin istediği üzerine bir süre Kâmil mahlasını Hâşim olarak değiştirdi. Bu dönemde Ahmet Hâşim imzalı yazıları görülmektedir. Daha sonra yeniden imzalarında Kâmil ismini kullanmıştır. Sâmi Efendi'nin emekli olmasıyla Nişan-ı Hümâyün Kalemî mümâyîşi ve çeşitli yazılarda hocalık yapmıştır. Medrese-tül Hattatîn Sülüs-Nesih hocalığı ve Galatasaray Sultanisi'nin Rik'a hocalığını yapmıştır. Son olarak da harf inkılâbından sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık yapmıştır. Kâmil Efendi'ye 1915'de Reîsül- Hattatîn unvanı verilmiştir. H.1360/M.1941'de vefat etmiştir. Eyüp'de medfundur. ³¹

2.3.2.2. Hulûsi Yazgan

XIX. yüzyılın ünlü Ta'lik hattatı Hulûsi Efendi İstanbullu olup, Fatih Çarşamba'da h.1286/1869'da doğmuştur. Daruşşafaka muallimlerinden Hâfız Mustafa Efendi'nin oğludur. Sultan Selim mektebinde Osman Efendi'den, Muhsinzâde Abdullah'tan Sülüs-Nesih yazılarını öğrenmiştir. Ta'lik yazıyı Karinâbadlı Hasan Hüsnü Efendi'den sonra da Çarşambalı Ârif Bey'den öğrenmiştir. Asıl maharetini Ta'lik yazıda gösteren Hulûsi Efendi bu yazıyı Sâmi Efendi'den meşk ederek icâzetnâme almıştır. Daruşşafaka'da ve Medrese-tül Hattatîn'de Ta'lik ve Celî Ta'lik yazıda hocalık yapmıştır. H.1358/1940'da vefat etmiştir. ³²

³¹ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.168; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, s.254.

³² Rado, 252.

2.3.2.3. Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer

İsmail Hakkı Bey hattat Mehmed İlmî Efendi'nin oğludur. Baba tarafı beş kuşak hattattır. H.1290'da İstanbul'da doğmuştur. Tuğra çekme usulüyle Dîvânî, Celî Dîvânî ve Celî hatlarını Sâmi Efendi'den meşk etmiştir. Çeşitli mekteplerde Rik'a Medrese-tül Hattatîn'de Celî Sülüs ve Tuğra hocalığı yapmıştır. Aynı zamanda müzehhip olan İsmail Hakkı Bey yazılarını kendisi tezhip edermiş. Tezhip hocalığı da yapmıştır. 1946 yılında kanserden vefat etmiş ve Karacaahmet civarına defnolunmuştur.³³

2.3.2.4. Mehmed Nazif Bey

Mehmed Nazif Bey, Mustafa Efendi'nin oğlu olup h.1261/1846'da Ruscuk'da doğmuştur. Enderun-u Hümâyun'da Hâfız Vahdeti Efendi'den ders aldığını Uğur Derman tespit etmiştir. Nazif Bey, Şefik Bey'den bir süre Sülüs ve Nesih yazmıştır. Daha sonra Sâmi Efendi'den Celî, Dîvânî ve Tuğra meşk etmiş, 60 yaşından sonra da Ta'lik icâzeti almıştır. Enderun-u Hümâyun ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Harita Dairesi'nde hattatlık yapan Nazif Bey okullarda da hat hocalığı yapmıştır. Celî yazıları tek kurşun kalemle çizip içini doldurarak yazı hazırlaması hüsn-i hattaki üstün seviyesini gösterir. H.1331/1913'de felç geçirip vefat etmiştir. Yahya Efendi dergâhı bahçesinde medfundur.³⁴

2.3.2.5. Hasan Rıza Efendi

Üsküdarlı olan Hasan Rıza Efendi h.1267/1849 yılında doğmuştur. Babası Ahmed Nazif Efendi'dir. Bâb-ı Seraskeri Kâtiplerinden hattat Yahya Hilmi Efendi'den yazı dersi almıştır. Daha sonra Muzika-i Humayun'da Şefik Bey'den meşke başlamıştır ve on altı talebe ile icâzetnâme almıştır. Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'den de istifade etmiştir. Muzika-i Humayun'da ve Medrese-tül Hattatîn'de

³³ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.97; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, s.258.

³⁴ İnal, 220; Rado, 242.

Sülüs, Nesih, Reyhânî yazıları öğretmiştir. Eserleri arasında levhalar ve on dokuz Kur'ân-ı Kerîm vardır. H.1338/1920 senesinde vefat etmiştir.³⁵

2.3.2.6. Aziz Efendi

Hattat Mehmed Aziz Rıfâ'i, İmâm Mehmed Abdülhamîd Efendi'nin oğlu olarak h. 1288/1871'de Trabzon Maçka'da doğmuştur. 93 Harbi'nden sonra ailesi ile beraber göç ederek Kağıthane'ye yerleşti. Eyüp'teki Şâh Sultan Mektebi'ne devam ettiği esnâda hüsn-i hatta başlamıştır. Daha sonra hocasının tavsiyesi üzerine Karinâbâdî Hasan Hüsnî Efendi'den Ta'lik ve Bakkal Ârif Efendi'den de Sülüs ve Nesih meşk etmeye başlamıştır. H. 1312/1894'te Ta'likten, h. 26 Receb 1314/31 Aralık 1896 tarihinde de Sülüs ve Nesihten icâzetnâme almıştır. Ayrıca aynı sene içinde Reisü'l-hattâîn Muhsinzâde Abdullah Bey'den de Celî Sülüsten icâzet aldığı bilinmektedir.

Aziz Efendi İslam yazılarından Tevkî, Rika', Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhânî, Ta'lik yazılarını bütün incelikleriyle bilir ve yazardı. Kaynaklarda Aziz Efendi için Rika' yazar gibi süratle Sülüs, Nesih ve Ta'lik yazdığı bu yüzden de pek çok esere imza attığı nakledilir. Bilhassa Celî Sülüs yazıların istif ve terkinde son derece maharetliydi. Güzel Tuğra resmederdi. Aziz Efendi yazılarını çoğu kez tashihe ihtiyaç duymadan yazıverirdi. H. 5 Cumâde'l-ülâ 1353/16 Ağustos 1934 tarihinde vefât etti. Edirnekapısı Kabristânı'nda medfûndur.³⁶

2.3.2.7. Elmalılı Mehmed Hamdi Yazır

Elmalılı Mehmed Hamdi Yazır h.1295/1878 yılında doğmuştur. Babası ilim erbabından Numan Efendi'dir. İbtidâî ve rüşdi mekteplerinde okumuştur. Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz edip ilmiye derslerinden icâzet almıştır. Arapça, nahv, ferâ'iz ve mukâddimat-ı fıkıh öğrenmiştir. Ayrıca riyâziye, hikemîye, edebiyat ve Fransızca'yı hususi olarak öğrenmiştir. Bakkal Ârif Bey'den Sülüs ve Nesih yazılarını meşk etmiştir. Daha sonra Sâmi Efendi'den Sülüs ve Ta'lik yazı meşk etmiştir. Mektebi

³⁵ Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, s.250.

³⁶ Muhittin Serin, *Hattat Aziz Efendi*, İstanbul 1999, s. 14.

Nüvvâb ve Mektebi Kuzât, Mektebi Mülkiye, Medrese-tül Vaizin ve Süleymaniye Medreselerinde muallimlik yapmış ve dersler vermiştir. “Hak Dili Kur’an Dili” adlı mufassal tefsiri yazmıştır. İnkılâpla açığa alınan Hamdi Efendi evine çekilmiş vefatına kadar da çıkmamıştır. Uzunca bir süre rahatsız olan Hamdi Efendi h.1361/1942’de Erenköy’de vefat etmiştir. Sahra’yı Cedid Kabristanında medfundur.³⁷

2.3.2.8. Ömer Vasfi Efendi

Hattat Ömer Vasfi (Ziya) Efendi, Hırka-i Şerif Camii Şerifi Hatîbi Hâfız Eyyûb Sabri Efendi’nin oğlu olup h.1297/1880’de İstanbul’da doğmuştur.

Ömer Vasfi Efendi, İbtidai mektebinden, Feyziye rüşdisinden ve 1314 de İdadii mülkiden şadadet name almıştır. 1898’de Sultan Ahmed Camii’nde Kadıasker İstanbullu Hâfız Mehmed Esad Efendi’nin dersine Molla Camiden başlamıştır. O sırada Meşihat Dairesinde Eytam Şubesine de devam etmiştir.³⁸ Feyziye mektebi Sülüs hocası Kadri Efendi’den yazıya başlayıp Hattat Aziz Efendi’den Ta’lik ve Sülüs yazmıştır. Sâmi Efendi’ye devam ederek Ta’lik ve Sülüs celilerini meşk etmiştir. Ta’lik yazıdan icâzet almıştır.

Babası Hâfız Eyyub Sabri Efendi’nin 1899 yılında vefat etmesi üzerine hatiplik vazifesi, oğluna devrolundu. Hatiplik vazifesini vefat edinceye kadar devam ettirmiştir. Bu yüzden hattatlar arasında “Hırka-i Şerif Hatibi” veya “Hatib Ömer” olarak da bilinir.³⁹

1905 senesinde Esad Efendi’den icâzeti ilmiye almıştır. 31 Mart Vak’ası sonrasında yaşanan gelişmeler üzerine Eytam Şubesinde ki vazifesinden istifa ederek, muhtelif mektep ve medreselerin Kur’ân-ı Kerîm, hüsn-i hat, tarih ve coğrafya muallimliklerinde bulunmuştur. Son zamanlarında amansız bir hastalığa tutulan Ömer Vasfi Efendi, Gurâbâ Hastanesinde tedaviye alındıysa da 1928’de vefat etmiştir. Eyüpsultan’da Gümüşsuyu Kabristanı’nda medfundur.⁴⁰

³⁷ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.107-108.

³⁸ İnal, 262.

³⁹ Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 2012, s.126.

⁴⁰ İnal, 262.

2.3.2.9. Neyzen Emin Efendi

Neyzen Emin Yazıcı h.1300/1883 yılında Tophane’de doğmuştur. Babası Hırka-i Şerif Camii Hatibi Hâfız Eyüb Sabri Efendi’dir. İbtidai mektebi, Feyziye mektebi rüşdisi ve Mektebi Mülkiyye İdadisinde okuyup şehadet name almıştır. İki sene Hukuk Mektebine devam etmiştir. Süleymaniye Camiinde Hoca Nuri Efendi’nin dersine devam etmiştir. Sülüs ve Nesih yazıyı Çukurcumalı Kadri Efendi’de meşk etmiştir. Hattat Ömer Vasfi Efendi’nin kardeşi olan Emin Efendi ağabeyiyle beraber Sâmi Efendi’ye gitmiştir. Aynı zamanda ney üfleyen Emin Efendi Galata Mevlevîhânesinin Neyzenbaşı’sı olmuştur. 1914’de Genel Kurmay Dairesi hattatlığına tayin edilmiştir. 1945’de vefat eden Emin Efendi Eyüpsultan Kabristanı’nda medfundur.⁴¹

2.3.2.10. Necmeddin Okyay

Mehmed Necmeddin Efendi, Üsküdar Mahkeme-i Şer’iyesi’nin başkâtibi ve Yenicamii imam ve hatibi Mehmed Abdünnebi Efendi’nin oğludur. H.1300/1883’de doğmuştur. Ravza-i Terakki Rüşdiyesi’nde okurken hocası Talat Bey’den Rik’a, Dîvânî, Celî Dîvânî yazılarından icâzetnâme almıştır. Hattat Bakkal Ârif Efendi’den de Sülüs-Nesih yazılarını meşk ederek icâzetnâme almıştır. Sâmi Efendi’den Ta’lik ve Celî Ta’lik yazılarından icâzetnâme almıştır. Necmeddin Efendi ebruculuk, ahârcılık ve mürekkeçilik öğrenmiştir. Aynı zamanda ok sporuyla ilgilenmiştir. Bu sebeple kendisine hezarfen unvanı verilmiştir. 1914 yılında Medrese-tül Hattatîn’de Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey’den Celî Sülüs ve Tuğra çekmeyi öğrenmiştir. Medrese-tül Hattatîn Şark Tezyini Sanatlar Mektebi ve Güzel Sanatlar Akademisinde hocalık yapmıştır. Ta’lik yazıda güçlü bir hattat olan Necmeddin Okyay 93 yaşında h.1396/1976 yılında vefat etmiştir. Karacaahmet Mezarlığı’nda medfundur.⁴²

⁴¹ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.78-81.

⁴² İnal, 597; Rado, 265.

2.3.2.11. Sofu Mehmed Hamdi Efendi

Mehmed Hamdi Efendi Kastamonulu olup İstanbul'a gelerek Fatih'e yerleşmiştir. Şeyh Nuri Efendi'ye bağlanarak tarikat terbiyesi almıştır. Güzel Rik'a yazdığı için Ziraat Bankasına memur olan Hamdi Efendi bu işte bir süre çalışmıştır. Bakkal Ârif Efendi'den Sülüs ve Nesih, Sâmî Efendi'den de Sülüs Celîsi yazmıştır. Erkân-ı Harbiye Dairesi'ne Hattat Nazif Efendi'nin vesilesiyle alınmıştır. Daha sonra Almanya'ya gönderilen Hamdi Efendi döndüğünde Ankara'da bir köy camiinde imamlık yaptığı sırada vefat etmiştir.⁴³

2.3.2.12. Ahmed Re'fet Efendi

Ahmed Re'fet Efendi h.1290/1873'de İstanbul'da doğmuştur. Harbiye Nezareti mümeyyizlerinden Cemil Bey'in oğludur. İbtidai mektepten sonra Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye Mektebi'nde okumuştur. Bâb-ı Serasker de senelerce hizmet etmiştir. Ahmed Re'fet Efendi resmi ve hususi mekteplerde yazı hocalığı yapmıştır. Filibeli Bakkal Ârif Efendi'den Sülüs, Nesih ve Reyhanî yazarak icâzet almıştır. Celî Sülüs yazıyı da Sâmî Efendi'den meşk etmiştir. Ahmed Re'fet Efendi altı adet Mushaf-ı Şerif ve Sülüs-Nesih murakkalar ve bazı camilerde Sülüs-Nesih levhaları bulunmaktadır. H.1269/1949'da vefat etmiştir. Merkez Efendi kabristanına defnolunmuştur.⁴⁴

2.3.2.13. Feyhaman Duran

İbrahim Feyhaman Bey, Enderunlu Süleyman Hayri Bey'in oğludur. H.1304/1886'da İstanbul Kadıköy'de doğmuştur. Galatasaray lisesinde okumuş mezun olduktan sonra 5 yıl hocalık yapmıştır. Resimde kabiliyetli olması sebebiyle Avrupa'ya resim tahsili için gönderilmiştir. İstanbul'a döndüğünde Güzel Sanatlar Atölye muallimliğine tayin edilmiştir. Sâmî Efendi'den, Galatasaray Sultani Mektebi

⁴³ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.115.

⁴⁴ İnal, 317.

yazı hocası olan İzzet Efendi'den ve Mahmud Bey matbaası hattatı Tahsin Efendi'den yazı meşk etmiştir.⁴⁵

Sâmi Efendi'nin son dönemlerinde karakalem portresini yapmıştır. Feyhaman Bey 8 Mayıs 1970 yılında vefat etmiş Karacaahmed Mezarlığı'nda medfundur.

2.3.2.14. Mehmed Kâmil Ülgen

Mehmed Kâmil Ülgen Bey R. 1302/ M. 1886'da Vezirköprü'de doğmuştur. Süleymaniye Camii müezzinlerinden Osman Efendi'nin oğludur. İbtidâî ve Rüşdî mekteplerini İstanbul'da bitirmiştir. Kısmen idadî ve husûsî tahsil görmüştür.

Filibeli Bakkal Ârif Efendi'den Sülûs Nesih yazı yazmıştır. 1902'de Harbiye Nezaretinde kâtipliğe tayin edilmiştir. Sâmi Efendi'den 1903'den 1906'ya kadar Ta'lik ve Celî yazmıştır. Mehmed Kâmil Bey ticaret ve hukuk tahsil ederek diploma almıştır. Çeşitli görevler sebebi ile Ankara ve Konya'da da bulunmuştur. Fakat yazıya olan ilgisi sebebiyle İstanbul'a dönerek matbaalarda hattatlık yapmıştır. Hattat Mehmed Kâmil Ülgen 16 Ekim 1958 yılında vefat etmiştir.

2.3.2.15. Halid Bey

Halid Bey'in hayatı hakkında çok fazla bilgi mevcut değildir. Bakkal Ârif Efendi'den Sülûs-Nesih meşk etmiş Ta'lik yazıyı da Sâmi Efendi'den meşk edip icâzetnâme almıştır. Nafia Nezareti kâtiplerinden olan Halid Bey buradan ayrılarak Ârif Hikmed Bey'le birlikte yazı dükkânı açarak kartvizit ve marka yazmışlardır. Bir müddet sonra ayrılmışlardır. Halid Bey 1918 yılında vefat etmiştir.⁴⁶

2.3.2.16. Abdulkâdir Kadri Efendi

Abdulkâdir Kadri Efendi Hamdi Efendi'nin oğlu olarak h.1292/1875'de Ruscuk'da doğmuştur. Babasıyla beraber İstanbul'a gelmiştir. Karakadı İbtidai Mektebinde okumuştur. Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzetmiş ve aşere ve takrib'den mezun olmuştur. Kadıköy'de Osman Ağa Camii imamlığına ve hatipliğine tayin edilmiştir.

⁴⁵ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.94.

⁴⁶ İnal, 102.

Konyalı Vehbi Hoca'dan medrese dersleri almıştır. Üsküdar'da "Ravzai Terakki" hüsnî hat muallimi Hasan Talat Bey'den Rik'a ve Dîvânî yazmıştır. Bakkal Ârif Efendi'den h. 1324 Sülüs ve Nesih yazıdan h. 1323'de ise Sâmi Efendi'den Ta'lik'den icâzetnâme almıştır. Evkâf Matbaası hattatlığı yapmıştır. Abdülkadir Kadri Efendi 1942'de vefat etmiştir, Üsküdar Karacaahmet Mezarlığına defnedilmiştir.⁴⁷

2.3.2.17. Ferit Bey

Mustafa Ferit Bey h.1274/1858 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ali Necip Efendi'nin oğludur. Sıbyan mektebinde okumuştur. Arapça ve farsça öğrenmiştir. Divan-ı Hümâyun'un çeşitli bölümlerinde çalışan Ferit Bey Medrese'tül Hattatn'de Celî Divânî ve Sülüs hocalığı yapmıştır. Bir yerde yazısına rastlanmayan Ferit Bey'in vefat tarihi belli değildir.⁴⁸

2.3.2.18. Mehmed Suud Bey

Mehmed Suud Bey Divan-ı Hümâyun'un Kuyûd odası mümeyyizi Rıza Safvet Bey'in oğludur. Hattat Mehmed Şevket Vahdeti Efendi'nin de torunudur. H.1299/1882'de Kuruçeşme'de doğmuştur. Beşiktaş'ta Hamidiye Mektebi'nden mezun olup şahadetname almıştır. Arapça ve Farsça öğrenmiştir. 1899'da Divan-ı Hümâyun'un da Mühimme Kalemi'nde vazifeye başlamıştır. Sülüs ve Nesih yazıyı babasından ve Beşiktaşlı Nuri Efendi'den yazmıştır. Daha sonra Muhsinzâde Abdullah Bey'den meşk etmiştir. Dîvânî yazıyı Kamil Efendi'den Celî Dîvânîyi Sâmi Efendi'den, Tuğrayı Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'den meşk etmiştir. Divan dairesinden hattatlık şehâdetnâmesi almıştır. Mehmed Suud Bey medreselerde hat hocalığı yapmıştır. 28 Ağustos 1948 yılında vefat etmiş Merkez Efendi Kabristanı'na defnolunmuştur.⁴⁹

⁴⁷ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.490.

⁴⁸ İnal, 778.

⁴⁹ İnal, 374.

2.3.2.19. Hâfız Hasan Tahsin Hilmi Efendi

Hâfız Hasan Tahsin Efendi h. 1263 / 1847'de Tophane Çukurcuma'da doğmuştur. Hâfız İsmail Efendi'nin oğludur. Çubukçular Sıbyan Mektebinde okuyarak mektebin hocası İsmail Efendi'de Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzetmiştir. Tophâne müftüsü Hoca Bekir Efendi'den de ilim tahsil etmiştir. Hasan Tahsin Efendi Sülüs ve Nesih yazıyı Mehmet Şefik Bey'den, Ta'lik yazıyı ise Sâmi Efendi'den meşk etmiştir. Rik'a yazıyı ise Galatasaray Sultânisi yazı hocası İzzet Efendi yolunda yazmıştır. Hasan Tahsin Efendi birçok mektebin yanı sıra Daruşşafaka ve Galatasaray Sultânisi'nde yazı hocalığı yapmıştır. Mahmud Bey Matbaasının yıllarca hattatlığını yapmıştır. Üç ya da dört Kur'ân-ı Kerîm yazmıştır. Cağaloğlu'nda bulunan Mahmud Nedim Paşa Türbesinin Celî Sülüs yazılarını kendisi yazmıştır. Hasan Tahsin Efendi h.1328 /1912'de Çukurcuma mahallesindeki evinde vefat etmiştir. Eyüpsultan'da Kırkmerdiven'de medfundur.⁵⁰

2.3.2.20. Ahmed Râkım Boren

Ahmed Râkım Efendi Enderun hocalarından Mehmed Rüşdî Efendi'nin torunu, Enderun mektebi yazı hocası Ali Rasim Efendi'nin oğludur. Sâmi Efendi'den Ta'lik yazıyı meşk etmiştir. 1894 yılında Enderun Mektebi yazı hocalığına başlamıştır. Daha sonra mektebin kapatılmasıyla ayrılmıştır. Diyanet işlerinde vazifeli olduğu sırada 1940 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Asrî mezarlığına defnolunmuştur.⁵¹

2.3.2.21. Ahmed Ziya Akbulut

Ahmed Ziya Bey Belediye dairesi İtfaiye müdürlerinden Mustafa Rıza Efendi'nin oğlu olup 1869'da İstanbul Kızıtaşı'nda doğmuştur. İbtidai ve Rüşdî mekteplerde ve Kuleli İdadisinde okumuştur. Ardından mektebi Harbiye'yi bitirmiştir. Ahmed Ziya Bey Pazarcıklı hattat Mehmed Hulusi Efendi'den Sülüs ve Nesih'ten icâzet almıştır. Sâmi Efendi'den Celî Sülüs biraz da Ta'lik meşk etmiştir.

⁵⁰ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.421.

⁵¹ İnal, 289.

Askeri okullarda muallimlik yapmıştır. Matbaai askeriye, Mektebi Harbiye matbaası, Evkâf müzesi ve Belediye Kütüphanesinde müdürlük yapmıştır. 17 Nisan 1938'de vefat etmiş Silivri Kapısı Kabristanına defnolunmuştur.⁵²

2.3.2.22. Ârif Hikmet Bey

Ârif Hikmet Bey Yugoslavyalı Hâfız Hamza Efendi'nin oğludur. İstanbul'a hicret etmiş ve Enderun'a girmiştir. Buradan ayrılıp ağabeyi Cevad Bey'in yanında tahsil görmüştür. Bakkal Ârif Efendi'den Sülüs ve Nesih meşk etmiştir. Matbaai âmire hattatlığına tayin edilmiştir. Birkaç yıl sonra ayrılmıştır. Sâmi Efendi'den Ta'lik meşk etmiştir. Kahramanzâde hanında bir oda tutarak isteyenlere yazı, kabartma kartvizit, mühür ve damga yaparak meşgul olmuştur. Medrese'tül Hattatin müdürlüğüne tayin edilmiştir. Fakat açılışa yaptığı konuşmadan sonra bu görevi sonlandırılmıştır. Ârif Hikmet Bey 1918'de veremden vefat etmiş Kocamustafa Paşa Camii haziresine defnedilmiştir.⁵³

2.3.2.23. Bahâeddîn Ersin

Hâfız Mehmed Bahâeddîn Bey h. 1295'de Of'da doğmuştur. Of ulemasından Şeyh Mustafa Efendi'nin oğludur. İstanbul'a küçük yaşta gelerek Zeyrek mektebinde Hâfız Şükrü Efendi'den Hâfızlığını tamamlamıştır. Süleymaniye Camii dersi âm hocalarından Zeynelabidin Efendi'den medrese derslerini okuyarak icâzet almıştır. Bayezid Merkez Rüşdî mektebine daha sonra Darulmuallimîn ibtidaî, rüşdî ve âli edebiyat bölümlerine devam edip derslerini almıştır.

Sülüs, Nesih ve Reyhanî hatlarını Filibeli Hacı Ârif Efendi'den meşk edip icâzetnâme almıştır. Kamil Efendi'den kasideler yazmıştır. Sâmi Efendi'den Dîvânî, Mektebi Nüvvâb hocası Hasan Hüsnü Efendi'den Ta'lik ve Tahsin Hilmi Efendi'den de Rik'a meşk etmiştir.⁵⁴

Bahâeddîn Bey 1958 yılında vefat etmiş, Karacaahmed Mezarlığı'na defnedilmiştir.

⁵² Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.467-470.

⁵³ İnal, 58.

⁵⁴ İnal, 75.

2.3.2.24. Mehmed Besim Vefâ'î Efendi

Seyyid Mehmed Besim Vefâ'î Efendi Mehmed Bahir Efendi'nin torunu, Divanı Hümâyûn kalemi ser defteri Mustafa Rüşdî Efendi'nin oğludur. 1874'de Fatih'te Halıcılar Köşkünde doğmuştur. Besim Vefâ'î Efendi Sıbyan Mektebi ve Fatih Rüşdîsinde okumuştur. Dedesi Ta'lik hattatı Bahir Efendi'den Ta'lik, Şevki Efendi'den Sülüs, Sâmi Efendi'den Dîvânî, Celî Dîvânî ve Tuğra meşk etmiştir. Dîvan kaleminde çeşitli görevlerde bulunan Mehmed Besim Vefâ'î Efendi 1917 yılında Kandilli'deki evinde vefat etmiştir.⁵⁵

2.3.2.25. Ahmed Ziyâüddîn Bey

Ahmed Ziyâüddîn Bey h.1286/1869'da İstanbul Kızıtaşında doğmuştur. Babası Mustafa Rıza Efendi'dir. Kuleli idadisinden sonrasında Mektebi Harbiye'den mezun olmuştur. Şevki Efendi'nin talebelerinden Pazarcıklı Mehmed Hulusi Efendi'den Sülüs Nesih meşk ederek icâzetnâme almıştır. Sâmi Efendi'den Celî Sülüs ve Ta'lik meşk etmiştir. Ahmed Ziyâüddîn Bey 17 Nisan 1938'de vefat etmiş ve Silivrikapı Kabristanı'na defnolunmuştur.

2.4. Sâmi Efendi'nin Vefatı

Sâmi Efendi son bir yılını felçli geçirip 1 Temmuz 1912'de Horhor'daki evinde vefat etmiştir. Cenazesi ertesi günü Fatih Camii haziresine defnedilmiştir. Kabir taşının tezyinatı Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey tarafından yapılmıştır. Kitâbesini talebesi Hattat Ahmed Kâmil Akdik, Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Talebelerinden Necmeddin Okyay vefatı üzerine tarih düşürmüştür.

*“Ser-fürü eyler cihan, târih-i Necmeddîn için:
Göçtü Sâmi, kaldı Râkım meslekî üstâdsız!”⁵⁶*

⁵⁵ Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.515.

⁵⁶ Derman, 9.

Kabrinin kitâbesi şöyledir:

“Hüve’l-Hallâkul’l-Bâkî

Fezâili ahlâkı ve hutut-ı mütenevviada olan

Kemâl-i ehliyet ve iktidarı sebebile memdûh

Ve makbul-i enâm olarak vedâ’ı âlemi fânî

Eden mütehayyizân-ı ricâl-i devlet-i aliyeden sabıkâ

Nişân-ı Hümâyûn kalemi mümeyyizi üstâdı muhterem

Merhûm ve mağfurun leh edîb-i bi müdâni

Mevlânâ İsmail Hakkı Sâmi Efendi’nin rûh-ı

Şerîfine el-Fatiha.

Ketebehu tilmîzi’l- merhum el-Hâc Kamil”

Resim 2.2. Hattat Sâmi Efendi’nin talebesi Hattat Kâmil Akdik tarafından yazılan Celî Sülûs mezar taşı kitâbesi

3. SÂMÎ EFENDİ'NİN MİMARÎ ESERLERDE BULUNAN YAZILARI

3.1.1. Kantarcılar Camii

Fatih döneminde yapılan caminin banisi Sarı Demirci Mevlâna Mehmet Muhittin'dir. Sarı Timur Mescidi olarak da bilinen cami, Fatih Eminönü'nde Kibleçeşme sokağında yer alır. Minber Kadızade tarafından 1678 tarihinde koyulmuş, kârgir ve ahşap çatılı bir binadır. Minaresi solda yer alan cami 1848 ve 1895 tarihlerinde yenilenmiştir.⁵⁷

Caminin dış kapısında bulunan Celî Sülüs kitâbeyi Sâmi Efendi yazmıştır.

Resim 3.1. Kantarcılar Camii

⁵⁷ Tahsin Öz, *İstanbul Camileri I-II*, Ankara 2015, s.81.

Resim 3.2. Hattat Sâmi Efendi'nin Kantarcılar Camii Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

Hattat Sâmi Efendi'nin h. 1313 tarihinde yazdığı, Kantarcılar Camii giriş kapısındaki kitâbede Nisa sûresinin 103. âyeti yazılıdır. (Resim 3.2) “İnne’s-salâte kânet ale’l-mü’minîne kitâben mevkûtâ” Meâli: “Çünkü namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farz bulunuyor.”⁵⁸

Celî Sülûs hattıyla yazılan kitâbe taş üzerine hakkedilmiştir. Yazıda harflerin yapısı Sâmi Efendi eliyle olgunluğa ulaşmıştır. Harflerin birbirleriyle uyumu istifteki birleşimleri ve satırdaki meyilleri ile bir bütün halindedir. Sonradan yapılan yenilemelerde fırça ile boyama esnasında taşmalar olmuştur. Sâmi Efendi'nin istifli imzası “Vav” harfinin yanındaki boşlukta yer almıştır. Satırın sonuna doğru yine harf boşluğuna tarih atılmıştır.

3.1.2. Gazi Atik Ali Paşa Camii

Kurucusu Atik Ali Paşa Sultan II. Bâyezid devri veziriazamlarındandır. Yapılış tarihi ve yaptıranı belirten bir kitâbesi yoktur. Ancak vakıf kayıtlarından Atik veya Hadım Ali Paşa hayratı olduğu bildirilmiştir.⁵⁹

Cami, kesme taştan yapılmış, son cemaat yeri revaklı beş kubbeli, eser eksen üzerinde bir büyük kubbe ve mihrap yönünde bir yarım kubbeden ibarettir. Cami, bugün mevcut olmayan Eski Fatih Cami'ne benzetilir. Mermer kaplamalı kapı nişinin üstü mukarnaslı alt kısmı ise barok üslubunda yapılmıştır. 1750 yılından

⁵⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili Meâli*, s.94.

⁵⁹ Semavi Eyice, “Atik Ali Paşa Camii”, *DİA*, İstanbul 1991, C.4, s.65.

sonra kapı nişinin alt kısmı değişikliğe uğramıştır. Giriş üstündeki âyet-i kerîme 1896 tarihinde Sâmi Efendi tarafından yazılmıştır.⁶⁰

Resim 3.3. Gazi Atik Ali Paşa Camii giriş kapısı Celî Sülûs kitâbesi.

Resim 3.4. Hattat Sâmi Efendi'nin Gazi Atik Ali Paşa Camii Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

Hattat Sâmi Efendi'nin h. 1314 tarihinde yazdığı, Gazi Atik Ali Paşa Camii giriş kapısındaki kitâbede Nisa sûresinin 103. âyeti yazılıdır. (Resim 3.2) “İnne’s-salâte kânet ale’l-mü’minîne kitâben mevkuâtâ” Meâli: “Çünkü namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farz bulunuyor.”⁶¹

⁶⁰ Semavi Eyice, “Atik Ali Paşa Camii”, *DİA*, İstanbul 1991, C.4, s.65.

⁶¹ Yazır, 94.

Sâmi Efendi'nin bu yazısı daha önce h. 1313 tarihinde Kantarcılar Camii için yazdığı yazının aynısıdır. İki yazı için aynı kalıp kullanılmış olabilir. Gazi Atik Ali Paşa Cami'ndeki yazı daha net ve keskin bir görünümündedir. Yazı taş üzerine aktarılırken titiz davranılmış harfler keskinliğini korumuştur.

3.1.3. İstanbul Kapalıçarşı

İstanbul'da Beyazıd ve Nuruosmaniye Camileri arasında yer alan ve iki bedestenin çevresinde bulunan ticaret merkezidir. Büyük Çarşı, Kapalı Çarşı veya Çârşû-yı Kebîr olarak da bilinir. Tek kitle halinde olmayıp aynı zamanda inşa edilmemiştir. İki bedestenin etrafında hanların yoğunlaşması ve üstlerinin örtülerek dükkânların kâgire dönüşmesi sonucu oluşmuştur. İstanbul'da fetihten sonra ticareti burada toplamak amacıyla İç Bedesten denilen çok kubbeli kapalı bir mekân inşa edilmiştir.

1894'te meydana gelen depremden sonra büyük ölçüde zarar gören Kapalı Çarşı Sultan II. Abdülhamîd'in emriyle tamir ettirilmiş ve sınırları daraltılmıştır. Beyazıd ve Nuruosmaniye arasında uzanan sokağın iki ucuna Nuruosmaniye ve Beyazıd kapıları yapılmıştır.⁶² Nuruosmaniye Kapısı üzerindeki tamir kitâbesi Hattat Sâmi Efendi'ye yazdırılmıştır.⁶³

3.1.3.1. Nuruosmaniye Kapısı

Kapalı Çarşı'ya Nuruosmaniye Caddesi üzerinden girişi sağlayan bu kapının üzerinde, üst bölümde Osmanlı Arması alt kısmında ise iki satır halinde Celî Ta'lik kitâbeyi Sâmi Efendi yazmıştır.

⁶² Semavi Eyice, "Büyük Çarşı", *DİA*, İstanbul 1992, C.6, s.509.

⁶³ Kapalı Çarşığı ziyaret ettiğimiz esnada kapı kitâbelerinin restorasyonda olması sebebiyle Sami Efendi'nin yazılarının fotoğrafı çekilememiştir. Bu sebeple kitâbe fotoğrafları Doç. Dr. Süleyman Berk arşivinden temin edilmiştir.

Resim 3.5. Kapalı Çarşı Nuruosmaniye Kapısı girişi.

Resim 3.6. Hattat Sâmî Efendi'nin Kapalı Çarşı Nuruosmaniye Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Sülûs Kitâbesi

“Zînet ez-zînet-e muâlla-yı hilâfet-i İslâmiyye ve erîke pîrâ-yı saltanât-ı seniyye-i Osmâniyye es-Sultân ibnü's-Sultân el-Gâzî Abdülhamîd Hân-ı Sâni hazretlerinin cümle-i meâsir-i umrân-küsterî-i hümayûnlarından olmak üzere işbu çârşû-yı kebîr bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi rebû'l-evvelinde müceddeden tâmir olunmuştur.” “Sâmi”

Hattat Sâmî Efendi'nin Celî Ta'lik hattıyla satır olarak yazdığı kitâbe mermer üzerine hakkedilmiştir. Yeşil zemin üzerine altın veya yaldızla uygulanmıştır. Tarih kitâbenin metninde yer almaktadır. Satır altında Sâmî Efendi'nin imzası bulunmaktadır. Bu kitâbe Ta'lik yazının önemli bir örneği olup Sâmî Efendi'nin Ta'lik yazıdaki sanat seviyesini ortaya koymaktadır.

Nuruosmaniye Kapısı ile ilgili, Refii Cevad Ulunay'ın 08.07.1959 tarihinde Milliyet Gazetesinde yazdığına göre bu kitâbe kazınmıştır. Ehil olmayan bir hattat tarafından yeniden yazılan kitâbede birçok kelime hatalı yazılmıştır.⁶⁴

Refii Cevad Ulunay bu hatalı yazım sebebiyle kitâbenin yeniden yazılması gerektiğini düşünür ve Sâmi Efendi'nin talebesi olan Necmeddin Okyay'a düşüncesini iletir. Necmeddin Okyay da Sâmi Efendi'nin yazdığı kiâbenin iğnelenmiş kalıbından yazıyı mermere geçirir. Yazıyı Yusuf Usta taşa işlemiştir. Ustanın talep ettiği 4500 lira Belediye Reisi'nden istenmiştir.⁶⁵

Kitâbe yapılıp yerine konulduktan sonra Belediye Reisi tarafından çok beğenilmiştir. Fakat çok defa istenmesine rağmen Yusuf Ustanın ücreti ödenmemiştir.⁶⁶

3.1.3.2. Fesçiler Kapısı

Resim 3.7. Kapalı Çarşı Fesçiler Kapısı girişi.

Kitâbe, Celî Ta'lik hattıyla Sâmi Efendi'nin yazdığı bir hadis-i şerîftir. “el-Kâsibü habîbullah” Anlamı: “ Çalışıp kazananı Allah sever.” “Nemekahû Sâmi

⁶⁴ Refii Cevad, Ulunay, “Hata Düzeler”, *Milliyet Gazetesi*, 08.07.1959.

⁶⁵ Refii Cevad, Ulunay, “İnanđı Teres”, *Milliyet Gazetesi*, 17.09.1961.

⁶⁶ Refii Cevad, Ulunay, “İnanđı Teres- 2”, *Milliyet Gazetesi*, 18.09.1967.

ğufire zünübühü” “ Bunu Sâmi yazdı. Allah günahlarını bağışlasın.” Şeklinde imzasını yazmıştır. Kitâbe, h. 1314 tarihlidir. Bir ticaret merkezi olan Kapalı Çarşının kapısında çalışkanlıkla alâkalı bir ibarenin olması mânîdardır.

Resim 3.8. Hattat Sâmi Efendi'nin Kapalı Çarşı Fesçiler Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Celî Ta'lik Kitâbesi

Ta'lik yazı nokta, çizgi, leke gibi unsurların yardımıyla zengin bir ritim elde etmiştir. Bu ritim hem kelime oluşumunda hem de satırın meydana getirilmesinde görülebilir. Keşide verilmeye uygun harflerle elde edilen boşluklar yazıyı tek düze görünümünden kurtarmaktadır. Sâmi Efendi'nin yazdığı bu kısa ibarede Ta'lik yazının bu özellikleri görülmektedir. Yazının çevresinde köşebent şeklinde süsleme yapılmıştır. Yazının bazı kısımlarında yıpranmalar vardır. Yazı ve zemin renginde değişmeler olmuştur.

Süheyl Ünver bir makalesinde bu kitâbe ile ilgili menkıbeyi şöyle nakletmiştir. İran'dan gelen bir Ta'lik hattatı Bayezid tarafındaki Fesçiler kapısının karşısında bir kitapçada otururken “el-Kâsibü habîbullah” kitâbesini görmüş ve bu kitâbeyi yazan Sâmi Efendi'yi tanımak istemiştir. Sâmi Efendi'nin yanına gelince elini öpmek istemiştir. Sâmi Efendi bu ta'zimin sebebini sorunca hattat; “*İnce yazıyı bizde de yazanlar var, fakat bugün İran'da bu kalınlıkta yazının bir noktasını koyacak hattat yoktur*” diyerek Sâmi Efendi'yi takdir etmiştir.⁶⁷

⁶⁷ Süheyl Ünver, “Zât-ı Sami'lerini Ziyâret”, *Sanat ve Kültürde Kök*, İstanbul 1982, C.2, s.18.

3.1.3.3. Beyazıd Kapısı

Resim 3.9. Kapalı Çarşı Beyazıd Kapısı girişi.

Bu kapının üzerinde Hattat Sâmi Efendi'nin istiflediği Sultan II. Abdülhamid Han'ın Tuğrası bulunmaktadır.

Resim 3.10. Kapalı Çarşı Beyazıd Kapısı girişi
Hattat Sâmi Efendi tarafından çekilen Sultan II. Abdülhamid Tuğrası

“ Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd el-Muzaffer dâimâ el-Gazî” “ Ketebehu Sâmi” Kitâbe 1314 tarihlidir.

Sâmi Efendi'nin mükemmel Tuğra istifi oval bir çerçeve içinde yeşil bir zemine uygulanmıştır. Bu istifi mermere hakkeden ustanın da maharetiyle Tuğra tüm ihtişamıyla kapı üzerinde yerini korumaktadır.

3.1.4. Şehzâde Mehmed Camii

Şehzâde Mehmed Camii, Kânûnî Sultan Süleyman tarafından 1544-1548 yılları arasında Mimar Sinan'a inşa ettirilmiştir. Sinan yarım kubbe problemini ele alarak dört yarım kubbeli bir merkezi yapı meydana getirmiştir. Yapı güneyde kare şeklinde harim kuzeyde ise şadırvanlı avludan oluşmuştur. ⁶⁸

Şehzâde Mehmed Camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'da inşa ettiği büyük ölçüdeki ilk külliyeinin bir parçası olması yanında, kendinden sonraki camilere örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemlidir. ⁶⁹

Şehzâde Mehmed Cami'nin batı harim kapısında Sâmi Efendi'ye ait kitâbede Celî Sülûs hattıyla Nisa Sûresi 103. Âyet yazılıdır.

Resim 3.11. Hattat Sâmi Efendi'nin Şehzâde Mehmed Camii batı harim kapısındaki Celî Sülûs kitâbesi.

“Kâlellâhu Teâlâ İinne's-salâte kânet ale'l-mü'minîne kitâben mevkûâtâ”
“Ketebehû Sâmi” Meâli: “Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu: Çünkü namaz, mü'minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farz bulunuyor.” ⁷⁰

⁶⁸ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s.182.

⁶⁹ Yılmaz Can, Recep Gün, *Ana Hatlarıyla Türk İslâm Sanatları ve Estetiği*, İstanbul 2011, s.247.

Kantarcılar ve Gazi Atik Ali Paşa Camilerinde de gördüğümüz kitâbelerle aynıdır. Bu kitâbede ayetin başına “Kâlellâhu Teâlâ” ibaresi eklenmiştir. Celî Sülüs hattıyla mermere hakkedilen kitâbede harfler yapı olarak Celî karakterinde olup istifte mükemmel bir uyum içinde bir araya gelmiştir. XIX. yüzyılda özellikle Celî yazıda ekol olmuş Sâmi Efendi’nin yazıdaki kudretini gösteren eserlerden biridir. Hareke ve mühmel harflere en son şeklini veren Sâmi Efendi bu yazıda en güzel şekilde ve ölçüsünde kullanmıştır.

3.1.5. Hamidiye Etfal Hastanesi

Sultan II. Abdülhamid’in sekiz aylık kızının ölümü üzerine yaptırdığı tarihimizin ilk çocuk hastanesidir. Berlin’deki Kaiser und Kaiserin Friedric Kinderkronkenhaus adlı çocuk hastanesinin planları esas alınmıştır. 1899 tarihinde “Hamidiye Etfal Hastahâne-i Âlisi” adıyla hasta kabulüne başlamış ve bütün çocuklar ücretsiz tedavi edilmiştir.

Resim 3.12. Hattat Sâmi Efendi’nin Hamidiye Etfal Hastanesi Celî Sülüs kitâbesi.

Sâmi Efendi’nin yazmış olduğu “Hamidiye Etfal Hastahanesi” “Ketebehü Sâmi” kitâbe h. 1316 tarihlidir. Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattıyla yazdığı kitâbede hastanenin ismi yazılıdır. Kitâbe korunmak amacıyla camekân içine alınmıştır.

Mermere hakkedilen yazının zemin rengi yeşildir. Kitâbede harf yapıları ölçülü ve yazının karakterine uygundur. İstif olarak yazı iki bölümden ibaret gibi görünmektedir. “Hamidiye Etfal” ve “Hastahanesi” şeklinde görünen yazının iki kısmı arasında istif olarak farklılık vardır. İkinci kısım ilk kısma göre oldukça serbesttir. “Yâ-yı Ma’kûs”a verilen keşide ve tezyini unsurlarla bu durum

⁷⁰ Yazır, 94.

dengelenmiştir. Kitabenin bazı hareke ve harflerine yazı renginde ilaveler yapılmıştır. Bu kısımlardaki eksikliklerin giderilmesi amacıyla yazıya yapılan bu müdahale acemice olup taşmalar görülmektedir. Kitâbe taşında yer yer çatlamlar olmuştur.

3.1.6. Galip Paşa Camii

Kitabesinden anlaşıldığına göre h. 1316 yılında II. Abdülhamid döneminde valilik ve nazırlık yapan Abdullah Galip Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin harimi kare planlı olup sekizgen biçiminde bir kubbe örtmüştür. Kible tarafında bir çıkıntı şeklinde dışarı taşar. Son cemaat yerinin sağ köşesinde yer alan minaresi Türk minare geleneğinden farklıdır.⁷¹

Resim 3.13. Hattat Sâmi Efendi'nin Galip Paşa Cami giriş kapısı Celî Ta'lik inşa kitâbesi.

“ Serîrârâ-yı hilâfet-i kübrâ pâdişâh-ı muazzam ve şâhenşâh-ı mükerrerem es-Sultân ibnü's-Sultân es-Sultân el-Gâzî Abdülhamîd Hân-ı Sâni Hazretlerinin cülûs-ı meyâmin-i me'nûs-ı hümâyunlarının yiğirmi beşinci sene-i devriyesine müsâdif 1316 senesi Ağustos'unun on dokuzuncu günü irâde-i seniye-i şâhâneleriyle teyemmünen esâs-ı va'z olunarak inşâ olunmuştur.”

Caminin giriş kapısı üstündeki inşa kitabesini Sâmi Efendi Celî Ta'lik hattıyla yazmıştır. Üç satırdan ibaret olan kitabede satırlar yukarı doğru daralarak devam etmiştir. Mermer üzerine hakkedilen yazıya altın veya yaldız uygulanmıştır. Ketebesiz olmayan kitabenin inşa tarihi olan h.1316 tarihi metnin içinde geçmektedir. İmza olmayan yazının Hattat Sâmi Efendi'ye ait olduğunu kaynaklardan

⁷¹ Semavi Eyice, Galip Paşa Cami, *DİA*, İstanbul 1996, C.13, s.331.

öğrenmekteyiz.⁷² Özellikle Celî Sülüs ve Celî Ta'lik yazıda en çok eser veren Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik yazıdaki başarısını bu kitabede bir kez daha görmekteyiz.

3.1.7. İstanbul Maçka, Hamidiye Çeşmesi

II. Abdülhamid'in 1901 tarihinde İtalyan bir mimara, Nusretiye Caminin önüne yaptırdığı çeşme 1957 yılında yol genişletme çalışmaları sebebiyle sökülerek Maçka Demokrasi Parkı'nın girişine taşınmıştır. Mermerden Barok üslupla inşa edilen çeşme dört taraflı bir meydan çeşmesidir. Cephelerden ikisi dar diğer iki cephe geniştir. Çeşmenin kârgir kenarları dilimli iki kademe şeklinde geniş saçağı kurşunla kaplıdır. Saçağın altında kabartma “C” şeklindeki kıvrımların arasında kitabeler yazılıdır.⁷³ Ahmet Talat'ın yazdığı şiiri Sâmi Efendi Celî Ta'lik hattıyla yazmıştır.

Resim 3.14. Maçka Hamidiye Çeşmesi

⁷² Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.357.

⁷³ <http://www.degisti.com/index.php/archives/21160>. (Erişim Tarihi 2 Şubat 2019).

Resim 3.15. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi
1. pafta

Hazret-i Sultân Hamîd'in cuybâr-ı himmeti
Sû be sû kıldı attâş-ı kâinât-ı müstefid

Resim 3.16. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi
2. pafta

Sâyesinde ol şehinşâh-ı meâl-i meşrebin
Teşnegâna böyle dîlcû çeşmeler oldu bedîd

Resim 3.17. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi
3. pafta

Çeşme-i hurşîdî reyyân eyledikçe âlemi
Ömrini efvân ide, Tal'at Hudâvend-i Mecîd

Resim 3.18. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Maçka Hamidiye Çeşmesi Celî Ta'lik kitâbesi
4. pafta

Âb-ı şîrînin içüp birle dedim târîhini
Eyledi bu çeşmeyi bünyâd Hân Abdülhamîd Sâmi 1319.

Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattıyla yazdığı kitâbe mermer üzerine hakkedilmiştir. Dört beyit olarak yazılan kitâbede yazı ve zeminde renk görülmemektedir. İmza ve tarih son beytin altına yazılmıştır. Yazının çevresi Barok üslupla süslenmiştir.

Sâmi Efendi'nin yazdığı bu kitabe Celî Ta'lik hattına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Yazı harf yapıları, satırdaki düzen ve uyum ile yazıldığı yerle müsemma olmuş su misali akıp gitmektedir.

3.1.8. Zihni Paşa Camii

Zihni Paşa Camii'nin banisi II. Abdülhamîd dönemi devlet adamlarından Mustafa Zihni Paşa'dır. Kitabesine göre h.1320/1902'de yapıldığı belirtilmektedir.⁷⁴

Erenköy Meydanında kare planlı yapı, kubbe ile örtülü ve küçük ölçekli bir camidir. 1980'li yıllarda camiyi genişletmek amacıyla kuzeyine ek bir bina yapılmıştır. Son cemaat yeri cepheden daha taşkın olup üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Üçlü girişin orta kısmı yanlara göre geniş ve yüksektir. Caminin içi kalemîşi bezemelerle kaplanmış olup eklektik üslubun özelliklerini taşımaktadır.⁷⁵

Mihrap

Resim 3.19. Zihni Paşa Camii mihrabı

Resim 3.20. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii mihrabı Celî Sülûs kitâbesi.

⁷⁴ Tahsin Öz, *İstanbul Camileri I-II*, Ankara 2015, C.2, s.72.

⁷⁵ Pınar Şahin, "Erenköy'de Bir Selâtin Camii: Hamidiye Camii", *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.13, s.265.

Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Cami'nin mihrap kitabesinde Bakara Sûresi'nin 144.âyeti “Fevelli vecheke şatra'l-mescidi'l-haram” “sen hemen yüzünü dosdoğru Mescid-i Haram tarafına çevir.”⁷⁶ “Ketebehû Sâmi”. Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı mihrap kitabesi koyu yeşil zemin üzerine altın veya yaldızla uygulanmıştır. İstifin alt kısmında yatay harflerin yoğunluğu yukarı kısımda ise dikey harflerin ara boşlukları hareke ve tezyini unsurların kullanımıyla dengelenmiştir. Harf yapıları kısa ve tok görünümündedir.

Giriş Kapısı

Resim 3.21. Zihni Paşa Camii iç kapı Celî Sülûs kitâbesi.

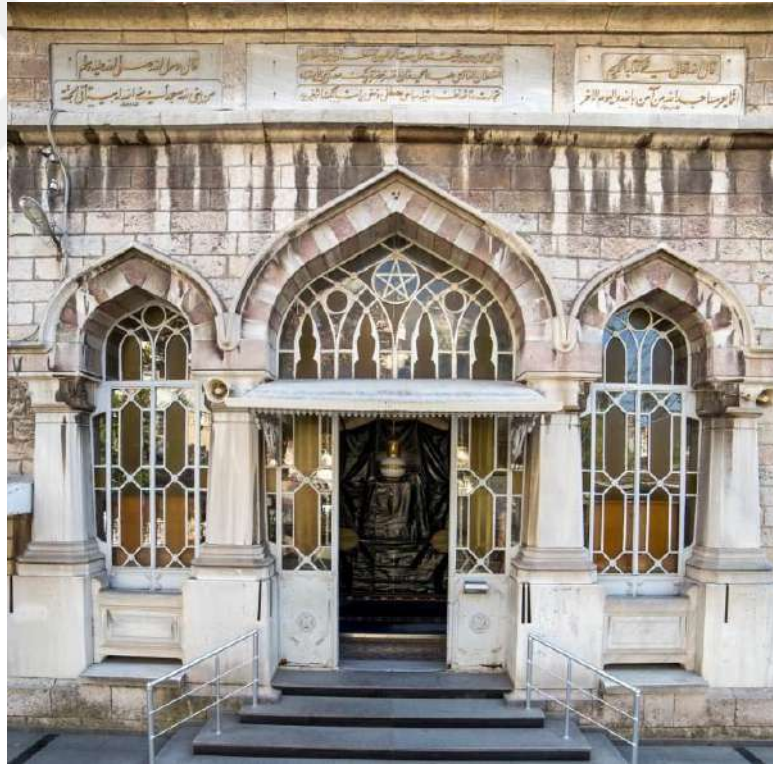
Zihni Paşa Cami'nin giriş kapısında Sâmi Efendi'ye ait kitâbede Celî Sülûs hattıyla Nisa Sûresi 103. âyet yazılıdır.

⁷⁶ Yazır, 21.

Resim 3.22. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii iç kapı Celî Sülûs kitâbesi.

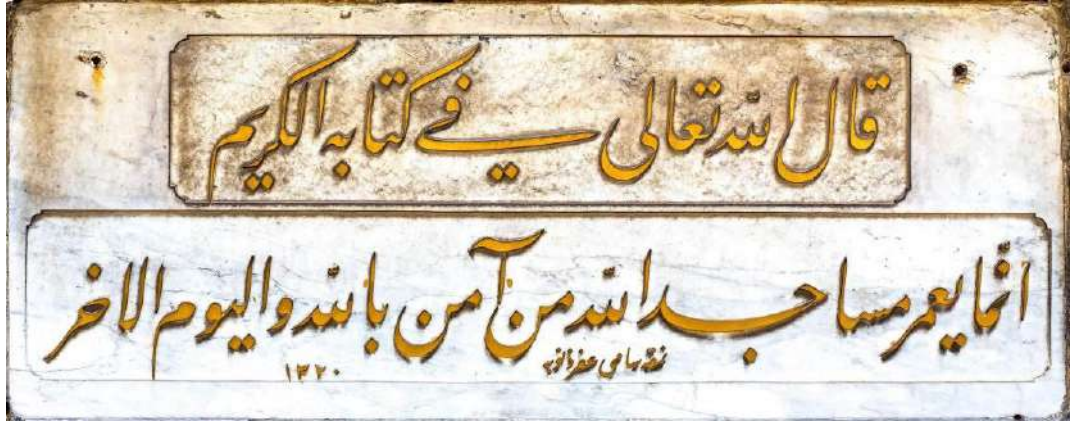
Celî Sülûs hattıyla h. 1320 tarihli kitâbede “İnne’s-salâte kânet ale’l-mü’minîne kitâben mevkûtâ” “Ketebehû Sâmi” Meâli: “Çünkü namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farz bulunuyor.”⁷⁷ yazılıdır. Kantarcılar, Gazi Atik Ali Paşa ve Şehzâde Mehmed Camilerinde de gördüğümüz kitâbelerle aynıdır.

Resim 3.23. Zihni Paşa Camii dış kapı Celî Ta’lik kitâbesi.

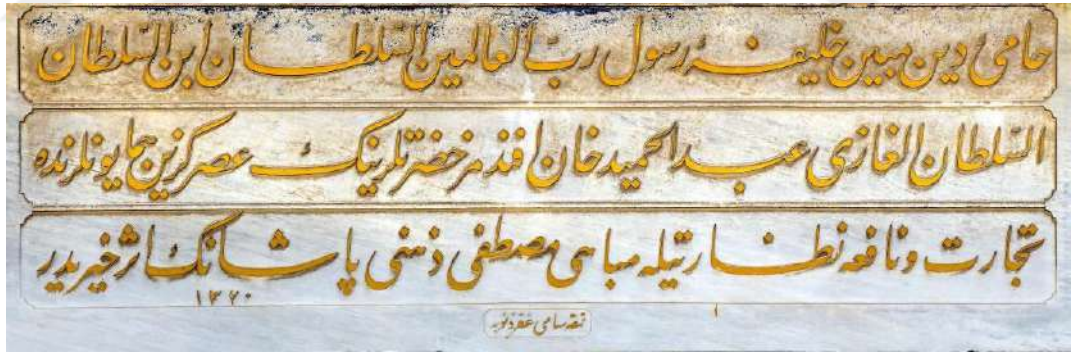
Zihni Paşa Camii’nin dış kapı Celî Ta’lik kitâbesini Sâmi Efendi h. 1320 tarihinde yazmıştır.

⁷⁷ Yazır, 94.

Resim 3.24. Hattat Sâmî Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı sağ pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Sâmî Efendi'nin yazdığı kitâbede Tevbe sûresinin 18. âyeti yazılıdır. “Kalellâhû teâlâ fi kitâbihi'l-kerîm: İnnemâ ye'muru mesâcidallahi men âmene billâhi ve'l-yevmi'l-âhiri” “Nemakahû Sâmî gufire zünûbehü” “Allah Teâlâ buyuruyor ki: Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inananlar imar eder.”⁷⁸

Resim 3.25. Hattat Sâmî Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı orta pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Sâmî Efendi'nin yazdığı kitâbede “ Hâmî-i dîn-i mübîn halîfe-i resûl-i Rabbi'l-âlemîn es-Sultân ibnü's-Sultân Sultânü'l-Gâzî Abdülhamîd Hân Efendimiz Hazretlerinin asr-ı güzîn-i hümâyunlarında Ticâret ve Nâfia Nezâretiyle mübâhî Mustafâ Zihni Paşa'nın eser-i hayrısıdır.” “Nemakahû Sâmî gufire zünûbehü”

⁷⁸ Yazır, 188.

Resim 3.26. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Zihni Paşa Camii dış kapı sol pafta Celî Ta'lik kitâbesi.

Sâmi Efendi'nin yazdığı kitabede hadis-i şerîf yazılıdır. “ Kale Resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem: Men benâ lillâhi mesciden benallâhü lehü beyten fil-cenneti” “Nemakahû Sâmi gufire zünûbehü” Anlamı: “Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem buyurur: Kim Allah için mescid yaparsa Allah'da onun için cennette bir ev bina eder.”

Sâmi Efendi imzasını ve tarihi üç paftaya da ayrı ayrı yazmıştır. Sağ ve sol paftalar iki satır olup üst satırları kısa yazılmış, orta pafta ise üç satır olup satır uzunlukları eşittir. Orta paftada Celî Ta'lik yazıda sıkça rastladığımız harf keşideleri satırlarda alt alta denk getirilerek satırlar arasında denge ve yazıda ritim sağlamıştır.

3.1.9. Nallı Mescid

Bâbîâli'de İstanbul valilik binasına yakın olduğu için Bâbîâli Mescidi olarak da bilinen mescidin banisi İmam Ali Efendi'dir. Bir zamanlar minare kürsüsünde nal şeklinde izler bulunması sebebiyle halk arasında “Nallı Mescid” olarak tanınır. Asıl yapı kare planlı, üzeri bir kubbeyle örtülü iken Sultan Abdülaziz devrinde harimin kuzey duvarı bir duvarla ayrılarak son cemaat yeri haline getirilmiştir. Üç kapısı bulunan yapının kuzey cephedeki ana kapı üzerindeki kitâbeyi Kadıasker Mustafa İzzet Efendi yazmıştır. Batı cephesinin yazıları ise Sâmi Efendi'ye aittir. Kesme taştan yapılan binanın aynı malzemedен yapılan tek şerefeli minaresi mescidin kuzeydoğu köşesine yakın fakat kapısı binanın içindedir.⁷⁹

⁷⁹ Enis Karakaya, “Nallı Mescid”, *DİA*, İstanbul 2006, C.32, s.348.

Resim 3.27. Nallı Mescid

Resim 3.28. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı Nallı Mescid batı cephesi kapısı üzeri Celî Sülüs kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattıyla yazdığı kitâbe üç bölümden oluşur. hadis-i şerîf yazılı kitâbeler h.1320 tarihlidir.

“ Kale aleyhi's-selâm: es-Salâtü imâdü'd-dîn Sadaka Resûlullah” Anlamı: “ Selâm üzerinde olan buyuruyor: Namaz dinin direğidir. Resûlullah ne doğru sözler buyurur.” “ Ketebehû Sâmi h.1320 ”

Celî Sülüs harfler yapı olarakta ölçülü ve olgundur. Harflerin birbiriyle uyumu ve meyilleri oldukça ölçülü olup istifi olumlu yönde etkilemiştir. Sâmi Efendi'yle olgunlaşan hareke ve tezyini unsurlar fazlaca kullanılmıştır. Üçüncü

bölümün altında imza ve tarih yazılıdır. Zemin rengi yeşil olup yazı kabartma şeklinde ve altın veya yıldız kullanılmıştır. Kitâbenin üzerindeki taç formu Rûmi desenle motifler yapılarak yıldızla süslenmiştir.

3.1.10. Yıldız Hamidiye Çeşmesi

Yaklaşık 500.000 metrekarelik bir konum içinde köşk ve kasırlardan oluşmaktadır. Saray ilk olarak Sultan III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan için yaptırılmıştır. Saray, Sultan II. Abdülhamîd döneminde 1876-1909 yılları arasında devletin merkez sarayı olarak kullanılmıştır. Saray arazisi resmi daireler, hareme ve sultana ait köşk, kasır ile hasbahçe, kışlalar gibi bölümlerden oluşmuştur.⁸⁰

Saray hâkim bir tepenin üzerindedir ve yüksek duvarlarla çevrilidir. Bu durum güç sembolü olarak Sultan'ın mutlak gücünü temsil etmektedir.

Hamidiye Çeşmesi

Yıldız Sarayında yer alan Hamidiye Çeşmesinin yazılarını Sâmi Efendi Celî Sülüs ve Muhakkak hattıyla yazmıştır.

Resim 3.29. Yıldız Hamidiye Çeşmesi

⁸⁰ <http://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/yildiz-sarayi-sale>

Üç bölüm olarak görünen çeşmenin orta üst kısmında koyu yeşil zemin üzerinde Sultan II. Abdülhamîd'in Tuğrası yer almaktadır. “ Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd el-Muzaffer dâimâ” “ el-Gâzî”

Resim 3.30. Hattat Sâmî Efendi'nin yazdığı Yıldız Hamidiye Çeşmesi Celi Sülüs kitâbesi.

Tuğra'nın altında yeşil zemin üzerinde Celi hattıyla “Hâmidiye Çeşmesi” yazılmıştır. Harf yapıları itibariyle Celi karakterinde olan yazı serbest bir görünümdedir.

Resim 3.31. Hattat Sâmî Efendi'nin yazdığı Yıldız Hamidiye Çeşmesi Celi Sülüs kitâbesi.

Sâmî Efendi çeşmenin sağ tarafına Muhakkak besmele yazmıştır.” Bismillahirrahmanirrahim” “Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile.”

Sol tarafta İnsan Sûresi 21. âyet yazılıdır. “ Ve sekâhüm Rabbuhum şerâben tâhûra” “ Ve Rableri onlara tertemiz içecek içirecektir.”

Resim 3.32. Hattat Sâmî Efendi hattı ile Muhakkak Besmele, Hattat Sâmî Efendi'nin Yıldız Hamidiye Çeşmesi yazısı kalıbı.

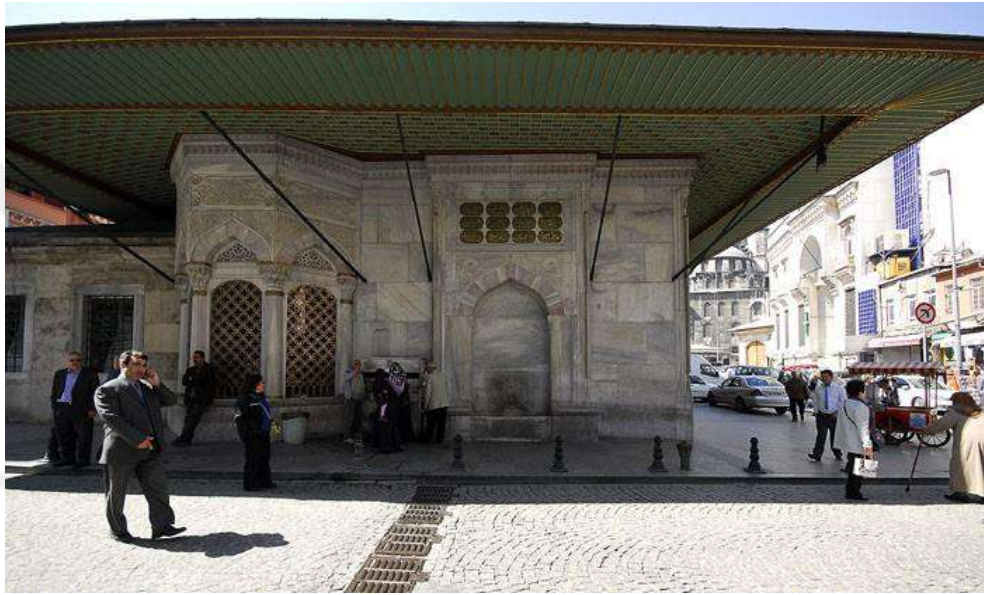
Genel olarak yazı uygulama veya yapılan yenilemelerle harflerin keskinliği kaybolmuştur. Özellikle âyetin yazılı olduğu kısımda harflerin kenarlarında eksilmeler olmuştur. Yazı çevreleri Rûmî motiflerle çevrenip tezyin edilmiş ve oldukça gösterişlidir. H. 1320 tarihli çeşmenin ketebesini yoktur.

3.1.11. Yeni Cami Sebîli

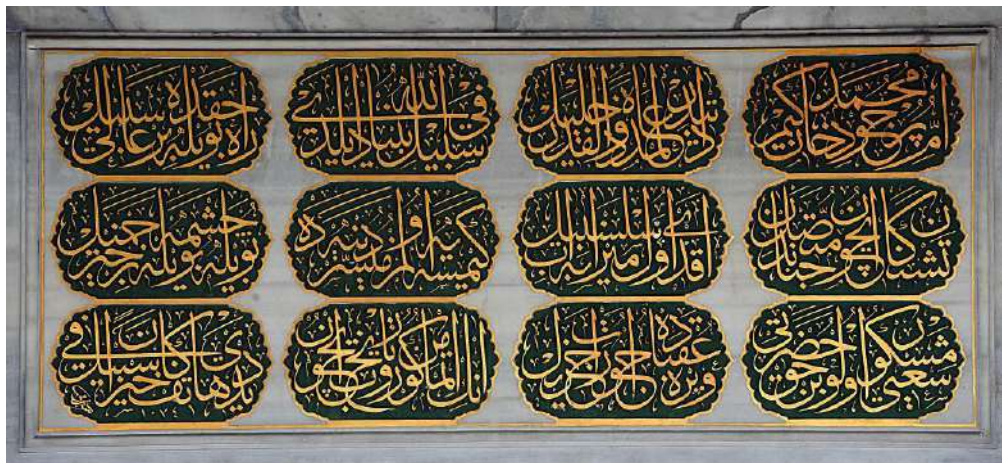
Caminin güneyinde yer alan Sebîl ve çeşme ayrı bir ada üstünde tek olarak ele alınmıştır; çeşme üzerinde bulunan kitâbeden yapının h.1074 (1663-64) yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Mermerden yapılan binada Sebîl üç cepheli olarak düzenlenmiştir ve dışarı doğru taşkındır. Alttaki geometrik şeklindeki metal şebekelerde yedişer tane su verme açıklığı bulunmaktadır. Sivri kemerler içinde bitkisel kompozisyonlu taş şebekeler mevcuttur. Sekiz kemer üzerine oturan kubbeye örtülen ve duvarları çini ile kaplanmış olup dıştan geniş saçaklı bir çatı ile örtülmektedir. Sebîlin sağında yer alan çeşme iki renkli taşın alternatif kullanıldığı sivri kemerli bir niş şeklinde düzenlenmiştir, arkasında dikdörtgen planlı bir de haznesi bulunmaktadır. Kemer köşe dolguları bitkisel süslemelerle süslenmiştir. En

üstte üç satır halinde on iki mısralık mermer kitâbede Sebîl ve çeşmenin ebced hesabıyla inşa tarihi (h.1074/1663-64) yazılmıştır.⁸¹

Sebîl ve çeşme vaktiyle bitişiğindeki mağazanın yanmasıyla tahrip olmuş ve 1906 yılında tamir edilmiştir. Sebîlin içi Kütahya’da imal edilen sır altı tekniğinde çinilerle süslenmiştir. Çeşmenin kitâbesi, eskiden çini olup yangında tahrip olunca Hattat Sâmî Efendi tarafından önceki metni yeniden yazılmış ve mermer üzerine hakkedilmiştir.⁸²

Resim 3.33. Yeni Cami Sebîli

Resim 3.34. Hattat Sâmî Efendi'nin Celi Sülûs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi

⁸¹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Yeni Cami Külliyesi”, *DİA*, İstanbul 2013, C.43, s. 439

⁸² Uğur Derman, “Yenicâmi Sebîli'nin Kitâbesi”, *Lâle Mecmuası*, İstanbul 1986, C.4, s.14.

Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattıyla yazdığı kitâbe altı beyitten on iki paftadan meydana gelmiştir. Enlemesine dört boyuna göre üç paftadan meydana gelmiştir. Paftalarda birer mısra yazılıdır. Yazı yeşil zemin rengi mermer üzerindedir.

“ Ümm-i pür cûd-i Muhammed Hân kim,

Zâtıdır âlemde zü'l-kadr-i celîl.

Fi sebilillâh, bünyâd eyledi

Râh-i Hak'da böyle bir âlî sebîl

Teşnegân için Cinân'dan muttasıl

Akdı ol mîzâba âb-ı Selsebîl.

Kimseye olmaz müyesser dünyede

Böyle çeşme, böyle bir hayr-ı cemîl.

Sa'yi meşkûr öluben, Hak Hazreti,

Vîre Ukbâ'da ucûrât-i cezîl.

Ânın itmâmın görüp târih için,

Dedi hâtif: "Kâne hayran fî sebîl" 1074/1663

“Mehmed Hân'ın cömerdlikle dolu, büyük değere sâhib olan annesi, Allah yolunda, hayrına böyle yüksek bir sebîli yaptırdı. Susayanlar için bu çeşmenin oluşuna aralıksız olarak Cennet'den Selsebîl suyu akdı. Dünyâda kimse böyle bir çeşmeyi ve güzel hayrı kolaylıkla yaptıramaz. Bu gayretinin makbûl sayılarak, ebedî âlemde Cenâb-ı Hak'dan karşılığını fazlasıyla alacağı umulur. Târih düşürmek için, bu sebîlin tamamlandığını gören hâtif der ki: “Sebilde hayr husûle geldi, 1074”.

Sâmi Efendi sanat hayatı boyunca Celî Sülüs hattıyla pek çok eser vermiştir. Levhalar ve kabir kitâbelerinden başka Celî Sülüs hattıyla tarih kitâbesi olarak yazdığı tek eser Yeni Cami Sebîli'nin kitâbesidir. Bu kitâbedeki altı beyit içinde Celî Sülüse ait tüm özellikleri Sâmi Efendi kendi kabiliyetiyle yazıya aktarmıştır. Bu yazıdaki harflerin yapısı birbirleriyle münasebetleri ve istif dengesi olarak yazıyla meşgul olan herkese çok güzel bir örnektir.

Sâmi Efendi'nin Yeni Cami Sebîlinin kitabesinin üst kalıpları O'nun vefatıyla talebesi olan Kâmil Akdik'e kalmıştır. Bu on iki parçadan ibaret olan kalıplar Kâmil Efendi'nin vefatıyla Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesine satılmıştır ve hâlâ oradadır. Alt kalıbı ise yine Sâmi Efendi'nin talebelerinden Necmeddin Okyay'a

kalmıştır. Necmeddin Okyay da Celî Sülûs hattında ilerlemek isteyenlere bu kalıpları vererek birer numune almalarını sağlayarak bu kalıplardan faydalanmalarına katkı sağlamıştır. Hattat Mustafa Halim Özyazıcı’da bu kitâbenin kalıbını alan hatttalardan biridir.⁸³

Resim 3.35. Mustafa Halim Özyazıcı’nın çizgisiyle kitâbenin 6. Paftası.

Yeni Cami Sebîli Yazı Kalıpları

Resim 3.36. Sâmi Efendi’nin Celî Sülûs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 1. pafta
“Ümm-i pür cûd-i Muhammed Hân kim”

⁸³ Uğur Derman, “Yenicâmi Sebîli’nin Kitâbesi”, *Lâle Mecmuası*, İstanbul 1986, C.4, s.14.

Resim 3.37. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 2. Pafta
“Zâtıdır âlemde zü'l-kadr-i celîl.”

Resim 3.38. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 3. pafta
“Fi sebîlillâh, bünyâd eyledi”

Resim 3.39. Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 4. Pafta
"Râh-i Hak'da böyle bir âlî sebîl"

Resim 3.40. Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 5. Pafta
"Teşnegân için Cinan'dan muttasıl"

Resim 3.41. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 6. Pafta
“Akdı ol mîzâba âb-ı Selsebîl.”

Resim 3.42. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 7. Pafta
“Kimseye olmaz müyesser dünyede”

Resim 3.43. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 8. Pafta
"Böyle çeşme, böyle bir hayr-ı cemil."

Resim 3.44. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebîli kitâbesi 9. pafta
"Sa'yi meşkûr ôluben, Hak Hazreti"

Resim 3.45. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebili kitâbesi 10. pafta
“Vîre Ukbâ'da ucûrât-i cezîl.”

Resim 3.46. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebili kitâbesi 11. Pafta
“Ânın itmâmın görüp târih için”

Resim 3.47. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebili kitâbesi 12. pafta

“Dedi hâtif: ”Kâne hayran fi sebîl” 1074/1663”

Resim 3.48. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı Yeni Cami Sebili kitâbesindeki imzası.

Hattat Sâmi Efendi'nin on iki paftadan müteşekkil Yeni Cami Sebili yazı kalıpları koyu zemin üzerine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. Sâmi Efendi'nin Celi Sülüs hattı ile yazdığı kalıp harflerin terkip ve tenasüp yönünden zirvede olan eserlerindedir. Hareke ve mühmel harfler ölçülü ve yerinde kullanılmıştır.

Hattat Sâmi Efendi'nin Yeni Cami Sebîli yazı kalıplarının son paftasında istifli imzası yer almıştır. Sâmi Efendi'nin en çok kullandığı imzalardan olan bu istif, terkip ve tenasüp yönünden mükemmel bir imzadır.

Resim 3.49. Hattat Sâmi Efendi'nin Yeni Cami Sebîli kitâbesinde kullandığı hareke ve tezyini işaretler.

Sâmi Efendi'nin son şeklini verdiği hareke ve tezyini işaretler Celî Sülüs yazılarını güzelleştiren unsurlardan biri olmuştur. Hareke ve tezyini unsurlar, Celî hattını geliştiren Mustafa Râkım Efendi'den sonra estetik olarak en güzelini yazmak gayreti devam etmiştir. Sâmi Efendi bu gelişimini tamamlamış ve O'ndan sonra henüz daha güzeli yazılamamıştır.

3.1.12. Cankurtaran Çeşmesi

Resim 3.50. Kethüda Seyyid Mehmet Ağa Çeşmesi, Cankurtaran

Cankurtaran'da bulunan Kethüda Seyyid Mehmet Ağa Çeşmesi dört satırlık Celî Sülüs kitâbesi ve üzerinde Tuğra ile birlikte yazılmıştır. Sâmi Efendi'nin imzası Tuğranın altında yer almıştır. Hicri 1293 tarihinde yazılmıştır.

Resim 3.51. Cankurtaran Kethüda Seyyid Mehmet Ağa Çeşmesi (Hattat Sâmi Efendi'nin çektiği V. Mehmed Tuğrası)

3.1.13. Nâzım Bey Çeşmesi

Râmi, Yenimahalle’de bulunan çeşme altı köşeli prizma biçimindedir. Yalnız cephelerden birine düz ayna taşı ile tekne konmuştur. Çeşmenin üstü aynı zamanda saçağı oluşturan bir beton çatı ile örtülmüştür.

Resim 3.52. Nâzım Bey Çeşmesi

Resim 3.53. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Nâzım Bey Çeşmesi Celî Sülûs kitâbesi

Sâmi Efendi tarafından yazılan Nâzım Bey Çeşmesi’nin kitâbesi şöyledir:

“Su herşeye hayat verir”

“Nâzım Bey Çeşmesi” (Kânun-ı evvel sene 1341)

3.1.14. Hapishâne-i Umûmî

Resim 3.54. Hapishâne-i Umûmî kitâbesi

Hattat Sâmi Efendi tarafından Celî Sülüs hattı ile yazılan kitâbe h. 1287 tarihli olup Sâmi Efendi'nin ilk yazılarından biridir. Taşa hakkedilen kitabenin zemin rengi koyu bir gri renktedir. Kitâbede tarih "Ayn" harfinin keşidesinin altında Sâmi Efendi'nin istifli imzası da yanında yer almıştır.

Resim 3.55. Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı Hapishâne-i Umûmî kitâbesi

Sâmi Efendi'nin yazdığı bu kitabe Celî Sülüs hattına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Yazı harf yapıları, satırdaki düzen ve uyum ile bütünlük içindedir. "Ayn" ve "Ya" harflerine verilen keşideler kısa bir ibare olan bu yazıyı kapı üzerindeki yerine uygun hale getirmiş olabilir. Bu keşideler "Ha" harfinin "fetha" harekesi ile de dengeyi sağlamıştır. Hareke ve tezyini unsurlar Sâmi Efendi'nin sonraki yazılarında kullandığı tezyini unsurlara göre biraz geri durumdadır.

3.1.15. Şâzelî Tekke Camii Kitâbesi

Resim 3.56. Şâzelî Tekke Camii Kitâbe ve Tuğrası.

Fatih Cibali Mahallesi Yeşil Tulumba Sokağı'nda bulunan Şâzelî Tekke Cami'nin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ahmet Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır. Tekke yangınla harap olması sebebiyle, II. Abdülhamid tarafından yeniden inşa ettirildiği 1886-87 tarihli tamir kitabesinden anlaşılmaktadır.⁸⁴

Resim 3.57. Sâmi Efendi tarafından çekilen Şâzelî Tekke Camii Kitâbe Tuğrası

Kitâbenin ortasındaki Tuğra'yı Hattat Sâmi Efendi Abdülhamid Han için çekmiştir. “Abdülhamid Han bin Abdülmecid El-muzaffer daima el-gazi” yazılıdır ve H.1304 tarihlidir. Tuğra daire formu içine alınmış olup yeşil renk bir zemin üzerinde altın veya yıldız uygulanmıştır. Çevresinde yapraklı iki dal çevrilidir. Üst kısma bir yıldız yapılmıştır.

⁸⁴ Hasibe Durmaz, “Şazeli Tekke Cami ve Kitabesi”, *Ahenk Dergisi*, İstanbul 2019, S.55.

3.1.16. Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii Kitâbesi

Resim 3.58. Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii giriş kapı kitâbesi.

Resim 3.59. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii giriş kapı kitâbesi.

Fatih Hüsambey Tezgâhçılar Camii giriş kapısında Sâmi Efendi'ye ait kitâbede Celî Sülûs hattıyla Nisa Sûresi 103. Âyet yazılmıştır. “Kâlellâhu Teâlâ İnnе’s-salâte kânet ale’l-mü’mînîne kitâben mevkûtâ” “Ketebehû Sâmi” Meâli: “Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu: Çünkü namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farz bulunuyor.”⁸⁵

⁸⁵ Yazır, 94.

3.2. Sâmi Efendi Hattı İle Olan Mezar Taşı Kitâbeleri

3.2.1. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.60. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı.

Hattat Sâmi Efendi h. 1302 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan kitâbe Sâmi Efendi'ye aittir

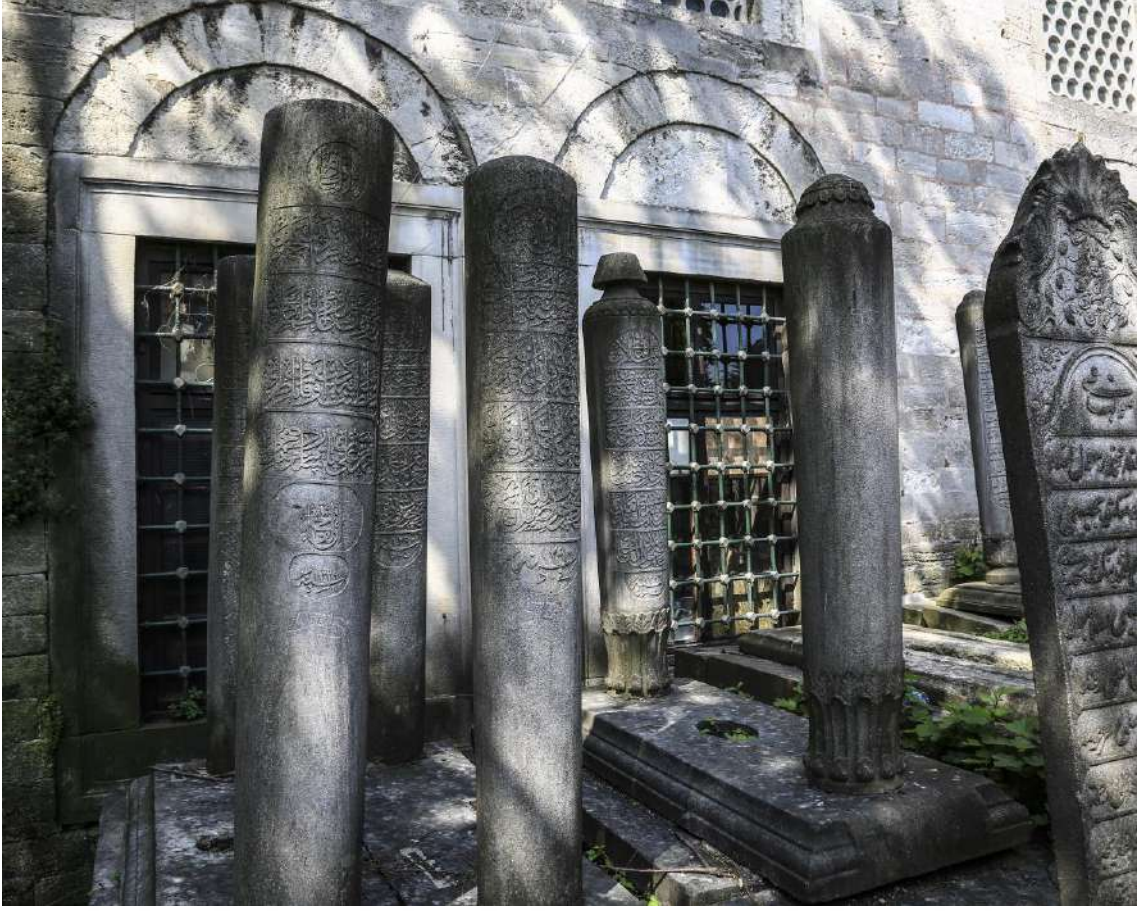
Resim 3.61. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı.

Hattat Sâmi Efendi h. 1323 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lîk hattı ile h. 1290 tarihli mezar taşı kitâbesini de Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan kitâbelerden Celî Ta'lîk hattı ile yazdığına imza koymuş Celî Sülüs ile yazdığına imza koymamıştır.

Resim 3.62. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan ve yazısı Sâmi Efendi'ye ait mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1296 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi'nin imza koymadığı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunmaktadır.

Resim 3.63. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunan Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan mezar taşları bir arada.

Resim 3.64. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan h. 1323 tarihli ve imzalı mezar taşı.

Hattat Sâmi Efendi h. 1323 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lîk hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunmaktadır.

Resim 3.65. Eyüp Sultan Camii Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan h. 1329 tarihli mezar taşı.

Hattat Sâmi Efendi h. 1329 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi'nin imza koymadığı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Camii Hazîresinde bulunmaktadır.

3.2.2. Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.66. Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Hattat Sâmi Efendi imzalı h. 1292 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şâhidesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1292 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şâhidesini Cefî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde bulunmaktadır.

Resim 3.67. Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde Hattat Sâmî Efendi imzalı h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi ayak şâhidesi.

Hattat Sâmî Efendi h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi ayak şâhidesini Celf Ta'lik hattıyla yazmıştır. Sâmî Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde bulunmaktadır.

Resim 3.68. Eyüp Sultan Türbesi haziresinde Hattat Sâmi Efendi Sâmi imzalı h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şâhidesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1299 tarihli mezar taşı kitâbesi baş şâhidesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi Eyüp Sultan Türbesi Hazîresinde bulunmaktadır.

3.2.3. Eyüp Sultan Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşı Kitâbesi

Resim 3.69. Hattat Sâmi Efendi'nin Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi Hazîresinde imzalı h. 1298 tarihli mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1298 tarihli mezar taşı kitâbesini Cef Sülüs hattıyla yazmıştır. Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi Hazîresinde bulunan kitâbe “Sâmi” imzalıdır.

3.2.4. Karacaahmed Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.70. Hattat Sâmi Efendi'nin Karacaahmed Mezarlığı'nda bulunan imzalı mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1322 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Karacaahmed Mezarlığı'nda bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

Resim 3.71. Karacaahmed Mezarlığı'nda Sâmi Efendi imzalı Celî Sülüs bir mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1328 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lîk hattıyla yazmıştır. Karacaahmed Mezarlığı'nda bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.5. Seyyid Nizam Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşı

Resim 3.72. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi. (Seyyid Nizam Mezarlığı)

Hattat Sâmi Efendi h. 1286 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Seyyid Nizam Mezarlığı'nda bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.6. Merkez Efendi Mezarlığı'nda Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.73. Hattat Fehmi Efendi'nin, Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan mezar taşı kitâbesi.
(Merkez Efendi Mezarlığı)

Hattat Sâmi Efendi h. 1286 tarihli Hattat Fehmi Efendi'nin mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Merkez Efendi Mezarlığı'nda bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.7. Sünbül Efendi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.74. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı. (Sünbül Efendi Camii Hazîresi)

Hattat Sâmi Efendi h. 1289 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Sünbül Efendi Camii Hazîresi'nde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

Resim 3.75- 76. Hattat Sâmi Efendi'nin hocası Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi için Celî Sülüs ile yazdığı mezar taşı kitâbesi.

Resim 3.77. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi'nin imzası.

Hattat Sâmi Efendi hocası Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi için yazdığı mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sünbül Efendi Camii Hazîresi'nde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.8. Yahya Efendi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.78. Hattat Sâmi Efendi'nin hocası Ali Haydar Efendi için yazdığı mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1287 tarihli hocası Ali Haydar Efendi için yazdığı mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lîk hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi kitâbeye imza koymamıştır.

Resim 3.79. Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı İsmail Rıdvan Paşa mezar taşı kitâbesi. (Yahya Efendi Hazîresi)

Hattat Sâmi Efendi h. 1324 tarihli İsmail Rıdvan Paşa'nın mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lik hattıyla yazmıştır. Yahya Efendi Hazîresi'nde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.9. Yenikapı Mevlevîhanesi'nde Bulunan Mezar Taşı Kitâbesi

Resim 3.80. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Ebûbekir Mümtâz Efendi'nin mezar taşı kitâbesi. (Yenikapı Mevlevîhânesi)

Resim 3.81. Aynı kitâbenin serlevhası

Resim 3.82. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi imzası

Hattat Sâmi Efendi hocası Ebûbekir Mümtâz Efendi'nin h. 1287 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Yenikapı Mevlevîhânesi'nde bulunan mezar taşı kitâbesi farklı bir şekilde yapılmış olup bir serlevhası bulunmaktadır. Mevlevî sikkesi işlenen bu kısımda “Lâ mevcude illâ hû” ibaresi yazılıdır. Aynı kitabenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi'nin imzası bir form içinde yazılmıştır.

3.2.10. Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Hazîresinde Bulunan Mezar Taşları

Resim 3.83. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi. (Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Türbesi Hazîresi'nden)

Resim 3.84. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi imza kısmı. (Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Türbesi Hazîresi'nden)

Hattat Sâmi Efendi h. 1319 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Çemberlitaş Sultan II. Mahmud Türbesi Hazîresi'nde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

Resim 3.85. Hattat Sâmi Efendi'nin Sultan II. Mahmud Hazîresinde h. 1329 tarihli mezar taşı kitâbesi.⁸⁶

Hattat Sâmi Efendi h. 1329 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sultan II. Mahmud Hazîresinde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

⁸⁶ Sacid Açıkgözoğlu, "Hattat Sami Efendi'nin Mezar Taşı Kitâbeleri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu* (18- 20 Aralık 1997), Bildiri Kitabı, İstanbul, Mezarlıklar Vakfı Yayını, 1999, s. 128- 139.

3.2.11. Süleymaniye Camii Hazîresinde Bulunan Mezar Taşı Kitâbesi

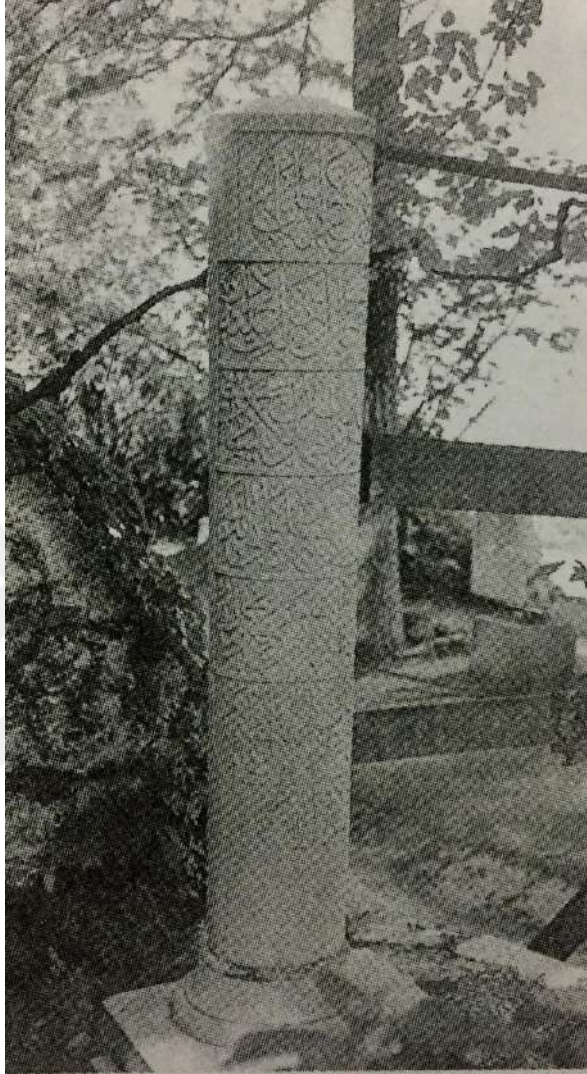
Resim 3.86. Hattat Sâmi Efendi tarafından yazılan Muhammed Salih Paşa'nın mezar taşı kitâbesi. (Süleymaniye Camii Hazîresi)

Resim 3.87. Aynı kitâbenin dua kısmı ve Hattat Sâmi Efendi'nin imzası.

Hattat Sâmi Efendi h. 1286 tarihli Muhammed Salih Paşa'nın mezar taşı kitâbesini Celf Sülüs hattıyla yazmıştır. Süleymaniye Camii Hazîresinde bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

3.2.12. Bursa Hüdâvendigâr Türbesi Hazîresinde Bulunan Mezar Taşı Kitâbesi

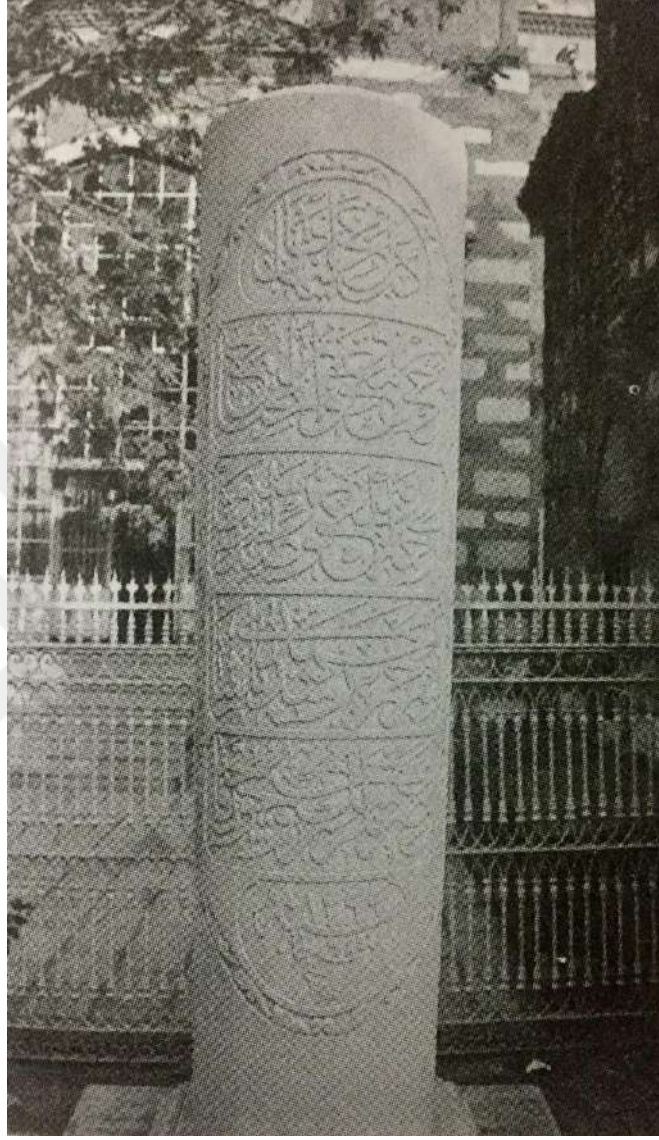

Resim 3.88. Hattat Sâmi Efendi'nin Bursa Hüdâvendigâr Türbesi Hazîresinde bulunan imzasız h. 1296 tarihli mezar taşı kitâbesi.⁸⁷

Hattat Sâmi Efendi h. 1296 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır. Bursa Hüdâvendigâr Türbesi Hazîresinde bulunan kitâbeye Sâmi Efendi imza koymamıştır.

⁸⁷ Sacid Açıkgözoğlu, "Hattat Sami Efendi'nin Mezar Taşı Kitâbeleri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu* (18- 20 Aralık 1997), Bildiri Kitabı, İstanbul, Mezarlıklar Vakfı Yayını, 1999, s. 128- 139.

3.2.13. Manisa Hâtuniye Camii Avlusunda Bulunan Mezar Taşı

Resim 3.89. Hattat Sâmi Efendi'nin Manisa Hâtuniye Camii avlusunda bulunan mezar taşı kitâbesi.⁸⁸

Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattıyla yazdığı mezar taşı kitâbesi Manisa Hâtuniye Camii avlusunda bulunmaktadır. Kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

⁸⁸ Sacid Açıkgozöglü, s. 128- 139.

3.2.14. Sahrâ-yı Cedîd Kabristanı'nda Bulunan Mezar Taşı

Resim 3.90. Hattat Sâmi Efendi'nin Sahrâ-yı Cedîd Kabristanında imzalı h. 1328 tarihli mezar taşı kitâbesi.⁸⁹

Hattat Sâmi Efendi h. 1328 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Ta'lîk hattıyla yazmıştır. Sahrâ-yı Cedîd Kabristanı'nda bulunan kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

⁸⁹ Sacid Açığözoğlu, s. 128- 139.

Resim 3.91. Hattat Sâmi Efendi imzalı mezar taşı kitâbesi.

Hattat Sâmi Efendi h. 1318 tarihli mezar taşı kitâbesini Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Kitâbe Sâmi Efendi imzalıdır.

4. SÂMÎ EFENDİ’NİN ESERLERİ

4.1. Topkapı Sarayı Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu

Katalog No: 1

Resim No: 1

Metin: “Ennecatü
fissıdkı” “Kurtuluş
sıdkıdır”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1309

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Taş üzerine hakkedilmiştir.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Taş Eserler Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı hadis-i şerîf taş üzerine hakkedilmiştir. Bu eser Topkapı Sarayı Taş Eserler Koleksiyonu’nda bulunmakta olup iki yerinden kırılmıştır. Kısa bir ibare olmasına karşın Sâmi Efendi’nin iki harfi keşideli olarak yazması istifte dengeyi sağlamış ve dinamik bir görünüm sunmuştur. Celî Sülüs karakterinde olan yazı Sâmi Efendi’nin kalem kudretini gösterir niteliktedir. Yazı taş üzerine hakkedilirken harflerde bozulma olmamış kusursuz bir şekilde aktarılmıştır.

4.2. Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu

Katalog No: 2

Resim No: 2

Metin: “Besmele Hadis-i Şerif”

Ketebe: Ketebehû Sâmi ğaferallâhû zunûbehû.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Sülüs, Nesih.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer: Topkapı

Saray Güzel Yazılar Koleksiyonu GY363.

Değerlendirme: Eser Hattat Sâmi Efendi'nin Sülüs-Nesih hattı ile az sayıda yazdığı koltuklu bir kısım'dır. Sülüs hattı ile yazdığı Besmele, daha çok Celî yazan Sâmi Efendi'nin bir Sülüs yazı örneğidir. Koltuklu kısımda yer alan Nesih yazı da Sâmi Efendi'nin çok az yazdığı bir yazı çeşidinden olup bir hadis-i şerîf yazılıdır. Koyu renk bir kâğıda yazdığı dokuz satırdan ibaret olan Nesih hattında farklı durak tezyinatları yapılmıştır. Koltuk kısımları ve Basmelenin iki yanı mavi, sarı ve beyaz renklerden oluşan bir tezyinat yapılmıştır. Yazı ile cetvel arasında açık mavi renkli kısım dikkat çekmektedir. Arası zencerekle tezyin edilen cetvelden sonra yine mavi, sarı ve beyaz renklerden oluşan bir tezyinat yapılmıştır. Eserin çerçevesinde yıpranmalar görülmektedir.

Katalog No: 3

Resim No: 3

Metin: “Fallâhu hayrun
hâfızân ve hüve erhamu’r-
râhimîn.”

“En hayırlı koruyucu
Allah’tır. Ve O merhamet
edenlerin en
merhametlisidir.”⁹⁰

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1321

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Topkapı

Sarayı Güzel Yazılar Koleksiyonu GY391.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi daire formunda istiflediği âyet-i kerîme’yi Celî Sülüs hattı yazmıştır, Zerendûd olarak uygulanmıştır. Celî Sülüs’le yazılan eser istif açısından yoğun olmasına rağmen seçkin görünmektedir. Dört yerde kullanılan küplü “Ayn” harfi istifte dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Celî yazının olgunluğu ve ihtişamı eserde ön plandadır. Hareke ve tezyînî unsurlarla eserde boşluklar tamamlanmıştır. Sâmi Efendi eserin altında harf boşluğuna imza ve tarih yazmıştır. Altın cetvel çekilen eserin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir. Eser çerçevesidir.

⁹⁰ Yazır, 242.

Katalog No: 4

Resim No: 4

Metin:

“Bismillâhirrahmânirrah
im Kul hüvallâhü
ehad. Allâhüssamed. Lem

yelid ve lem yüled. Ve lem yekün lehû küfüven ehad” “Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. De ki: “O Allah, bir tektir.” “Allah Sameddir (o, hiç bir şeye muhtaç değildir, fakat bütün yaratıklar ona muhtaçtırlar).” “Doğurmadı ve doğurulmadı.” “Ona bir denk ve benzer de olmadı.”⁹¹

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Güzel Yazılar Koleksiyonu GY578.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazdığı “Besmele” ve “İhlâs Süresi”ni dikdörtgen formda yazmıştır. Koyu renkli zemin üzerine Zerendûd usulü ile hazırlanan eser istif olarak seçkindir. Bazı kısımlarda harf tekrarları görülürken “Elif” harflerinin meyilleri biraz düz görünmektedir. Altın cetvel çekilen eserin çevresi yeşil, mavi ve sarı renklerin hâkim olduğu Rokoko tarzı bir tezyinat yapılmıştır. Çevresine armut resmi yapılan istifli imza sol alt köşede yer almıştır. Eser çerçeveli olup tarih yoktur.

⁹¹ Yazır, 602.

Katalog No: 5

Resim No: 5

Metin: “Hû Allah
Lâ ilahe
illallah Muhammedün
Rasûlüllah” “Allah'tan
başka İlah yoktur.
Hz. Muhammed(s.a.v.)
Allah'ın

Peygamberidir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Güzel Yazılar Koleksiyonu GY960.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı kalıptan Zerendûd olarak hazırlanan Kelime-i Tevhîd, hüsn-i hatta en çok yazılan ibârelerdendir. Sâmi Efendi tarafından Celî Sülüs olarak yazılan eser göze hitap eden ahenkli bir istiftir. Siyah zemin üzerine Zerendûd olarak uygulanmıştır. Celî karakterinde olan harfler olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. İsm-i Celâl'in alt kısmında Sâmi Efendi'nin istifli imzası yer almıştır. Üst iki köşesine çiçek buketleri yapılan esere altın cetvel çekilmiştir. Altın cetvelin dışındaki pervazın dört köşesi ve uzun kenarların ortaları geometrik ve bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Eserin çerçevesinde yıpranmalar görülmektedir.

Katalog No: 6

Resim No: 6

Metin: “ Aleyke avnüllâh.”

“Allah’ın yardımı üzerinize olsun.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1307

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı
Güzel Yazılar Koleksiyonu
GY1558.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs olarak yazdığı eserin taban kısmı geniş yukarıya doğru daralan bir istif ile yazılmıştır. Dinamik bir görünüme sahip olan eser üçgen formu içerisinde olup Zerendûd olarak hazırlanmıştır. “Aleyke avn” ibâresinin istifi bir bütün gibi görünmekte olup farklı birleşmeler kullanılmıştır. Harflerin yapıları ve birbirleriyle olan münasebetleri Celî yazı karakterindedir. Allah ibâresi istifte en üste yerleştirilmiş, hareke ve tezyînî unsurlarla eser tamamlanmıştır. Sâmi Efendi’nin sanattaki kudretini gösteren eserlerinden biridir. “Kef” harfinin alt boşluğuna imza ve tarih yazılmıştır. Yazının çevresine rumî motiflerinden oluşan yoğun bir süsleme yapılmıştır. Eser çerçevelidir.

4.3. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu

Katalog No: 7

Resim No: 7

Metin: “Meded Yâ Abdülkadir
kaddese sirruhul’alî”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1297

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm
Eserleri Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi

Efendi Celî Sülüs hattı ile yazdığı bu eserinde evliyâ-i kiramdan bir zâtın ismini tasarlamıştır. Zerendûd usûlü ile hazırlanan eserin harf yapıları Celî yazı karakterine uygun olup istif olarak da sade ve seçkindir. “Be” ve “Kaf” harflerine verilen keşidelerin üzerinde “Meded” ibaresi yer almıştır. Yazının alt kısmında harf boşluğunda Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih yer almıştır. Köşelerde Rokoko tarzı çiçek buketleri yer alırken altın cetvel çekilmiştir. Eser Rokoko tarzı bir tezyinatla çevrelenmiştir.

Hattat Sâmi Efendi’nin aynı ibareyi h. 1297 tarihinde kağıt üzerine mürekkeple yazdığı levhası Ankara Etnografya Müzesi Müdürlüğü 8598 envanter numarası ile kayıtlı iken Konya Yazma Eserler Kütüphanesi’ne getirilmiştir.

Katalog No: 8

Resim No: 8

Metin: “Teâlallah
zehî Nusret ki ol Şâh-ı
cihân-bânî
Geçirdiği seyf-i
sârımdan nice bin
re’s-i düşmanı.
Tavassut etmese
afvına bil-cümle
hükümdârân

Alırdı kabza-i teshîrine hep mülk-ü Yunânı.
Cunûd-u şevket-i a'dâ perişan oldu vaktâ ki
Alındı dömeke, a'la kılındı devletin şânı.
Bugünden yirmi yıl evvel alem olmuştu ol Şâha
Yine böyle bir şanlı harb ile gazilik ünvanı.
Kulu Sabri eder bu mısraı vird ü zebân dâim
Muzaffer eyle yâ Rab Hazret-i Abdülhamid Han'ı.
Edince pençe-i âl'i âbâ imdad dedim tarih
Müyesser oldu feth-i dömeke bâ lutf-i Rabbâni.”

Ketebe: Sâmi.

Tarih: H.1297

Yazı Çeşidi: Ta'lîk.

Teknik: Ağaç üzerine sedef kakma.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 4086.

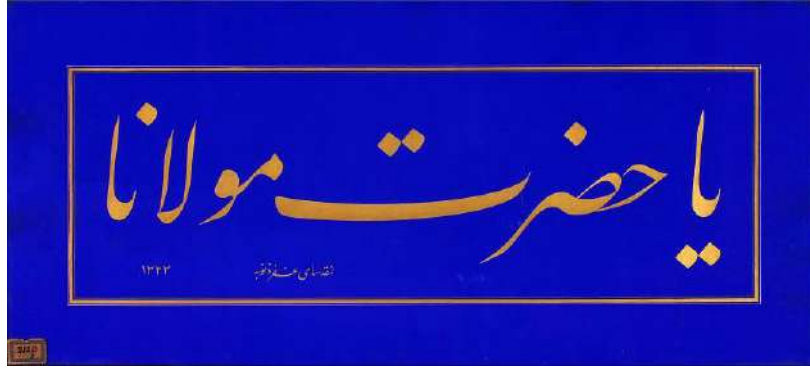
Değerlendirme: On iki satırlık bir beyitten oluşan şiir beyitler yanyana gelecek şekilde tasarlanmıştır. Sâmi Efendi'nin Ta'lîk hattı ile yazdığı eser sedef kakma tekniği ile uygulanmıştır. Sâmi Efendi'nin bu zârif yazısı sedefin güzelliği ile birlikte farklı ve güzel bir görsellik sunmuştur. İmza ve tarih son satırın altına yazılmıştır. Satır araları cetvelle ayrılmış olup, eserin kenar kısmı yine sedef kakma tekniği ile tezyin edilmiştir. Bu kısımdan sonra tekrar cetvel çekilen eser çerçevelidir.

Katalog No: 9

Resim No: 9

Metin: “Yâ Hazreti
Mevlânâ”

Ketebe: Nemekahû
Sâmi ğafera
zünübehû.

Tarih: H.1323

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile satır olarak yazdığı “Yâ Hazreti Mevlânâ” ibaresi seçkin fakat güçlü bir eseri meydana getirmiştir. Zerendûd tekniği ile uygulanan eserde mavi bir zemin rengi kullanılmıştır. İmza ve tarih yazınının alt kısmında yer almış ve eser altın cetvel ile çevrelenmiştir.

Hattat Sâmi Efendi’nin aynı ibareyi h. 1286 tarihinde Zerendûd olarak yazdığı levhası Ankara Etnografya Müzesi Müdürlüğü 8596 envanter numarası ile kayıtlı iken Konya Yazma Eserler Kütüphanesi’ne getirilmiştir.

Katalog No: 10

Resim No: 10

Metin: “Cennâti ‘adnin mufettehaten lehumu’l-ebvâb” “Bütün kapıları kendilerine açılmış Adn Cennetleri vardır.”⁹²

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1286

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 3135.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı eser bir âyet-i kerime’dır. Harfler Celî Sülûs karakterinde olup istif olarak dengeli bir görünümündedir. Harekeler Sâmi Efendi’nin son dönem yazılarındaki hareketlere göre biraz daha geri durumdadır. İstifte kenar kısımlar orta kısma göre biraz serbest görünmektedir. Sol alt köşede Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve yanında tarih yer almıştır.

⁹² Yazır, 455.

Katalog No: 11

Resim No: 11

Metin: “İnnallâhe cemîlun yuhibbul cemâl sadaka habîbullâh” “Allah güzeldir, güzellikleri sever.”

Ketebe: Eser-i kilik-i Mehmed Sâmi.

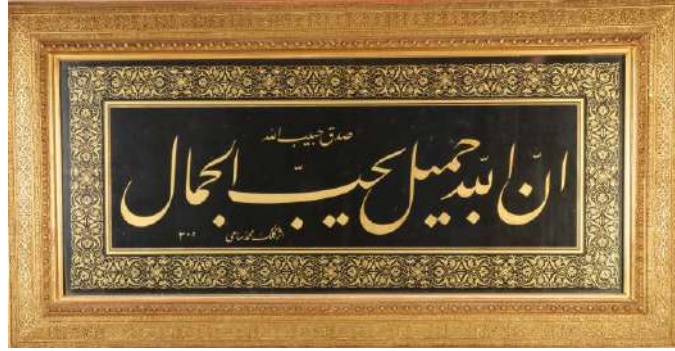
Tarih: H.1305

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 4652.

Değerlendirme: Celî Ta’lîk hattıyla Hattat Sâmi Efendi’nin yazdığı bir hadis-i şerîf’tir. Sâmi Efendi’nin Yesarizade’nin Ta’lîk üslubu geliştirdiği Celî Ta’lîk levhalarının zârif bir örneğidir. Eser siyah zemin üzerine Zerendûd olarak hazırlanmıştır. “Sadaka habîbullâh” ibaresi daha ince bir kalemle “Ba” harfinin keşidesinin üst kısmına yazılmıştır. Alt kısımda ise imza yer almıştır. Altınla cetvel çekilmiştir. Eserin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

Katalog No: 12

Resim No: 12

Metin: “ Garîk-i bahr-i isyânım dahîlek yâ Rasulâllah” “İsyân denizine batmışım, sana sığınmıyorum ey Allah'ın Elçisi.”

Ketebe: Eser-i kilik-i Mehmed Sâmi.

Tarih: H.1305

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 4653.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı eser Hz. Peygamber Efendimiz'e istimdâdı ifade eden bir ibaredir. Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik yazıdaki kalem kudretini ortaya koyan bir eserdir. İki farklı kalınlıkta kalem kullanılan yazı, siyah zemin üzerine Zerendûd usulü ile uygulanmıştır. “Kef” harfinin keşidesinin üst kısmına “garîk-i bahr-i isyânım” ibaresi yazılmış olup alt kısımda da imzanın yer alması dengeyi sağlayan unsur olmuştur. Eser altınla cetvel çekilmiş ve Rokoko tarzı bir tezyinatla tamamlanan eser çerçevesidir.

Katalog No: 13

Resim No: 13

Metin: “Duaü’s-Sultan
Sebebü’l-gufrân.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

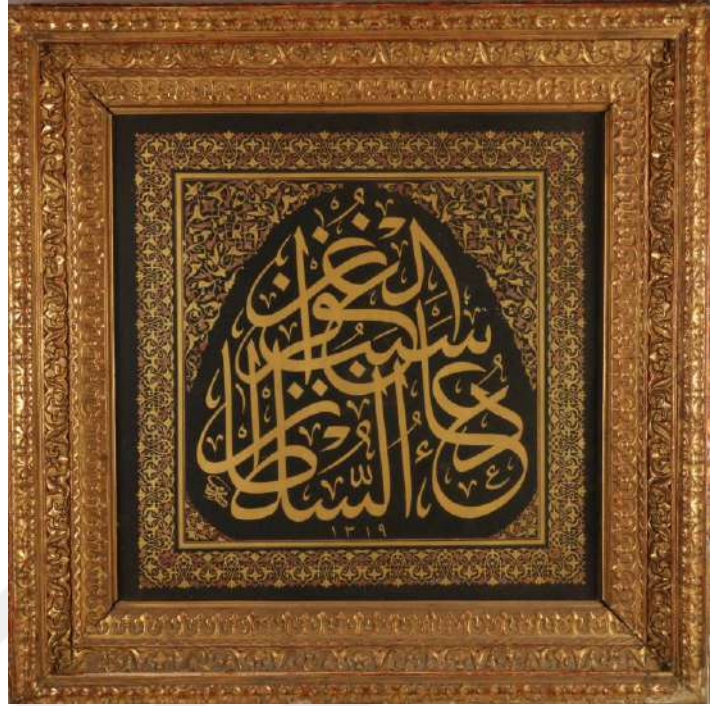
Tarih: H.1319

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve
İslâm Eserleri Müzesi
Koleksiyonu- 3315.

Değerlendirme: Hattat Sâmi
Efendi’nin Celî Sülüs olarak

yazdığı eserin taban kısmı geniş yukarıya doğru daralan bir istif ile yazılmıştır. Eser üçgen form içerisinde olup Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Harflerin yapıları ve birbirleriyle olan münasebetleri Celî yazı karakterindedir. Sâmi Efendi ile gelişimini tamamlayan hareke ve tezyînî unsurlarla eser tamamlanmıştır. Sâmi Efendi’nin sanattaki kudretini gösteren eserlerinden biridir. Eserin sol alt köşesinde harfin alt boşluğuna imza ve orta kısma ise tarih yazılmıştır. Yazının çevresine rumî motiflerinden oluşan zârif bir süsleme yapılmıştır. Altın cetvel çekildikten sonra yine rumî motiflerden oluşan bir tezyinat yapılmıştır.

Katalog No: 14

Resim No: 14

Metin: “ Garîk-i bahr-i isyânım dahîlek yâ Rasulâllah” “İsyân denizine batmışım, sana sığınıyorum ey Allah'ın Elçisi.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1312

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 3463.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı eser Hz. Peygamber Efendimiz'e istimdâdı ifade eden bir ibaredir. İki farklı kalınlıkta kalem kullanılan yazı, siyah zemin üzerine Zerendûd usulü ile uygulanmıştır. Üst kısma “garîk-i bahr-i isyânım” ibaresi yazılmıştır. İmza alt kısımda köşede yer almıştır. Esere altınla cetvel çekilmiştir.

Sâmi Efendi'nin h.1305 (Katalog 12) tarihinde yazdığı ve aynı koleksiyonda bulunan esere göre bu eser daha kalın bir kalemle yazılmış ve tok bir görünümündedir.

Katalog No: 15

Resim No: 15

Metin: “Kale aleyhi’s-Selâm Es-Sultan Zıllullâhi fi’l-arzi femer ekramehu ekramehullâhu ve men ehânehu ehânehullâhu.”

“Sultânü’l-müslimîn

Emîru’l-mü’minîn hazretleri

melce-i enâm ve me’men-i hâs ve âm olmak üzere rûy-i zeminde Allâh Teâlâ Hazretleri’nin sâye ve gölgesidir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1318

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 3316.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülûs hattı ile istiflediği eser koyu zemin üzerine Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. İki satır şeklinde istiflenen eserin satır arası cetvelle ayrılmıştır. Sâmi Efendi “Kale aleyhi’s-Selâm” ibaresini “Sin” harfinin üstüne daha ince bir kalemle yazmıştır. Harfler Celî karakterinde ve birbirleriyle uyum içinde olup mükemmel bir istiftir. Harekeler en olgun seviyeye erişmiş olup yazıyı tamamlar niteliktedir. Yazı arası ve çevresine altın cetvel çekilmiş ve arası tezyin edilmiştir. Cetvelin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

Katalog No: 16

Resim No: 16

Metin: “İnnallâhe
cemîlun yuhibbul
cemâl sadaka

habîbullâh” “Allah güzeldir, güzellikleri sever.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu- 3142.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı ibare koyu zemin üzerine Zerendûd tekniği ile hazırlanmıştır. Eserin bazı kısımları yıpranmış olduğundan bazı harfler hiç görülmemektedir. İmza ve tarihin olup olmadığı belli değildir. Yazının çevresine altın cetvel çekilmiştir.

Sâmi Efendi’nin h.1305 (Katalog 11) tarihinde yazdığı ve aynı koleksiyonda bulunan esere göre bu eser yıpranmış ve çerçevesizdir.

Katalog No: 17

Resim No: 17

Metin: “Allahu yuavinukum
fi Külli'l-ı umur.”
“Allah bütün işlerinizde
yardımcınız olsun.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H. 1315

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Türk ve
İslâm Eserleri Müzesi
Koleksiyonu- 3023.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile daire formunda yazdığı bu dua Zerendûd olarak hazırlanmıştır. İstif olarak son derece dengeli ve mükemmel olan eserde harfler de olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Hareke ve tezyini unsurlarla tamamlanan eser Sâmi Efendi'nin Celî yazıda örnek bir yazısıdır. İmza ve tarih formu tamamlayacak şekilde yer almıştır. Yazının çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

Katalog No: 18

Resim No: 18

Metin: “Han Abdülhamid bin Abdülmecid el muzaffer daima”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H. 1283

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Taş üzerine hakkedilmiştir.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Sultan Abdülhamid için çektiği Tuğra oval bir çerçeve içinde renkli bir zemin üzerine taş üzerine hakkedilerek uygulanmıştır. Fakat bu renk zamanla solmuştur. Tuğra'nın beyze kısmının altında istifli imza, hançer kısmının altında ise tarih yazılıdır.

4.4. Vakıf Hat Eserleri Müzesi Koleksiyonu

Katalog No: 19

Resim No: 19

Metin: “Dahîlek
yâ Rasulâllah”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Vakıf Hat Eserleri Müzesi Koleksiyonu

Değerlendirme: Celî Ta’lîk hattı ile Sâmi Efendi tarafından yazılan eser, Zerendûd usûlü ile hazırlanmıştır. Hareke ve tezyini unsur kullanılmayan Ta’lîk hattında, harflerin olgunluğu ve birbirleriyle uyumu ile Sâmi Efendi’nin sanat kudretini görmekteyiz. Eserde imza ve tarih yoktur.

Katalog No: 20

Resim No: 20

Metin: “Hüve’s-
Semîu’l-Alîm” “O,
işitendir bilendir.”

Ketebe: Nemekahû
Sâmi ğafera zünübehû.

Tarih: H.1304

Yazı Çeşidi: Celî
Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Vakıf Hat Eserleri Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lîk hattı ile yazdığı eser bir müzehhip tarafından Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Güçlü bir istif olan eser, harflerin yapısı ve keskinliği ile birleşerek Sâmi Efendi'nin sanat zevkini gösteren bir eser olmuştur. Sâmi Efendi Ta'lîk yazıda Yesârizâde'nin tavrını geliştirerek güzelleşirmiştir. Böylece Ta'lîk hattı ile dönemindeki ve daha sonraki hattatlara örnek olmuştur. Sâmi Efendi'nin imzası iki noktanın altında zarîf bir şekilde yerini almıştır.

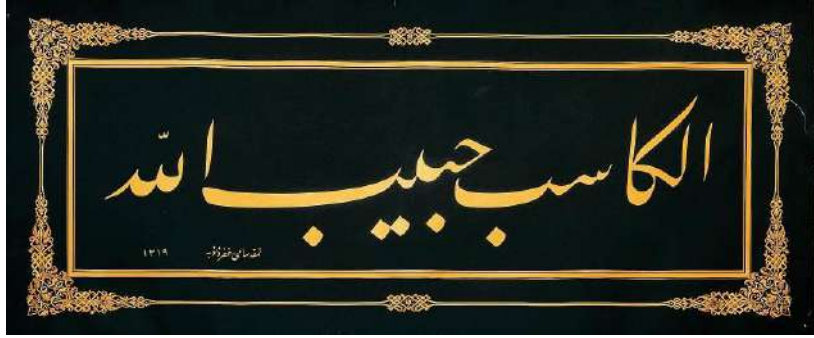
4.5. Sabancı Müzesi Koleksiyonu

Katalog No: 21

Resim No: 21

Metin: “El-Kâsibü
habîbullah”

“Çalışıp kazananı
Allah sever.”

Ketebe: Nemekahû Sâmi ğafera zünübehû.

Tarih: H.1319

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Celî Ta'lik hattıyla Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı bir hadis-i şerîf'tir. Sâmi Efendi'nin Yesarizade'nin Ta'lik üslubu geliştirdiği Celî Ta'lik levhalarının bir örneğidir. Eser siyah zemin üzerine Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Altınla cetvel çekilmiştir. Altın cetvelin dışındaki pervazın dört köşesi ve uzun kenarların ortaları geometrik ve bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Katalog No: 22

Resim No: 22

Metin:

“Bismillâhirrahmânirrahim
Kul hüvallahü

ehad. Allâhüssamed. Lem yelid ve lem yüled. Ve lem yekün lehû küfüven ehad”

“Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. De ki: “O Allah, bir tektir.” “Allah Sameddir (o, hiç bir şeye muhtaç değildir, fakat bütün yaratıklar ona muhtaçtırlar).”

“Doğurmadı ve doğurulmadı.” “Ona bir denk ve benzer de olmadı.”⁹³

Ketebe: Ketebehû es-seyyid Sâmi an hulefâi... evrâk-ı mâliyyeh.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazdığı “Besmele” ve “İhlâs Süresi”ni dikdörtgen formda yazmıştır. Mavi renkte zemin üzerine Zerendûd usulü ile hazırlanan eser istif olarak seçkindir. Bazı kısımlarda harf tekrarları görülürken “Elif” harflerinin meyilleri biraz düz görünmektedir. Altın cetvel çekilen eserin çevresi kahverengi ve siyah renklerin hâkim olduğu Rokoko tarzı bir tezyinat yapılmıştır. Eserde tarih yoktur.

Sâmi Efendi'nin katalog 4'te bulunan aynı ibareden Zerendûd olarak hazırlanan eseri Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

⁹³ Yazır, 602.

Katalog No: 23

Resim No: 23

Metin: “Hüve’s-Semîu’l-Alîm” “O, işitendir bilendir.”

Ketebe: Nemekahû Sâmi ğafera zünübehû.

Tarih: H.1317

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı eser bir müzehhip tarafından Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Eser H. 1317 tarihlidir. Zerendûd olan eserin renginde değişim meydana gelmiştir. Tek çizgiden oluşan altın cetvel çekilmiştir.

Sâmi Efendi’nin h.1304 tarihli (Katalog 20) aynı ibareden hazırlanan Zerendûd eseri Vakıf Hat Eserleri Müzesi Koleksiyonu’nda bulunmaktadır.

Katalog No: 24

Resim No: 24

Metin: “Yâ Hazreti Mevlânâ
kuddise sirruhu'l-Azîz”

Ketebe: Nemekahû Sâmi
ġaferallâhü zünübehû.

Tarih: H.1324

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı
Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile satır olarak yazdığı “Yâ Hazreti Mevlânâ” ibaresi seçkin fakat güçlü bir eseri meydana getirmiştir. Zerendûd tekniği ile uygulanan eserde mavi bir zemin rengi kullanılmıştır. Zerendûd harflerin etrafına siyah mürekkeple tahrîr geçilmiştir. İmza ve tarih yazının alt kısmında yer almış ve eser altın cetvel ile çevrelenmiştir. Çevresi Rumi motiflerle tezyin edilerek yine motiflerin etrafına siyah mürekkeple tahrîr geçilmiştir. Çerçevesi olan eserin çerçevesinin üstünde bir sikke ve yapraklardan oluşan süsleme yapılmıştır.

Sâmi Efendi'nin h.1323 tarihli (Katalog 9) aynı ibareden hazırlanan Zerendûd eseri Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

Katalog No: 25

Resim No: 25

Metin: “Hû Allah

Lâ ilahe

illallah Muhammedün

Rasûlüllah” “Allah'tan

başka İlah yoktur.

Hz. Muhammed(s.a.v.)

Allah'ın Peygamberidir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1289

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Kelime-i Tevhîd hüsn-i hatta en çok yazılan ibârelerdendir. Sâmi Efendi tarafından Celî Sülüs olarak yazılan eser göze hitap eden ahenkli bir istiftir. Siyah zemin üzerine Zerendûd olarak uygulanmıştır. Celî karakterinde olan harfler olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. İsm-i Celâl'in alt kısmında Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih yazılmıştır. Üst iki köşesine çiçek buketleri yapılan esere altın cetvel çekilmiştir. Eser Rokoko tarzı yapılan tezyinatla tamamlanmıştır.

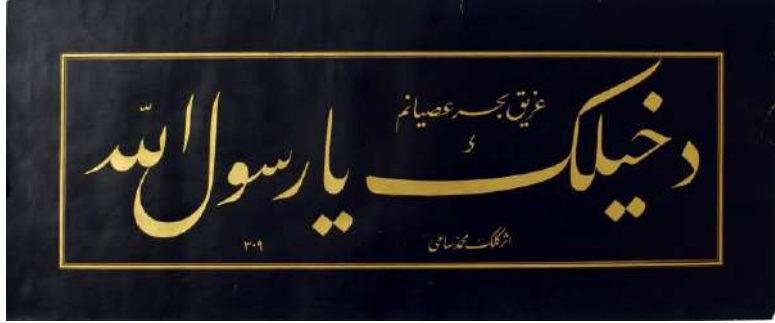
Sâmi Efendi'nin katalog 5'te bulunan aynı ibareden hazırlanan Zerendûd eseri Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

Katalog No: 26

Resim No: 26

Metin: “ Garîk-i bahr-i
isyânım dahîlek yâ
Rasulâllah” “İsyân
denizine batmışım,
sana sığmıyorum ey
Allah'ın Elçisi.”

Ketebe: Eser-i kilik-i Mehmed Sâmi.

Tarih: H.1309

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

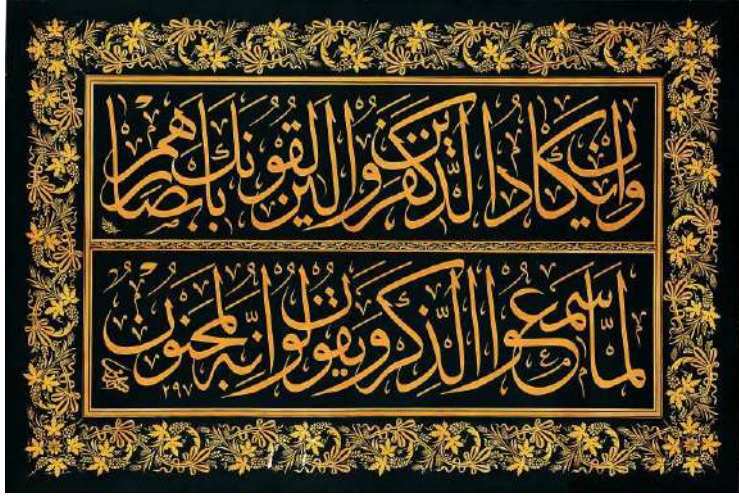
Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı eser Hz. Peygamber Efendimiz'e istimdâdı ifade eden ve Sâmi Efendi'nin zaman zaman yazdığı bir ibaredir. Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik yazıdaki kalem kudretini ortaya koyan bir eserdir. İki farklı kalınlıkta kalem kullanılan yazı, siyah zemin üzerine Zerendûd usulü ile uygulanmıştır. “Kef” harfinin keşidesinin üst kısmına “garîk-i bahr-i isyânım” ibaresi yazılmış olup alt kısımda da imzanın yer alması dengeyi sağlayan unsur olmuştur. Eser altınla çekilen cetvelle tamamlanmıştır.

Katalog No: 27

Resim No: 27

Metin: “Ve-in yekâdu-
llezîne keferû
leyuzlikûneke bi-
ebsârihim lemmâ semî’û-
zzikra ve yekûlûne innehu
lemecnûn” “Gerçekten o
kâfîrler Kur’an’ı işittikleri

vakit, az daha seni gözleri ile kaydıracaklardı. Bir de durmuşlar, “o, her halde bir mecnundur.” diyorlar.”⁹⁴

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H.1297

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’yi iki satır halinde istiflemiştir. Zerendûd olarak hazırlanan eserin istifi leke dağılımı olarak dengeli ve ölçülüdür. Dik harflerin meyilleri satırdaki durumu ve diğer harflerle uyumu olarak muhteşemdir. Hareke ve tezyini unsurların da yerinde kullanımıyla eserde boşluk görülmemektedir. İmza ve tarih sol alt köşede yer almıştır. Eserde iki satırı, zârif saz yapraklarıyla bezenmiş bir cetvel ayırmakta, yazı alanını ise altın bir cetvel çevrelemektedir. Cetvelin dışı Rokoko tarzı ile tezyin edilmiştir.

⁹⁴ Yazır, 565.

Katalog No: 28

Resim No: 28

Metin: “Allahü
veliyü't-tevfik
ni'nel- Mevlâ ve
ni'me'r-Refik”

“Başarıyı sağlayan

Allah'tır, O en iyi dost ve en iyi yardımcıdır.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1318

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi tarafından Celî Sülûs'le yazılan eser Zerendûd olarak uygulanmıştır. İbâre hattatlar tarafından çok tercih edilmiş ve yazılmıştır. Eserde iki farklı kalınlıkta kalem kullanılmıştır. “Ni'nel- Mevlâ ve ni'me'r-Refik” ibaresi “Lam” harfinin keşidesinin üzerinde beyzi formda istiflemiştir. Harflerin yapısı, satırdaki düzeni ve birbirleriyle uyumu gayet ölçülüdür. Yazının altında Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih yazılmıştır. Altın cetvel çekilerek eser tamamlanmıştır. Eserin çevresine rokoko tarzı bir tezyinat yapılmıştır.

Katalog No: 29

Resim No: 29

Metin: “Ya Hazret-i
pir seyyid Abdülkâdir
Geylânî, kuddise
sirruhu'l-Azîz”

Ketebe: “Sa’ye-i pirde alsın namı, eser-i kilik-i Mehmed Sâmi”

Tarih: H.1302

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı ibare Zerendûd tekniği ile uygulanmıştır. "Yâ Hazret-i pir Seyyid Abdülkadir Geylanî" ibaresi yazılmış, ortadaki "Seyyid" kelimesinin üzerine “Kaddese'llâhu sirrahu'l-'aziz” ibaresi istiflenmiştir. Sâmi Efendi Ta’lîk hattını Yesarizade'nin öğrencilerinden Kıbrısîzade İsmail Hakkı'dan meşk etmiş, Yesarizade'nin üslubunu Celî Ta’lîk levhalarına taşımıştır. Altın cetvel çekilen eserin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

Katalog No: 30

Resim No: 30

Metin: “Han Abdülhamid bin Abdülmecid el muzaffer daima”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1298

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sabancı Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Sultan II. Abdülhamid için çektiği Tuğra'dır. Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Mustafa Râkım Efendi Celî Sülüs hattında büyük bir gelişme sağlamıştır. Aynı şekilde tuğrada da büyük değişim yapmıştır. Tuğra daha sonra Sâmi Efendi tarafından geliştirilmiş son şeklini almıştır. Sultan II. Abdülhamid'in tuğrasını en güzel Sâmi Efendi yazmıştır. Tuğra'nın beyze kısmının altında istifli imza, hançer kısmının altında ise tarih yazılıdır. Yine hançerin üst kısmında Rokoko tarzı bir çiçek buketi yapılmıştır. Altınla çekilen cetvelin köşeleri yuvarlak olarak yapılmıştır. Cetvelin çevresi Rokoko tarzı tezyin edilmiştir.

4.6. Galata Mevlevîhânesi Müzesi

Katalog No: 31

Resim No: 31

Metin:

“Kâlellâhu Teâlâ
fî kitâbihi'l-
Kerîm İnnâ'llahe
yağfiru'z-zunûbe
cemîan innehû

hûve'l-Gafûru'r-Rahîm” “Yüce Allah kitâbında şöyle buyurmuştur: “Muhakkak Allah, bütün günahları bağışlayıcıdır. Çünkü O, çok bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir.”⁹⁵

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Galata Mevlevîhânesi Müzesi Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattıyla yazdığı eser Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Eser dikdörtgen bir forma uygun şekilde istiflenmiş olup âyetî kerîme iri kalemle yazılmıştır. “Kâlellâhu Teâlâ fî kitâbihi'l-Kerîm” ibaresi ise daha küçük kalemle iki kısım olarak köşelere yazılmıştır. “Zunûbe” ibaresinin “Be” harfi tasarımda en üstte ve keşideli olarak yazılmıştır. Bu farklılık yazıya hareket kazandırmış ve Sâmi Efendi'nin istifteki başarısını ortaya koymuştur. Yazının sonunda “Mim” harfinin uç kısmında istifli imzası bulunan Sâmi Efendi'nin bu eserinde tarih yoktur.

⁹⁵ Yazır, 463.

4.7. İsm-i Azam Ta'lik Mürekkebat Meşki

Katalog No: 32

Resim No: 32

Metin: “Bismillâhirrahmânirrahîm

Azamu esma ‘alim ve hâkim

Muhtereman-i harem-i üns ra

Taze hadisest zi-ahd-i kadîm”

“Rahman ve rahim olan Allahın Adıyla

Azam izimler olan Âlim ve Hâkim
ismiyle

Ünsiyet harminin muhteremleri için

Eski zamanlardan gelen yeni bir sözdür.”

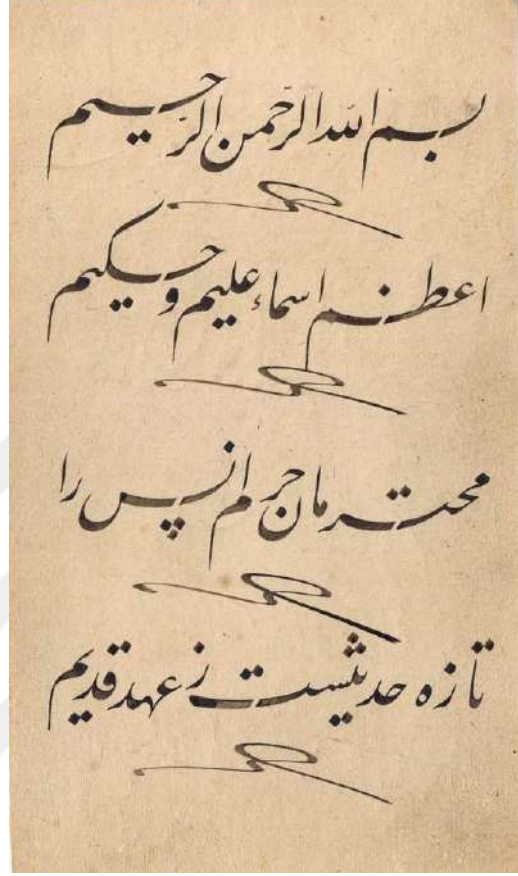
Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Ta'lik.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple
yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı İsm-i Azam Ta'lik Mürekkebat Meşki on sahifeden müteşekkildir. Besmele ile başlayan “Besmele Kasîdesi” sahifelerde dörder satır olarak yazılmıştır. Yalnızca son sahife iki satır olarak yazılmıştır. Yazıda kalem hareketleri net bir şekilde görülmektedir. Bu durum Sâmi Efendi'nin kalem kudretini ortaya koyar.

Katalog No: 33

Resim No: 33

Metin: “Nüzdeh harf est kii hijdeh hezar

Alem ez-ü yaft feyz-i amin

Bism se harf est ki güyed bism

Harz-i to der vartai ummid u bim”

“Ondokuz harf vardır ki

Onsekiz bin alem onadan umumi feyz

bulmuştur.

(b-s-m) üç harf olup bism okunur.

Ümit ve korku vartasında senin

koruyucundur.”

Ketebe:-

Tarih:-

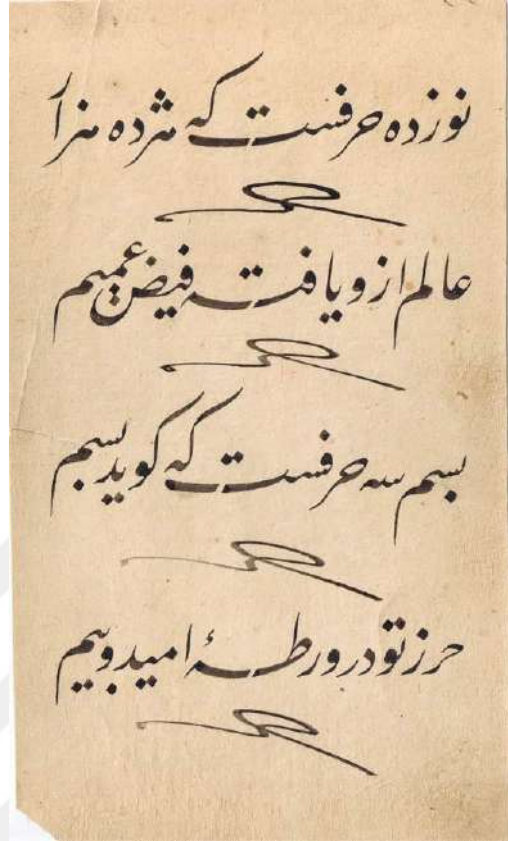
Yazı Çeşidi: Ta’lîk.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple

yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin yazdığı İsm-i Azam Ta’lîk Mürekkebat Meşki’nden bir sahifedir.

Katalog No: 34

Resim No: 34

Metin: “Cami eger hatm ne ber rahmet est
Behr-i çiş od hatime-i an râhîm.”

“Ey cami (Molla Cami) bitişi rahmet üzere
değilse niçin “Rahim” diye sona ermiştir.”

Ketebe: Nemekahû Sâmi ğafera zünübehû.

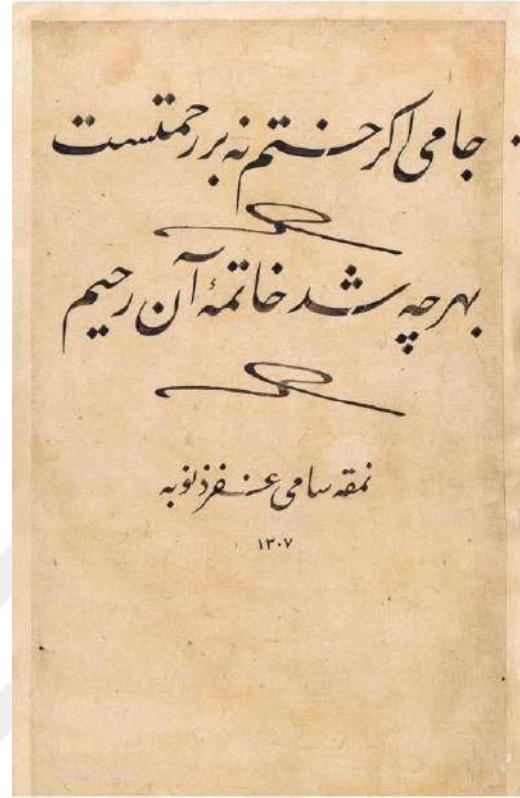
Tarih: H.1308

Yazı Çeşidi: Ta’lîk.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple
yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin
yazdığı İsm-i Azam Ta’lîk Mürekkebat
Meşki on sahifeden müteşekkil olup bu son
sahifesidir. Sâmi Efendi’nin “Nemekahû Sâmi ğafera zünübehû” şeklinde imzası ve
tarih yazılıdır.

4.8. Sâmi Efendi'nin Yazı Kalıpları

Katalog No: 35

Resim No: 35

Metin: “Lî hamsetün
utfî bihâ, harre'l-
vebâi'l-hâtima.”

“Benim için beş zât
vardır.

Ben, onlarla yakıcı
ateşi söndürürüm”

“El-Mustafâ vel-
Mürtezâ, ve'b-

nâhümâ ve'l-Fâtima.” “Muhammed Mustafa (aleyhisselatu vesselam), Ali-el
Mürteza, oğulları Hasen ve Hüseyin ve Fatıma (r.a.)”

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H.1319

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Abdülkadir Geylânî Hz.'nin, ehl-i beyt sevgisine dair güzel bir beytini Hattat Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazmıştır. Sâmi Efendi'nin zırnık mürekkebiyle yazdığı kalıp, istif olarak yoğun ve girif olmasına rağmen oldukça seçkin görünümündedir. Sâmi Efendi'nin bazı harflerde yaptığı tashih kalıpta görülmektedir. Harfler Celî yazı karakterine uygun olup, birbirleriyle uyumu ve yazıdaki meyilleri son derece intizamlıdır. Hareke ve tezyini unsurlarla leke dağılımı olarak denge sağlanmıştır. İstifli imza ve tarih yazınının altında yer almıştır. Bu yazı kalıbı iki kısımdadır.

Katalog No: 36

Resim No: 36

Metin: “Yâ
Hazreti Pîr Sultân
Hacı Bayrâm-ı
Veli”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî
Ta’lîk.

Teknik: Yazı
kalıbı.

Bulunduğu

Yer:-

Değerlendirme:

Hattat Sâmi
Efendi’nin Celî
Ta’lîk hattı ile
yazdığı ibare
“Hacı Bayrâm-ı
Veli”nin isminin
yazılı olduğu
kalıptır. Sâmi
Efendi’nin koyu

zemin üzerine zırnık mürekkebiyle hazırladığı kalıp üç kısım halinde görülmektedir. Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk yazıdaki sanat kudretini gösteren yazılardan biridir.

Katalog No: 37

Resim No: 37

Metin:

“İnna’llâhe

cemîlün yuhibbu’l cemâl” "Allah (cc) güzeldir, güzeli sever.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı bir kalıptır. Zırnık mürekkebiyle yazdığı kalıpta yer yer solmalar meydana gelmiştir. Sâmi Efendi bu yazıda izlerden anlaşıldığı gibi bazı harflerde hatta ibarelerde değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikler hiç şüphesiz en güzeli ortaya koyma düşüncesi iledir. Harflerin satırdaki durumu ve birbirleriyle münasebeti son şeklini almış ve Sâmi Efendi’nin tavrını göstermektedir. Zira Celî Ta’lîk yazıda da Sâmi Efendi, devrinde ve sonrasında örnek bir hattat olmuştur.

Katalog No: 38

Resim No: 38

Metin:

“Ferihîne bîmâ

âtâhumullahu min fazlihi” “Allah’ın, lütfundan kendilerine verdiğiyle sevinçlidirler.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile zırnık mürekkebiyle yazdığı bir yazı kalıbıdır. Sâmi Efendi satır olarak yazdığı istifte “He” harfine verdiği keşide ile yazıya hareketlilik ve estetik olarak bir güzellik kazandırmıştır. Harflerin olgunluğu ve satırdaki uyumu ile yazı, son derece güzel bir görünümündedir. Bu durum, yazıya su akıp gibi giden bir izlenim vermektedir.

Katalog No: 39

Resim No: 39

Metin: “Ve mübeşşiran birasûlin ye’tî min ba’dî-smuhû Ahmed” “Benden sonra gelecek olan bir peygamberin müjdecisi olarak geldim ki, O’nun ismi Ahmet’tir.”⁹⁶

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1320

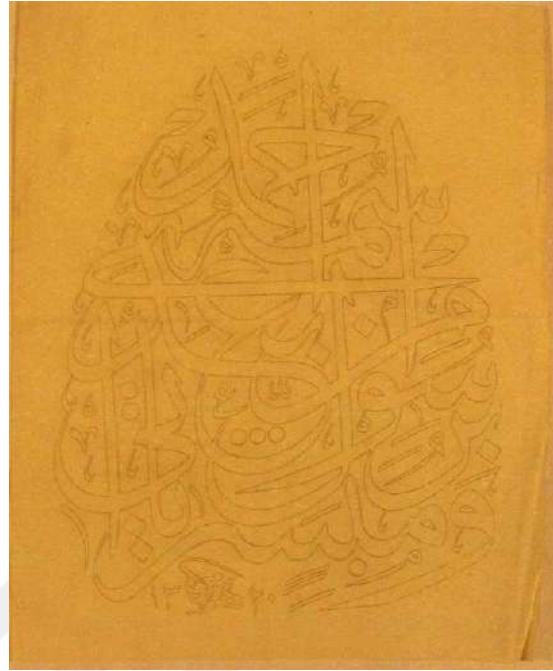
Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi

beyzi forma benzer bir formda istiflediği yazıyı Celî Sülüs hattı yazmıştır. Yazı, sarı renkte bir kâğıda kömür tozu ile silkelenerek aktarılmıştır. İstif olarak yoğun bir ibare olmasına karşın leke dağılımı olarak oldukça dengelidir. “Ayn” harfinin merkezde küplü olarak yapılması dengeyi sağlamış bir görünüm sunarken, “Ya” harfinin keşideli olarak yazılması istifte bir serbestlik sağlamıştır. Aşağıdan yukarıya doğru istiflenen yazının en üstünde “Ahmed” ismi yer almıştır. Harflerin yapısı Celî yazı karakterinde ve istifte uyum içindedir. Üç yerde yuvarlak nokta kullanılmıştır. Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih yazının altında “Ra” harfinin altındaki boşluğa yazılmıştır.

⁹⁶ Yazır, 551.

Katalog No: 40

Resim No: 40

Metin: “Yâ Hazreti Pîr
Sultân Şa’ban-ı Veli
Kuddise Sirruhu’l-Âli.”

Ketebe:-

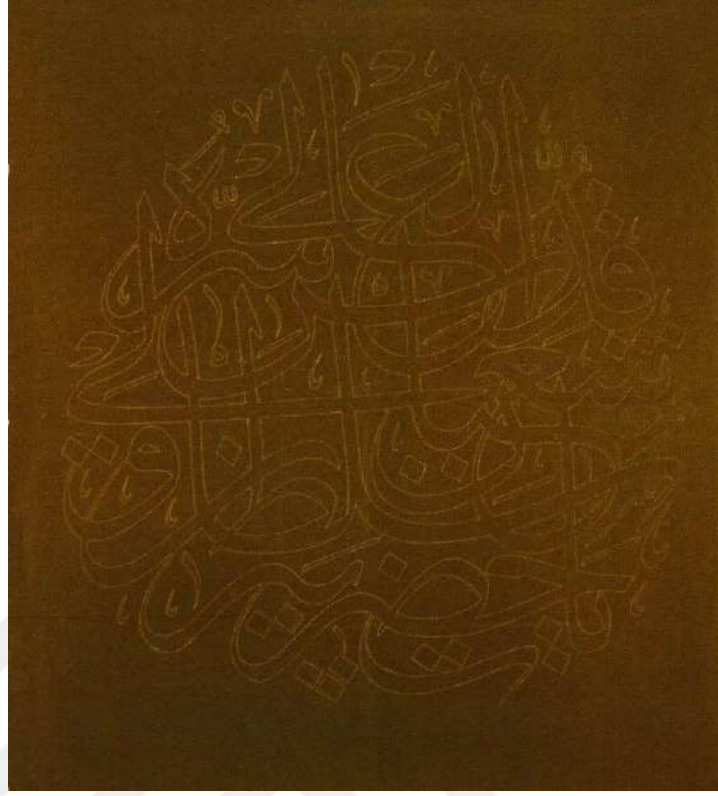
Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Koyu zemin üzerine tebeşir tozu veya benzer bir maddeyle silkenelerek hazırlanmış bir kalıptır. Hattat Sâmi Efendi

Celî Sülûs hattı ile yazdığı ibareyi beyzi bir formda istiflemiştir. Oldukça yoğun görünen istif, leke dağılımı olarak ölçülüdür. Harflerin birbirleriyle uyumu ve oranı oldukça dengelidir. Sâmi Efendi’nin Celî yazıdaki maharetini gösteren eserde Sâmi Efendi ile estetik olarak son şeklini alan hareke ve tezyini unsurlar da ölçülü ve yazıyı tamamlar niteliktedir. Bu eserde imza ve tarih yazılmamıştır.

Katalog No: 41

Resim No: 41

Metin: “Fallâhu hayrun
hâfizân ve hüve erhamu’r-
râhimîn.”

“En hayırlı koruyucu Allah’tır.

Ve O merhamet edenlerin en
merhametlisidir.”⁹⁷

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1320

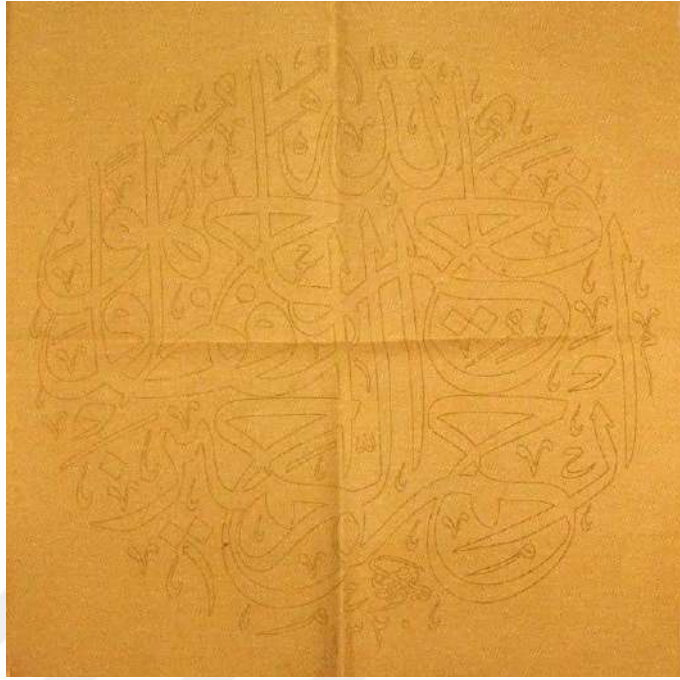
Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi daire formunda istiflediği âyet-i kerîme’yi Celî Sülûs hattı yazmıştır. Yazı, kâğıda kömür tozu ile silkelenerek aktarılmıştır. Celî Sülûs’le yazılan eser istif açısından yoğun olmasına rağmen seçkin görünmektedir. Dört yerde kullanılan küplü “Ayn” harfi istifte dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Celî yazının olgunluğu ve ihtişamı eserde ön plandadır. Hareke ve tezyînî unsurlarla eserde boşluklar tamamlanmıştır. Sâmi Efendi eserin altında harf boşluğuna imza ve tarih yazmıştır.

Hattat Sâmi Efendi’nin h. 1321 tarihli (Katalog 3) Zerendûd eseri Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu’nda bulunmaktadır.

⁹⁷ Yazır, 242.

Katalog No: 42

Resim No: 42

Metin: “ Men

zâra kabrî

vecebet lehû

şefâatî”

“Kabrîmi

ziyaret edene şefaati vacib olur”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1328

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı bir hadisi şerîf'in yazı kalıbıdır. Koyu renk bir zemine zırnık mürekkebiyle dikdörtgen bir formda yazılmıştır. Eser yazı kalıbı olmasına rağmen tamamlanmış bir yazı titizliğinde kusursuz ve güzeldir. “Makus ya” ların üst tarafa yazılmış olmasından dolayı yazı iki satırdan müteşekkil gibi görünmektedir. Harf yapıları Celî yazı karakterine uygun olup oldukça seçkin bir görünümde. Celî yazıdaki mahareti bilinen Sâmi Efendi, bu eserde de kalemindeki kudreti ortaya koymuştur. İstifli imza ve tarih yazının altında yer almıştır.

Katalog No: 43

Resim No: 43

Metin: “ Eûzü bi
kelimâtillahi't-

tâmmâti küllihâ min şerri mâ halak” “Allah'ın yaratmış olduğu bütün mahlûkâtın şerrinden, onun tam kelimelerine(kitaplarına veya sıfatlarına)sığınırım.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1329

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Eser, Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı bir yazı kalıbı olup zırnık mürekkebiyle yazmıştır. Harf ve terkip olarak mükemmel olan bu eserin harfleri Sâmi Efendi'nin Celî yazıyı taşıdığı seviyeyi gösterir niteliktedir. Celî yazı, Mustafa Râkım Efendi'den sonra Sâmi Efendi ile gelişimini tamamlamış olup bıraktığı eserlerle bu durum aşikâr olarak görülmektedir. Yazının alt köşesinde harf boşluğunda imza ve tarih yer almıştır.

Katalog No: 44

Resim No: 44

Metin: “İnne’s-
salâte kânet
‘alâ’l-mu’minîne

kitâben mevkûtâ(n)” “Çünkü namaz, mü’minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı farz bulunuyor.”⁹⁸

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1317

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile istiflediği namazla ilgili bir âyet-i kerîme’nin yazı kalıbıdır. Kahverengi zemine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. Sâmi Efendi’nin bazı harflerde tashih yaptığı görülmektedir. İstifte dikey ve yatay harfler uyum içinde kullanılmış, birbirleri arasındaki münasebet de ölçülüdür. İstif dikdörtgen bir forma sığdırılmış bazı ibareler üst kısımda yer almıştır. Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih eserin altında yer almıştır.

⁹⁸ Yazır, 94.

Katalog No: 45

Resim No: 45

Metin: “Ve Cem’us-zâdi
ekbehu külle şey’in.”

“Îzâ kâne’l-kudûmü ile’l-
Kerim.”

“Mîne’l-hasenâti ve kalbin
selîm.”

“Kuddimet bi-gayri zâdin ile’l-
kerim.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı metin dört satırdan ibaret olup bir yazı kalıbıdır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle yazılmış ve yazının bazı kısımları solmuştur.

Katalog No: 46

Resim No: 46

Metin: “Şefâati
liehli’l-kebâiri
min ümmetî”

“Benim şefaetim

ümmetimden büyük günah işleyenleredir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1328

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) bir müjdesini Hattat Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile istiflemiş ve zırnık mürekkebiyle yazmıştır. İstif olarak seçkin olan eserde harfler terkip ve tenasüp cihetiyle mükemmelliğe erişmiştir. Hattat Mehmed Şevki Efendi ile gelişimini tamamlayan Sülüs hattını Sâmi Efendi Celî Sülüs hattında aynen yazmıştır. Böylece Celî yazı Sâmi Efendi ile zirveye ulaşmıştır.

Katalog No: 47

Resim No: 47

Metin: “Allâhü
yuâvinüküm fî
külli'l-umûr”

“Allah bütün
işlerinizde

yardımcınız olsun.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1322

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattı ile yazdığı bir duanın yazı kalıbıdır. Zırnıkla koyu zemin üzerine yazılmıştır. Dikdörtgen formdaki eser istif olarak leke dengesi yerinde bir eserdir. Harfler karakter olarak Celî yazıya uygun ve birbirleriyle de uyumludur. Eserdeki boşluklar hareke ve tezyini unsurların yerinde kullanımıyla dengelenmiştir. Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih eserin altındaki boşlukta yerini almıştır.

Katalog No: 48

Resim No: 48

Metin: “Elâ inne
evliyallâhi lâ
havfun aleyhim

velâ hüm yahzenûn” “Haberiniz olsun. Allah’ın dostları onların üzerine ne korku vardır ne de onlar mahzun olurlar.”⁹⁹

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1309

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’nin yazı kalıbıdır. Zırnıkla koyu zemin üzerine yazılmıştır. Dikdörtgen formdaki eserin istifinde baş tarafında dikey harfler yoğunlukta son tarafında ise yatay harfler yoğunudur. Bu sebeple istif iki kısım gibi görünmektedir. Fakat leke dağılımı olarak denge sağlanmıştır. İmza ve tarih eserin altında harf boşluklarında yerini almıştır.

⁹⁹ Yazır, 215.

Katalog No: 49

Resim No: 49

Metin: “Fevelli
vecheke şetra'l-
mescidi'l-harâm”

Sen hemen yüzünü

dosdoğru Mescid-i Haram tarafına çevir.”¹⁰⁰

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Camilerde mihrab üzerinde yazılı olan âyet-i kerîme'nin yazı kalıbını Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazmıştır. Zırnıkla koyu zemin üzerine yazılmıştır. Eserin orta kısmı istif olarak sağ ve sol tarafa göre biraz daha serbest görünmektedir. “Dal” “Ra” ve “Mim” harflerinin uç kısımları sonda üst üste gelerek estetik bir görüntü sağlamıştır. Tarih olmayan eserde imza yazının alt kısmında yer almıştır.

¹⁰⁰ Yazır, 21.

Katalog No: 50

Resim No: 50

Metin: “ Men

‘amile sâlihan

felinefsihi vemen

esâe fe’aleyhâ vemâ

rabbuke bizallâmin lil’abîd.” “ İyi iş yapan kendine, kötü iş yapan kendinedir.

Rabbin kullarına zulmedici değildir.”¹⁰¹

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1328

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’nin yazı kalıbıdır. Zırnıkla koyu zemin üzerine yazılmıştır. Dikdörtgen formdaki eser istif olarak oldukça dengelidir. Harf yapıları Celî karakterinde olup birbirleriyle de uyum içindedir. Bir yazı kalıbı olan eser adeta tamamlanmış gibi bitmiş ve kusursuz görünmektedir. “Vemâ rabbuke bizallâmin lil’abîd” ibaresi yazının sonunda beyzi forma benzer bir formda istiflenmiş ve tamamıyla bütünlük oluşturmuştur. Alt kısımdaki boşlukta Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih yazılıdır.

¹⁰¹ Yazır, 480.

Katalog No: 51

Resim No: 51

Metin: “ Men edâ’a
bidünyahu hüve
ebâ’a dînehu”

Ketebe: Ketebehû
Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı bir yazı kalıbıdır. Zırnıkla kahverengi zemin üzerine yazılmıştır. İbare iki harfin keşidesinin üzerine istiflenmiştir. Eserin istifi Sâmi Efendi’nin diğer istiflerine göre teşrifat olarak biraz farklıdır. Leke dengesi olarak yukarı çıktıkça serbestlik görülmektedir. Eserin pek çok yerinde tashih yapıldığı kâğıttaki izlerden anlaşılmaktadır. Sol alt köşede Sâmi Efendi’nin istifli imzası yer alırken tarih koyulmamıştır.

Katalog No: 52

Resim No: 52

Metin: “ Yâ Hazret-i Şeyh Sultân
Merkez Musa Muslihiddin Kuddise
sirruhu'l-Muîn.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H. 1316

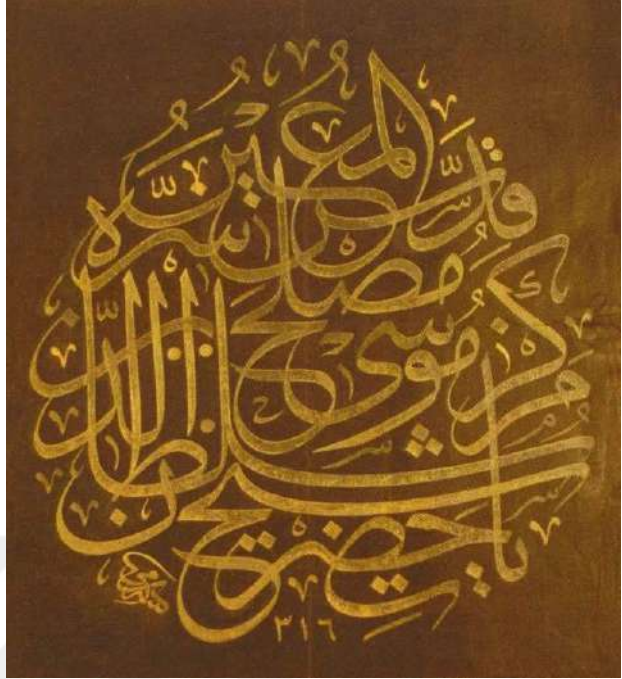
Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi
Efendi beyzi formda istiflediği
Merkez Efendi'nin ismini Celî

Sülüs hattı ile yazmıştır. İstif yoğun bir ibare olmasına rağmen oldukça seçkin görülmektedir. Aşağıdan yukarı doğru istiflenen yazıda geniş kısım sağlamlık hissi verirken, istifin zirveye doğru daralması ise devamlılık hissi vermektedir. İstifte “Sin” ve “Şin” harflerine verilen keşideler serbestlik sağlamıştır. Harfler yapı olarak olgun ve Celî yazı karakterine uygundur. İstifin ölçülü ve dengeli olması sebebiyle hareke ve tezyini unsura neredeyse ihtiyaç duyulmamıştır. İmza ve tarih formun içinde yer alırken bazı yerlerde yuvarlak nokta kullanılmıştır.

Katalog No: 53

Resim No: 53

Metin: “ Yâ

Hazret-i Pir

Sultan

Hüsâmeddin”

Ketebe:-

Tarih: H. 1323

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lik.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lik hattı ile yazdığı ibare koyu renkli zemine kalıptan tebeşir tozu geçirilerek hazırlanmıştır. Zamanla tebeşir tozu silikleşmiş ve okunması zorlaşmıştır. H. 1323 tarihli eserde imza yoktur.

Katalog No: 54

Resim No: 54

Metin:

“ Rabbenâ

veâtinâ mâ ve’adtenâ ‘alâ rusulike velâ tuhzinâ yevme’l-kiyâmeti inneke lâ tuhlifu’l-mî’âd” “Ey Rabbimiz, peygamberlerine vadettiklerini bize ver. Kıyamet gününde yüzümüzü kara çıkarma. Şüphe yok ki sen asla sözünden dönmezsın.”¹⁰²

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’nin kalıbı kahverengi zemine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. İstif yoğun ve girift olmasına rağmen harfler olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Dikey ve yatay harflerin meyilleri de istifte ahengi sağlamıştır. Hareke ve tezyini unsurlar yerinde kullanılarak istif tamamlamıştır. İmza ve tarih yoktur.

¹⁰² Yazır,74.

Katalog No: 55

Resim No: 55

Metin: “İnne
ekrameküm
‘indallâhi etkâkum
sadakallahü'l-

kerim ” “Allah yanında en şerefliiniz elbette takvaca en ileri olanınızdır.”¹⁰³ “Kerîm olan Allah doğruyu söyledi.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H. 1323

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı istif bir âyet-i kerîme'dir. Yazı kalıbı zırnık mürekkebiyle koyu bir zemin üzerine yazılmıştır. Merkezinde İsm-i Celâl'in yazılı olduğu, sağ ve sol tarafında leke dengesi sağlanan eser Sâmi Efendi imzalıdır. “Kef” harfleri istife hareketlilik katmış ve “Nun” harfinin keşidesiyle uyum sağlamıştır. “Sadakallahü'l-kerim ” ibaresi ayrıca istiflenmiş ve daha ince bir kalemle yazılmıştır. İmza ve tarih yazının altında istife uygun yerde yazılıdır.

¹⁰³ Yazır, 516.

Katalog No: 56

Resim No: 56

Metin: “Lâ ilâhe illellâhül melikül hakkul mübîn Muhammedün Rasûlüllâhi sâdikul va'dil emîn”

“Apaçık gerçeğin sahibi Allah'tan başka ilah yoktur. Emin ve sözünün eri olan Muhammed Allah'ın Rasulüdür.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1297

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile istiflediği bir yazı kalıbıdır. Zırnık mürekkebiyle hazırlanan kalıp oval bir formdadır. İstif yoğun ve girift olmasına rağmen birkaç yer dışında oldukça seçkindir. Yazının üst kısmı tamamen dikey harflerden oluşmasına karşın leke dağılımı olarak oldukça ölçülüdür. Hareke ve tezyini unsurların yerinde kullanılması ile istif ölçülü olarak tamamlanmıştır. Yazının alt kısmında harf boşluğuna imza ve tarih yazılmıştır.

Katalog No: 57

Resim No: 57

Metin: “ Garîk-i
bahr-i isyânım
dahîlek yâ

Rasulâllah” “İsyân denizine batmışım, sana sığınıyorum ey Allah'ın Elçisi.”

Ketebe: Yetiş Sâmi'ye Sultanım.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı bir yazı kalıbıdır. Sâmi Efendi'nin zaman zaman yazdığı bir ibaredir. İki farklı kalınlıkta kalem kullanılan yazı, koyu zemin üzerine zırnık mürekkebiyle uygulanmıştır. “Kef” harfinin keşidesinin üst kısmına “garîk-i bahr-i isyânım” ibaresi yazılmış olup alt kısımda da imzanın yer alması dengeyi sağlayan unsur olmuştur.

Katalog No: 58

Resim No: 58

Metin: “ Ve mâ
Muğnî illâllah”

“Allah’tan başka

Yardım eden, yardımcı yoktur.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lik.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lik hattı ile yazdığı bir yazı kalıbıdır. Koyu zemin üzerine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. Bazı kısımların mürekkebinde solmalar meydana gelmiştir. Celî Ta’lik yazıda sıkça gördüğümüz keşideler bu yazıda orta kısımda yazılmış ve merkezi denge sağlanmıştır. İmza ve tarih yoktur.

Katalog No: 59

Resim No: 59

Metin: “Maşâallah
lâ havle velâ kuvvete
illâ billâh.” “Maşallah,
Allah’tan başka hiçbir
kuvvet yoktur.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1318

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hat sanatında hattatlar tarafından sıkça yazılan bu ibareyi Sâmi Efendi de yazmıştır. Celî Sülûs hattı ile koyu zemin üzerine zırnık mürekkebi ile hazırladığı yazı kalıbı, Sâmi Efendi’nin birkaç yerde yaptığı tashihle en güzel şeklini almıştır. Harfler olgun ve Celî yazı karakterinde olup, istifte birbirleriyle de uyum içindedir. Hareke ve mühmel harfler eseri tamamlayacak şekilde istifte yerini almıştır. Dikdörtgen formdaki yazının harf boşluklarında Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih yer almıştır.

Katalog No: 60

Resim No: 60

Metin: “Kün
fî'd-dünyâ ke
enneke garîbün
ev âbiru Sebîlin”
“Ve udde
nefseke min
eshâbi'l-kubûri
Sadaka

Rasulullâh” “Dünyada; ana yurdundan uzakta, diyar-ı gurbette olan gariban bir kimseymişsin gibi yaşa. Kendini bir yolcuymuş gibi düşün yahut ha öldün ha öleceksin gibi kabir ahalisinden say. Resulullah doğru söyledi”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H. 1321

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile istiflediği ibare bir Hadis-i Şerif'tir. Koyu zemin üzerine zırnık mürekkebiyle yazılan kalıp iki kısımdan oluşmaktadır. Kalıptan görüldüğü üzere Sâmi Efendi bazı yerlerde değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikler Sâmi Efendi'nin yazıyı en güzel şekliyle ortaya koyma çabasıdır. Sanatta gelişimi tamamlayan Sâmi Efendi bile yeni bir eserini estetik olarak bir öncekinden ileri taşıma gayretindedir. Harf yapıları Celî yazı karakterine uygun olup terkip ve tenasüp yönünden tamamlanmış bir eserdir. İmza ve tarih sol alt köşede yer almıştır.

Katalog No: 61

Resim No: 61

Metin: “El-Kâsibü
habîbullah” “Çalışıp
kazananı Allah
sever.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı bir hadis-i şerîf’in kalıbıdır. Bu ibare İstanbul Kapalı Çarşı’nın Feşçiler Kapısındaki kitâbenin aynısıdır. İmza ve tarih yoktur. Kısa olan ibarenin iki harfinde keşide vardır. İmza ve tarih olmayan eser sade fakat olgun ve ihtişamlı bir yazıdır.

Hattat Sâmi Efendi’nin aynı ibareden h. 1319 tarihli Zerendûd levhası Sabancı Müzesi Koleksiyonu’ndadır.

Katalog No: 62

Resim No: 62

Metin: “Ve en leyse
lil-insâni illâ mâ
se’â” “Doğrusu insan

için çalıştığından başkası yoktur.”¹⁰⁴

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1308

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’nin kalıbı kahverengi zemine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. İstif sade ve ölçülü iken harfler de olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Dikey ve yatay harflerin meyilleri de istifte ahengi sağlamıştır. Yalnızca yazının sonunda harekelerin renginin solgun görünmesi boşluk hissi vermiştir. Hareke ve tezyini unsurlar yerinde kullanılarak istifi tamamlamıştır. İmza sol alt kısımda yer alırken tarih orta kısımda yazının altında yer almıştır.

¹⁰⁴ Yazır, 526.

Katalog No: 63

Resim No: 63

Metin: “Elâ
bizikrillâhi tatme-
inne'l-kulûb” “Bilin

ki kalpler, ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur.”¹⁰⁵

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı bir âyet-i kerime'nin kalıbıdır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle yazılan ibarede harfler Celî Ta'lik karakterinde olup, bazı kısımlarda yapılan tashih izleri görülmektedir. İmza ve tarih yoktur. Bu ibare Zerendûd olarak hazırlanmıştır ve İstanbul Rum Mehmed Paşa Cami'nde asılıdır.

¹⁰⁵ Yazır, 251.

Katalog No: 64

Resim No: 64

Metin: “Hû Allah

Lâ ilahe

illallah Muhammedün

Rasûlullah” “Allah'tan

başka İlah yoktur.

Hz. Muhammed(s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Kelime-i Tevhîd hüsn-i hatta en çok yazılan ibârelerdendir. Sâmi Efendi tarafından Celî Sülüs yazı kalıbı olarak yazılan eser göz yormayan ahenkli bir istiftir. Celî ölçülerinde olan yazıda harfler Sâmi Efendi'nin üslubunu yansıtmıştır.

Sâmi Efendi'nin h. 1289 tarihli (Katalog 25) eseri Sabancı Müzesi Koleksiyonu'nda Zerendûd olarak bulunmaktadır. Yine Sâmi Efendi'nin katalog 5'te bulunan Zerendûd eseri Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

Katalog No: 65

Resim No: 65

Metin: “Hân Abdülhamid bin
Abdülmeçid el-Muzaffer
dâima el Gâzi”

Ketebe:-

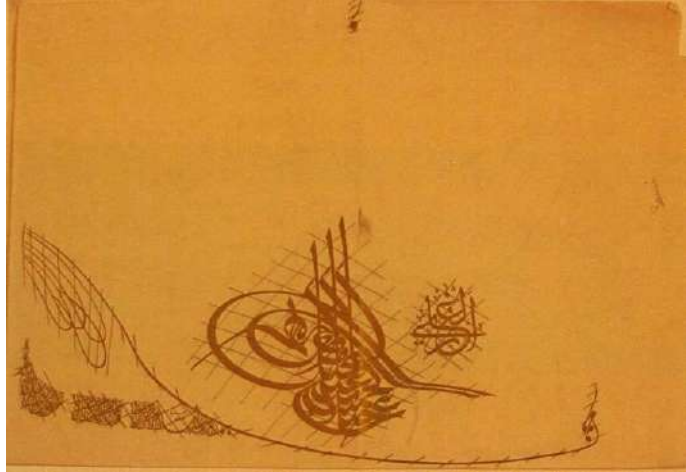
Tarih:-

Yazı Çeşidi: Tuğra

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin çekmiş olduğu Tuğra kalıbında kareleme gibi çizgiler görülmektedir. Bu kareleme tuğrayı hazırlarken ölçülendirme amacıyla veya Celî hale getirmek amacıyla yapılmış olabilir. Sultan Abdülhamid Han için çekilmiştir. “El Gâzi” ibareside yazılıdır.

Katalog No: 66

Resim No: 66

Metin: “Hân Mehmed bin Abdü'l-Mecid el-Muzaffer dâima-Reşâd”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

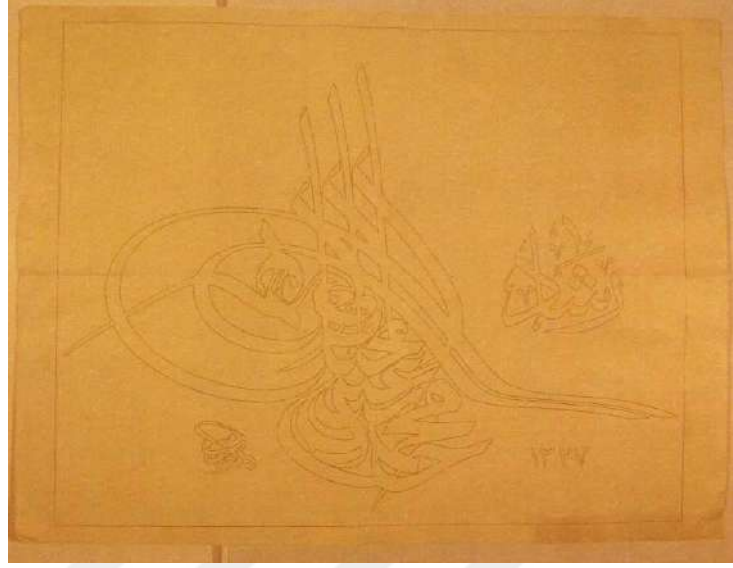
Tarih: H.1327

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat

Sâmi Efendi'nin Sultan V. Mehmed Reşad için çekmiş olduğu Tuğra'nın kalıbıdır. Sâmi Efendi'nin başarılı bir şekilde istiflediği eserin kalıbı sarı renkteki kâğıda kömür tozu silkelenerek hazırlanmıştır. Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih alt kısımda yer almıştır.

Tuğra çekmede Mustafa Râkım Efendi vadisinde olan Sâmi Efendi Celî yazılarda olduğu kadar Tuğra çekmede de oldukça başarılıdır.

Osmanlılarda aklâm-ı sittenin tevkî' çeşidiyle çekilen ve önceleri basit çizgilerden meydana gelen tuğralarda padişahın ismi babasınınkiyle beraber Arapça söylenişe göre yer alırdı. Zaman içinde buna “şah” ve “han” sıfatları, ayrıca “el-Muzaffer dâimâ” duası eklenmiştir. Bu unsurları taşıyan Tuğra'da harfler noktasız olarak kullanılır.

Katalog No: 67

Resim No: 67

Metin: “İnne’l-hasenâti
yuzhibne’s-seyyi-ât”

“Çünkü güzel işler,
kötülükleri giderir.”¹⁰⁶

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1321

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

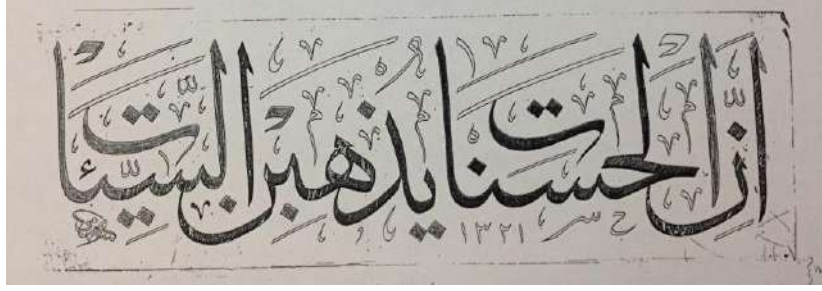
Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme'nin kalıbı koyu yeşil zemine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır. İstif gözü dinlendiren bir sadelikte ve ölçülü, harfler de olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Dikey ve yatay harflerin meyilleri de istifte ahengi sağlamıştır. Hareke ve tezyini unsurlar yerinde kullanılarak istifi tamamlamıştır. İmza sol alt kısımda yer alırken tarih orta kısımda yazının altında yer almıştır.

¹⁰⁶ Yazır, 233.

Katalog No: 68

Resim No: 68

Metin: “İnne’l-
hasenâti yuzhibne’s-
seyyi-ât” “Çünkü
güzel işler,
kötülükleri giderir.”¹⁰⁷

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1321

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı âyet-i kerîme’nin kalıbıdır. İstif gözü dinlendiren bir sadelikte ve ölçülü, harfler de olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Dikey ve yatay harflerin meyilleri de istifte ahengi sağlamıştır. Hareke ve tezyini unsurlar yerinde kullanılarak istifi tamamlamıştır. İmza sol alt kısımda yer alırken tarih orta kısımda yazının altında yer almıştır. Bu kalıp katalog 67 ile aynı olup bu kalıpta harekeler kalemle çizilmiştir.

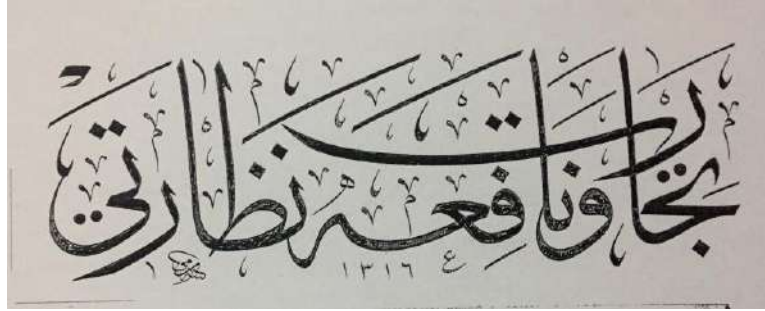
¹⁰⁷ Yazır, 233.

Katalog No: 69

Resim No: 69

Metin: “Ticâret ve
Nâfia Nezâreti”

Ketebe: Ketebehû
Sâmi.

Tarih: H.1316

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs hattı ile yazdığı “Ticâret ve Nâfia Nezâreti” ibaresinin kalıbıdır. İstif sade ve ölçülü iken harfler de olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. Dikey ve yatay harflerin meyilleri de istifte ahengi sağlamıştır. “Te” harfine verilen keşide ile denge sağlanarak o kısımdaki boşluk hissi bertaraf edilmiştir. Hareke ve tezyini unsurlar yerinde kullanılarak istifi tamamlamıştır. İmza sol alt kısımda yer alırken tarih orta kısımda yazının altında yer almıştır

Katalog No: 70

Resim No: 70

Metin: “Allah Celcelâlühü”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

“Cami Takımı” yazılarından İsmi Celâl'in yazılı olduğu kalıptır.

Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 71

Resim No: 71

Metin: “Muhammed Aleyhisselâm”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

“Cami Takımı” yazılarından İsmi Nebi'nin yazılı olduğu kalıptır.

Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 72

Resim No: 72

Metin: “Ebûbekir Sıddık Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin “Cami Takımı”

yazılarından “Hz. Ebûbekir” isminin yazılı olduğu kalıptır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 73

Resim No: 73

Metin: “Ömerü'l-Fâruk Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi

Efendi'nin “Cami Takımı” yazılarından “Hz. Ömer” isminin yazılı olduğu kalıptır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 74

Resim No: 74

Metin: “Osmân Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

“Cami Takımı” yazılarından “Hz. Osman” isminin yazılı olduğu kalıptır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 75

Resim No: 75

Metin: “Ali Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

“Cami Takımı” yazılarından “Hz. Ali” isminin yazılı olduğu kalıptır. Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 76

Resim No: 76

Metin: “Hasan Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

“Cami Takımı” yazılarından “Hz. Hasan” isminin yazılı olduğu kalıptır.

Kahverengi zemin üzerine zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 77

Resim No: 77

Metin: “Hüseyin Radıyallâhu anh”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi

Efendi'nin “Cami Takımı”

yazılarından “Hz. Hüseyin” isminin yazılı olduğu kalıptır. Kahverengi zemin üzerine

zırnık mürekkebiyle Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

4.9. Sâmi Efendi'nin Mezar Taşı Kalıpları

Katalog No: 78

Resim No: 78

Metin: “Mevlânâ
İsmâil Hakkı Sâmi
Efendi rûh-ı”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Fâtih Câmii hazîresinde bulunan mezar taşı kitâbesinin kalıbıdır. Kitâbesini talebesi Reîsül-Hattatın Kâmil Akdik Celî Sülüs hattıyla yazmıştır. Sâmi Efendi'den Sülüs-Nesih, Dîvânî ve Celî Dîvânî yazılarını meşk eden yine tuğra çekmeyi Sâmi Efendi'den öğrenen Kâmil Akdik bu kitâbeyi hocasının yolunda ve üslubunda yazmıştır.

Katalog No: 79

Resim No: 79

Metin: “Eden
mütehâyizân-ı ricâl-i
Devlet-i âliyyeden
sâbıkan”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Fâtih Câmii hazîresinde bulunan mezar taşı kitâbesinin kalıbıdır. Kitâbesini talebesi Reîsül-Hattatın Kâmil Akdik Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 80

Resim No: 80

Metin: “Ve makbûl-i enâm olarak vedâ’-i âlem-i fâni”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Fâtih Câmii hazîresinde bulunan mezar taşı kitâbesinin kalıbıdır. Kitâbesini talebesi Reîsül-Hattatîn Kâmil Akdik Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 81

Resim No: 81

Metin: “Merhûm ve mağfûrunleh edîb-i bî-müdânî”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Fâtih Câmii hazîresinde bulunan mezar taşı kitâbesinin kalıbıdır. Kitâbesini talebesi Reîsül-Hattatîn Kâmil Akdik Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

Katalog No: 82

Resim No: 82

Metin: “Nişân-ı
hümâyûn kalemi
mümeyyizi üstâd-ı
muhterem”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Yazı kalıbı.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Fâtih Câmii hazîresinde bulunan mezar taşı kitâbesinin kalıbıdır. Kitâbesini talebesi Reîsül-Hattatîn Kâmil Akdik Celî Sülüs hattıyla yazmıştır.

4.10. Sâmi Efendi'nin Levhaları

Katalog No: 83

Resim No: 83

Metin: “Le-in
şekertum
leezîdennekum”
“Andolsun ki
şükrederseniz elbette
size daha fazla
veririm.”¹⁰⁸

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1307

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattı ile yazdığı eser, Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Dikdörtgen bir formda hazırladığı istifte harfler yapı olarak olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. İstifteki “Kef” harfleri yazıya ritim vermiştir. Harflerin satırdaki meyilleri yerinde olup yazıya hareket sağlamıştır. Hareke ve tezyini unsurlarda yazıyı tamamlar nitelikte ve seçkin bir şekildedir. Sâmi Efendi “Mim” harfinin uç kısmına istifli imzasını harfin altına da tarih yazmıştır. Altın cetvel çekilen eserin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

¹⁰⁸ Yazır, 255.

Katalog No: 84

Resim No: 84

Metin: “ Zâka
ta'me'l-îmâni men
radiye billâhi rabben
ve bi'l-İslâmi dînen
Ve daccû dacceten

kedacîcenâ ve 'accû acîcen ve'l-eâdî teaccecû.”

“ İmanın zevkini anladı kim Allah’a rab olarak razı olursa din olarak da İslâm’a razı olan cennete girer. Ve bir kargaşa kopardılar, sanki bizim kargaşamız gibi ve toz kaldırdılar ve düşman tozlandı.”

Ketebe: Mesgabehül- müznib Sâmi ğaferalehû amin.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Sülüs.

Teknik: Kağıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Eser Hattat Sâmi Efendi’nin ulaşabildiğimiz tek Sülüs eseridir. Kâğıt renkleri de farklı olan iki farklı ibare birleştirilerek çevresi kumlu ebrû ile süslenmiştir. İlk satır Sülüs yazı özelliğini taşımakla birlikte satır olarak intizamlıdır. İkinci ibarede Sâmi Efendi dokuz adet “Cim” harfi ve diğer harfleri de birden fazla kullanarak yazıda farklı bir ritim yakalamıştır. Dikey harflerin çok az kullanıldığı yazıda, harfler terkip ve tenâsüp yönüyle mükemmelliğe erişmiştir. Tarih olmayan eserde Sâmi Efendi imzasını satırın sonunda mail olarak “Mesgabehül- müznib Sâmi ğaferalehû” şeklinde yazmıştır.

Katalog No: 85

Resim No: 85

Metin:

“Küllemâ
dehale ‘aleyhâ
zekeriyâ’l-
mihrâbe”

“Zekeriya ne zaman kızın bulunduğu mihraba girdiyse onun yanında bir yiyecek bulurdu.”¹⁰⁹

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1297

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı ibare daha çok mihraplarda gördüğümüz bir âyet-i kerimedir. Siyah zemin üzerine Zerendûd olarak hazırlanmıştır. Harfler terhib ve tenasüp yönünden uygun olup dengeli bir istif oluşmuştur. Hareke ve tezyini unsurlar ölçülü kullanılmıştır. Sâmi Efendi yazının altında harf boşluğunda istifli imzasını ve tarih atmıştır. Altın cetvel çekilmiştir. Cetvelin dışındaki pervazın dört köşesi yoğun olarak ve uzun kenarların ortaları da rumîye benzer zârif bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

¹⁰⁹ Yazır, 53.

Katalog No: 86

Resim No: 86

Metin: “Yâ

Hazreti Pîr

Muhammed

Bahâeddîn Şâh-ı Nakşibendi Kaddesallahu sırrahu”

Ketebe: Nemekahû Sâmi ğufire zünübehû.

Tarih: H.1330

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sâmi Tokgöz Koleksiyonu.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi bir tarikat büyüğünün ismini Celî Ta’lîk hattı ile yazmıştır. Celî Ta’lîk hattına çok güzel bir örnek olan eser, Tâ’lîk Celîsinde Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi vadisinde yazan Sâmi Efendi’nin sanat kudreti gösterir niteliktedir. Zerendûd tekniğiyle hazırlanan eser, harflerin yapısı ve olgunluğu, satırdaki düzeni ile mükemmelliğe ulaşmıştır. Yazının altında imza ve tarih yer almıştır. Altın cetvel çekilen eser Rokoko tarzında yapılan tezyinatla çevrelenmiştir.

Katalog No: 87

Resim No: 87

Metin: Ferman.

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Dîvânî.

Teknik: Kâğıt üzerine
mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Eser Hattat
Sâmi Efendi'nin Celî Dîvânî
hattıyla yazdığı fermanıdır. Sâmi
Efendi beş satırdan oluşan

fermanı farklı yazı çeşitleriyle yazmıştır. Cetvel çekilen eserin çevresi farklı bir uygulamayla tezyin edilmiştir.

Katalog No: 88

Resim No: 88

Metin: “ Garîk-i bahr-i isyânım dahîlek yâ Rasulâllah” “İsyan denizine batmışım, sana sığınıyorum ey Allah'ın Elçisi.”

Ketebe: Eser-i kilik-i Mehmed Sâmi.

Tarih: H.1307

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Sâmi Tokgöz Koleksiyonu.

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı eser, Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Sâmi Efendi'nin zaman zaman yazdığı bir ibaredir. Eserde iki farklı kalınlıkta kalem kullanılmıştır. “Kef” harfinin keşidesinin üst kısmına “garîk-i bahr-i isyânım” ibaresi yazılmış olup alt kısımda da imzanın yer alması dengeyi sağlayan unsur olmuştur. Sâmi Efendi bu eserinde “Eser-i kilik-i Mehmed Sâmi” “Mehmed Sâmi'nin kaleminin eseri” anlamında bir ketebe kullanmıştır. Altın cetvel çekilen eserin çevresi Rokoko tarzında yaprak ve buketlerle tezyin edilmiştir.

Katalog No: 89

Resim No: 89

Metin: “ Hâzâ min fadli rabbî”

“ Bu Rabbimin lütfundandır.”¹¹⁰

Ketebe: Nemekahû Sâmi min tilâmîzi

İsmail Hakkı ğaferalehüma.

Tarih: H.1306

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: İstanbul Altunizade Camii.

Değerlendirme: Ta’lîk yazıda Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi’nin yolunu geliştiren Sâmi Efendi, bu eseri satır düzeninden farklı bir istifle yazmıştır. “Rabbî” ibaresini “fadli” ibaresinin üzerine yazarak keşideleri üst üste denk getirmiştir. Bu durum yazıya hareketlilik kazandırmıştır. Hareke ve tezyini unsur kullanılmayan Ta’lîk yazıda dört noktayı üst kısımda kullanarak istifte dengeyi sağlamıştır. Satır şeklindeki imza biçim olarak istife katılmakta ve keşidelerle denge oluşturmaktadır. Tarih eserin altında yer almıştır.

¹¹⁰ Yazır, 379.

Katalog No: 90

Resim No: 90

Metin: “Elâ
bizikrillâhi tatme-
inne'l-kulûb”

“Bilin ki kalpler,
ancak Allah’ın
zikriyle huzur
bulur.”¹¹¹

Ketebe: ?

Tarih: H.1307

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii

Değerlendirme: Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lik hattı ile yazdığı eser Rum Mehmed Paşa Camii’nde bulunan bir levhadır. Zerendûd tekniği ile hazırlanan eserde harfler Celî Ta’lik karakterinde olup, eser istif olarak mükemmel bir güzelliktedir. İmza ve tarih eserin altında yer almıştır. Altın cetvel çekilen eser çerçevelidir.

Sâmi Efendi tarafından yazılan bu eserin kalıbı katalog 63’tedir.

¹¹¹ Yazır, 251.

Katalog No: 91

Resim No: 91

Metin: “El-Mülkü
Lillâh” “Mülk
Allah'ındır.”

Ketebe: Nemekahû
Sâmi ğufire
zünübehû.

Tarih: H.1321

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lik.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lik hattı ile yazdığı “El-Mülkü Lillâh” ibaresi Zerendûd usulü ile hazırlanmış bir levhadır. Sâmi Efendi'nin kalem kudretini gösteren bu eser Celî Ta'lik hattına mükemmel bir örnektir. Burada sol taraftaki İsm-i Celâl sağ tarafta yer alan “El-Mülk” ibaresi ile asimetrik denge diyebileceğimiz şekilde dengelenmiştir. Altın cetvel çekilen eserin çevresi Rokoko tarzı yapılan tezyinatla çevrelenmiştir.

Katalog No: 92

Resim No: 92

Metin: “Hel yestevî-
llezîne ya’lemûne
vellezîne lâ ya’lemûn”

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”¹¹²

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Kâğıt üzerine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi dikdörtgen formda istiflediği eseri Celî Sülüs hattı ile koyu renk zemine zırnık mürekkebiyle yazmıştır. Harf ve terkip olarak mükemmel olan bu eserin harfleri Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs’teki kalem kuvvetini ortaya koymaktadır. Tarih olmayan eserde Sâmi Efendi’nin istifli imzası yazının altında yer almıştır. Cetvel çekilen eserin çevresi sarı ve kahverengi renklerle Rokoko tarzı yapılan tezyinatla süslenmiştir.

¹¹² Yazır, 458.

Katalog No: 93

Resim No: 93

Metin: Ta'lik Meşki. "Üstadım Sâmi Efendi Hazretlerindedir. El-fakîr el-hac Kâmil el-mağruf bi reisül-hattatîn."

Ketebe:-

Tarih:-

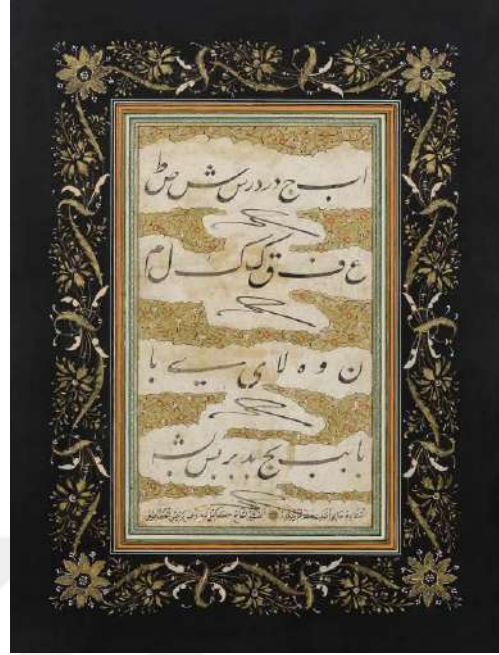
Yazı Çeşidi: Ta'lik, Nesih.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin

Ta'lik hattı ile yazdığı meşk sahifesidir. Son satırda Nesih hattıyla yazılan ibareden anlaşıldığı üzere bu levha Hattat Kâmil Akdik tasdiklidir. Sahifenin satır araları "Beyne's-sütûr"la çevrilmiştir. Farklı renkte çekilen cetvellerin sonrasında Rokoko tarzında yapılan tezyinatla çevrelenmiştir.

Katalog No: 94

Resim No: 94

Metin: “Ve mübeşşiran birasûlin ye’fi min ba’dî-smuhû Ahmed” “Benden sonra gelecek olan bir peygamberin müjdecisi olarak geldim ki, O’nun ismi Ahmet’tir.”¹¹³

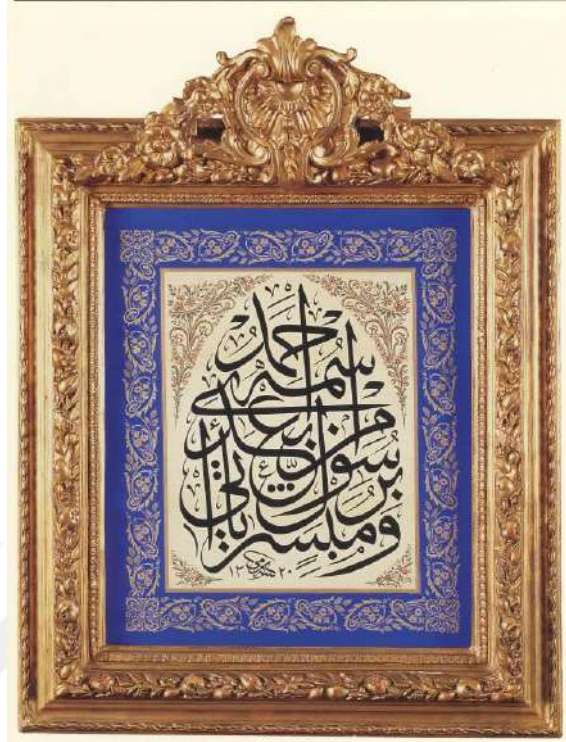
Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H. 1320

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulunduğu Yer: Portakal Müzayede Kataloğu (8 Aralık 2001)

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi beyzi forma benzer bir formda istiflediği yazıyı Celî Sülüs hattı ile yazmıştır. İstif olarak yoğun bir ibare olmasına karşın leke dağılımı olarak oldukça dengelidir. “Ayn” harfinin merkezde küplü olarak yapılması dengeyi sağlamış bir görünüm sunarken, “Ya” harfinin keşideli olarak yazılması istifte bir serbestlik sağlamıştır. Aşağıdan yukarıya doğru istiflenen yazının en üstünde “Ahmed” ismi yer almıştır. Harflerin yapısı Celî yazı karakterinde ve istifte uyum içindedir. Üç yerde yuvarlak nokta kullanılmıştır. Sâmi Efendi’nin istifli imzası ve tarih yazının altında “Ra” harfinin altındaki boşluğa yazılmıştır. Yazının dört köşesine Rokoko tarzında çiçek buketleri yapılarak altın cetvel çekilmiştir. Çevresine Rokoko tarzı yapılan tezyinat yapılmıştır.

Sâmi Efendi’nin yazdığı bu eserin kalıbı h. 1320 tarihli olup katalog 39’dadır.

¹¹³ Yazır, 551.

Katalog No: 95

Resim No: 95

Metin: “Yâ Hazreti
Pîr Seyyid Ahmed
er-Rıfâî kuddise
sirruhül'azîz”

Ketebe: Nemekahû Sâmi ğufire zünübehû.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Ta'lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi “Ahmed er-Rıfâî” nin ismini Celî Ta'lîk hattı ile yazmıştır. Siyah zemin üzerine Zerendûd tekniğiyle uygulanmıştır. “Sin” harfinin keşidesinin üzerine “kuddise sirruhül'azîz” ibaresi daha ince bir kalemle yerleştirilmiştir. Bu eser Sâmi Efendi'nin Celî Ta'lîk yazıda zirvede olduğunun bir göstergesidir.

Katalog No: 96

Resim No: 96

Metin: “Kale ‘aleyhisselâm
Men zâra kabrî vecebet lehû
şefâatî.” “Aleyhisselâm
buyurdu ki; Kabrimi ziyaret
edene şefaati vacip olur.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H. 1295

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi imzalı Zerendûd eser metninde bir hadis-i şerîf yazılıdır. Bu hadis-i şerîf Sâmi Efendi'nin satır istifli olarak da zaman zaman yazdığı bir ibaredir. Sâmi Efendi'nin başarılı bir şekilde istiflediği eser Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Tuğrada mahlasın yazılı olduğu bölüme burada “Kale ‘aleyhisselâm” ibaresi yazılmıştır. Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih alt kısımda yer almıştır. Sâmi Efendi'nin Celî yazılarda olduğu kadar tuğra çekmede de başarılı olduğunu bu eser göstermektedir.

Katalog No: 97

Resim No: 97

Metin: “ Külle mâ
dehale ‘aleyhâ
zekeriyâ’l-
mihrâbe” “Zekeriya
ne zaman kızın

bulunduğu mihraba girdiyese onun yanında bir yiyecek bulurdu.”¹¹⁴

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H. 1297

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı ibare siyah zemin üzerine Zerendûd olarak hazırlanan bir âyet-i kerimedir. Harfler terhib ve tenasüp yönünden uygun olup dengeli bir istif oluşmuştur. Hareke ve tezyini unsurlar ölçülü kullanılmıştır. Sâmi Efendi yazının altında harf boşluğunda istifli imzasını ve tarih atmıştır. Altın cetvel çekilmiştir. Cetvelin çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir. Bu süslemeden sonra tekrar altın cetvel çekilmiştir.

Hattat Sâmi Efendi aynı ibareyi h. 1297 tarihinde (Katalog 85) yine Zerendûd olarak yazmıştır.

¹¹⁴ Yazır, 53.

Katalog No: 98

Resim No: 98

Metin: “ Aleyke avnüllâh.”

“Allah’ın yardımı üzerinize olsun.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H. 1311

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Sülüs olarak yazdığı eserin taban kısmı geniş

yukarıya doğru daralan bir istif ile yazılmıştır. Dinamik bir görünüme sahip olan eser üçgen formu içerisinde olup Zerendûd olarak hazırlanmıştır. “Aleyke avn” ibâresinin istifi bir bütün gibi görünmekte olup farklı birleşmeler kullanılmıştır. Harflerin yapıları ve birbirleriyle olan münasebetleri Celî yazı karakterindedir. Allah ibâresi istifte en üste yerleştirilmiş, hareke ve tezyînî unsurlarla eser tamamlanmıştır. Sâmi Efendi’nin sanattaki kudretini gösteren eserlerinden biridir. “Kef” harfinin alt boşluğuna imza ve tarih yazılmıştır. Yazının çevresine rumî motiflerinden oluşan zârif bir süsleme yapılmıştır.

Hattat Sâmi Efendi’nin h. 1307 tarihli (Katalog 6) eseri yine Zerendûd olarak Topkapı Sarayı Müzesi Güzel Yazılar Koleksiyonu’nda bulunmaktadır.

Katalog No: 99

Resim No: 99

Metin:“Kâle 'aleyhisse
lâm Men zâra kabrî
vecebet lehû şefâatî”

“Aleyhisselam buyurdu
ki; Kabrimi ziyaret
edene şefaati vacib olur”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülûs.

Teknik: Kâğıt üzerine zırnık mürekkebiyle yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi'nin Celî Sülûs hattıyla yazdığı bir hadis-i şerîf'tir. Koyu renk bir zemine zırnık mürekkebiyle dikdörtgen bir formda yazılmıştır. “Makus ya” ların üst tarafa yazılmış olmasından dolayı yazı iki satırdan müteşekkil gibi görünmektedir. Harf yapıları Celî yazı karakterine uygun olup oldukça seçkin bir görünümde. Celî yazıdaki mahareti bilinen Sâmi Efendi, bu eserde de kalemindeki kudreti ortaya koymuştur. Üç sıra cetvel çekilen eserin çevresi Zerefşan tekniğiyle tezyin edilmiştir.

Sâmi Efendi h.1328 tarihinde (Katalog 42) bu ibareyi yazı kalıbı olarak yazmıştır.

Katalog No: 100

Resim No: 100

Metin: “Hân Mehmed bin
Abdü'l-Mecid el-
Muzaffer dâima-Reşâd”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1327

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Sultan V. Mehmed Reşad için çekmiş olduğu Tuğra'dır. Sâmi Efendi'nin başarılı bir şekilde istiflediği eser Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih alt kısımda yer almıştır.

Tuğra çekmede Mustafa Râkım Efendi vadisinde olan Sâmi Efendi Celî yazılarda olduğu kadar Tuğra çekmede de oldukça başarılıdır.

Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı katalog 66' daki Tuğra kalıbı bu eserin kalıbıdır.

Katalog No: 101

Resim No: 101

Metin: “Yâ Hazreti Şeyh Sultan
Yusuf Sünbül Sinan kaddesellâhu
sırrahû”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

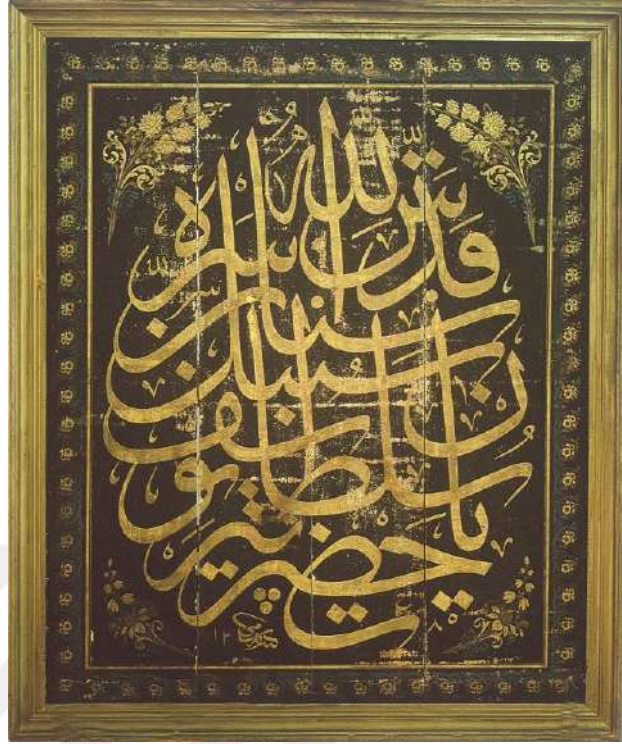
Tarih: H.1285

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: Merkez Efendi
Cami.

Değerlendirme: Hattat Sâmi
Efendi bir tarikat büyüğünün
ismini Celî Sülüs hattı ile

yazmıştır. Zerendûd tekniğiyle hazırlanan eser, Sâmi Efendi'nin sanat kudreti gösterir niteliktedir. İstif yoğun bir ibare olmasına rağmen oldukça seçkin görülmektedir. İstifte “Sin” harflerine verilen keşideler serbestlik sağlamıştır. Harfler yapı olarak olgun ve Celî yazı karakterine uygundur. İstifin ölçülü ve dengeli olması sebebiyle hareke ve tezyini unsura neredeyse ihtiyaç duyulmamıştır. İmza ve tarih formun içinde yer alırken bazı yerlerde yuvarlak nokta kullanılmıştır. Yazının çevresine köşelere Rokoko tarzı çiçek buketleri yapılmıştır. Altın cetvel çekilerek çevresi yine Rokoko tarzında tezyin edilmiştir. Bu levha beş yıl kadar evvel İstanbul Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'ne kaldırılmıştır.

Katalog No: 102

Resim No: 102

Metin: “Han Abdülhamid bin Abdülmecid el muzaffer daima el-Gazî”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1312

Yazı Çeşidi: Tuğra.

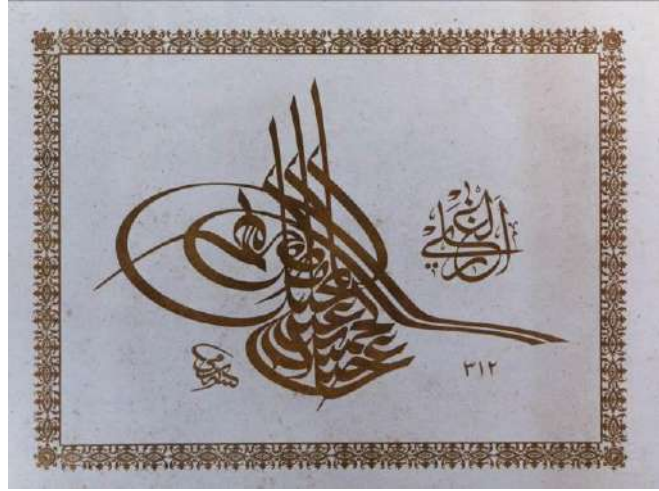
Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin Sultan II. Abdülhamid için çektiği Tuğra'dır. Zerendûd tekniğiyle açık renkli bir kâğıt üzerine uygulanmıştır. Mustafa Râkım Efendi Celî Sülûs hattında büyük bir gelişme sağlamıştır. Aynı şekilde tuğrada da büyük değişim yapmıştır. Tuğra daha sonra Sâmi Efendi tarafından geliştirilmiş son şeklini almıştır. Sultan II. Abdülhamid'in tuğrasını en güzel Sâmi Efendi yazmıştır. Tuğra'nın beyze kısmının altında istifli imza, hançer kısmının altında ise tarih yazılıdır. Eserin çevresi Rokoko tarzı tezyin edilmiştir.

Sâmi Efendi'nin daha önce yazdığı h. 1298 tarihli (Katalog 30) eseri Sabancı Müzesi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

Kapalı Çarşı Beyazıd Kapısı üzerindeki tuğra (h.1314) ve Şâzelî Tekke Camii Kitâbesi'nde bulunan tuğra (h.1304), Sâmi Efendi'nin Sultan II. Abdülhamid için çektiği tuğralardır.

Katalog No: 103

Resim No: 103

Metin: “Şefâati
liehli’l-kebâiri
min ümmetî”
“Benim şefaetim

ümmetimden büyük günah işleyenleredir.”

Ketebe:-

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) bir müjdesini Hattat Sâmî Efendi’nin Celî Sülüs hattı ile istiflediği eseri Zerendûd olarak hazırlanmıştır. İstif olarak seçkin olan eserde harfler terkip ve tenasüp cihetiyle mükemmelliğe erişmiştir. Hattat Mehmed Şevki Efendi ile gelişimini tamamlayan Sülüs hattını Sâmî Efendi Celî Sülüs hattında aynen yazmıştır. Böylece Celî yazı Sâmî Efendi’yle zirveye ulaşmıştır.

Sâmî Efendi bu ibareyi h.1328 tarihinde (Katalog 46) de imzalı ve yazı kalıbı olarak hazırlamıştır.

Katalog No: 104

Resim No: 104

Metin: “Ehabbü
ila ‘ameli
ilallâhi’s-salevatü
livaktiha sümme

birrulvalideyni sümme cihad” “Allah katında en hayırlı amel, vaktinde kılınan namazdır. Sonra anne babaya iyilik, sonra da Allah yolunda cihad etmektir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih: H.1288

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi Celî Sülüs hattı ile yazdığı hadis-i şerîfi dikdörtgen forma uygun olarak yazmıştır. Mavi renk zemin üzerine Zerendûd usulü ile hazırlanan eser istif olarak seçkindir. Dikey harflerin yoğunlukta olduğu istifte “Elif” harflerinin meyilleri biraz düz görünmektedir. Hareke ve tezyini unsurlar istifte leke dengesini kurmak amacıyla yoğun olarak kullanılmıştır. İmza ve tarih yazının sol alt köşesinde yer almıştır. Altın cetvel çekilen eserin çevresine açık kahverengi ve mavi renklerin hâkim olduğu Rokoko tarzı bir tezyinat yapılmıştır.

Katalog No: 105

Resim No: 105

Metin: “Fallâhu hayrun hâfîzân ve hüve erhamu’r-râhimîn” “ En hayırlı koruyucu Allah’dır.

Ve O merhamet edenlerin en merhametlisidir.”¹¹⁵

Ketebe: Ketebehû Sâmi ğaferazünübehû.

Tarih: H.1316

Yazı Çeşidi: Celî Ta’lîk.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer: İstanbul Mercan Âlî Paşa Camii.

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi’nin Celî Ta’lîk hattı ile yazdığı eser, Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Eserde iki farklı kalınlıkta kalem kullanılmıştır. “Ha” harfinin keşidesinin üst kısmına “ve hüve erhamu’r-râhimîn” ibaresinin yazılması dengeyi sağlayan unsur olmuştur. Harflerin olgun olduğu istif leke dengesi olarak da ölçülür. Sâmi Efendi’nin kalem kudretini gösteren bir eserdir. Yazının çevresinde, köşelerde ve iki kenarın orta kısmında kırılmalar yaparak çekilen altın cetvel geçme motifleri oluşturularak bir tezyinat yapılmıştır.

¹¹⁵ Yazır, 242.

Katalog No: 106

Resim No: 106

Metin: “Yâ hazreti pîr seyyid
sultân imâm alî ebu-l hasen eş-
şâzelî kaddese-llâhü sirrahû-l âlî.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi

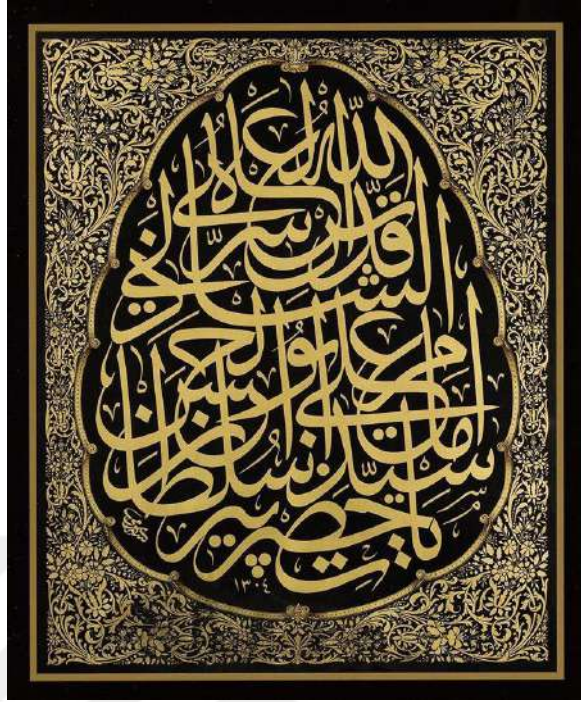
Tarih: H.1304

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Zerendûd.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Sâmi Efendi bir
tarikât büyüğünün ismini Celî Sülüs
hattı ile yazmıştır. Zerendûd

teknîğiyle hazırlanan eser, Sâmi Efendi'nin sanat kudreti gösterir niteliktedir. İstif yoğun bir ibare olmasına rağmen oldukça seçkin görülmektedir. Harfler yapı olarak olgun ve Celî yazı karakterine uygundur. İstifin ölçülü ve dengeli olması sebebiyle hareke ve tezyini unsurlar oldukça az kullanılmıştır. İmza ve tarih formun içinde yer alırken bazı yerlerde yuvarlak nokta kullanılmıştır. Altın cetvel yazının formuna uygun olarak kıvrımlı bir şekilde çekilerek çevresi Rokoko tarzında tezyin edilmiştir.

Katalog No: 107

Resim No: 107

Metin: “Kale ‘aleyhisselâm
Men zâra kabrî vecebet lehû
şefâatî.” “Aleyhisselâm buyurdu
ki; Kabrimi ziyaret edene
şefaatin vacip olur.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi

Tarih: H.1320

Yazı Çeşidi: Tuğra.

Teknik: Kâğıt üzerine mürekkeple yazılmıştır.

Bulduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi imzalı hadis-i şerîf kâğıt üzerine mürekkeple yazılmış olup tuğra olarak istiflenmiştir. Bu hadis-i şerîf Sâmi Efendi'nin satır istifi olarak da zaman zaman yazdığı bir ibaredir. Tuğrada mahlasın yazılı olduğu bölüme burada “Kale ‘aleyhisselâm” ibaresi yazılmıştır. Sâmi Efendi'nin istifli imzası ve tarih alt kısımda yer almıştır.

Sâmi Efendi'nin başarılı bir şekilde istiflediği eseri daha önce h. 1295 tarihinde Zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır.

Katalog No: 108

Resim No: 108

Metin: “Hû Allah

Lâ ilahe

illallah Muhammedün

Rasûlüllah” “Allah'tan

başka İlah yoktur.

Hz. Muhammed(s.a.v.)

Allah'ın Peygamberidir.”

Ketebe: Ketebehû Sâmi.

Tarih:-

Yazı Çeşidi: Celî Sülüs.

Teknik: Sarı boya ile kalıbindan yazılmıştır.

Bulunduğu Yer:-

Değerlendirme: Hattat Sâmi Efendi'nin yazdığı kalıptan siyah zemin üzerine sarı boya ile yazılan Kelime-i Tevhîd, hüsni hatta en çok yazılan ibârelerdendir. Celî karakterinde olan harfler olgun ve birbirleriyle uyum içindedir. İsm-i Celâl'in alt kısmında Sâmi Efendi'nin istifli imzası yer almıştır. Üst iki köşesine çiçek buketleri yapılan esere ince bir altın cetvel çekilmiştir. Altın cetvelin dışındaki pervazın dört köşesi ve uzun kenarların ortaları bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Eser çerçeveselidir.

DEĞERLENDİRME

Hattat Sâmi Efendi XIX. yüzyılın ikinci yarısında aklâm-ı sittede en önemli hattatlardan biridir. Boşnak Osman Efendi isminde bir mahalle mektebi hocasıyla başladığı yazı hayatı, kendi gayreti ve istidadıyla Sâmi Efendi'yi zirveye taşımış ve XIX. yüzyılın ekol bir ismi olmuştur. Sâmi Efendi Hattat Mustafa Râkım Efendi mektebine dâhil olmakla birlikte farklı bir şiveye sahiptir. Dîvân-ı Hümâyûn Dairesi'nde hutût-ı mütenevvia muallimliği yapmış ve Topkapı Sarayı'nda Enderûn-ı Hümâyûn'da ve Çarşıkapı'daki Mustafa Paşa Medresesi'nde hat dersleri vermiştir.

Hattat Sâmi Efendi'nin yetiştirdiği çok önemli isimlerden Kâmil Akdik, İsmail Hakkı Altunbezer, Nazif Bey, Aziz Efendi gibi pek çok isim Medresetü'l-Hattâtîn gibi mekteplerde hocalık yapmış ve hat sanatını geleceğe aktaran isimler olmuşlardır.

Hattat Sâmi Efendi asıl maharetini Celî Sülûs ve Celî Ta'lîk yazıda ortaya koymuştur. Sâmi Efendi, "Celî yazmadıkça hattın esrarına vakıf olunmaz" diyerek hat sanatında Celî yazının önemini vurgulamıştır. Mimarî eserlerde başta olmak üzere levha olarak da pek çok Celî yazı bırakmıştır.

Sâmi Efendi Sülûs Celîsinde ve Tuğra çekmede Mustafa Râkım Efendi, Tâ'lîk Celîsinde ise Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi vadisinde yazı yazmış ve onlardan kalan noksanlıkları tamamlamıştır.

Celî Sülûs hattının okunmasına ve bezenmesine yardımcı olan hareke, tezyin ve mühmel işaretleri ve eserin yazıldığı tarihi gösteren rakamlara en güzel halini Sâmi Efendi vermiştir.

Hattat Sâmi Efendi'nin mimarî eserlerde bulunan Celî Sülûs ve Celî Ta'lîk hattıyla yazdığı kitâbeleri vardır. Kantarcılar Camii, Şehzâde Mehmed Camii, Zihni Paşa Cami'nin iç kapısına yazdığı namazla ilgili âyetleri Celî Sülûs hattıyla yazmıştır. Bu kitâbeler yazıldığı günden bugüne korunarak gelmiştir. Bu yazıları taş hakkeden ustalarında maharetiyle Sâmi Efendi'nin yazıları yazdığı güzellikle aktarılmıştır. İstanbul Kapalı Çarşı kapılarından Beyazıd ve Fesçiler Kapısındaki Celî Ta'lîk hattıyla yazdığı kitâbeler mükemmeldir.

Hamidiye Etfal Hastanesi'nin Celî Sülüs kitâbesi, Maçka Hamidiye Çeşmesinin Celî Ta'lîk kitâbesi Sâmi Efendi'nin mimarîdeki yazılarından. Yıldız Hamidiye Çeşmesinde de Sâmi Efendi'nin imzası bulunmaktadır. Tuğra, Muhakkak ve Celî Sülüs gibi yazıları taşıyan çeşme güzelliğiyle hâlâ ayakta.

Galip Paşa ve Zihni Paşa Camilerindeki Celî Ta'lîk yazıları birer belge niteliğinde Sâmi Efendi'nin önemli eserlerdendir.

Yeni Cami Sebîli kitâbesi ise yazıldığı dönemde ve günümüzde Celî Sülüs hattına en güzel örnek olmuştur. Bu kitâbedeki altı beyit içinde Celî Sülüse ait tüm özellikleri Sâmi Efendi kendi kabiliyetiyle yazıya aktarmıştır. Bu kitâbenin yazı kalıpları pek çok hattata ilham kaynağı olmuş ve Celî hattını ilerletmelerine vesile olmuştur.

Cankurtaran Çeşmesi'ndeki V. Mehmed Tuğrası, Nâzım Bey Çeşmesi'nin kitâbesi, Hapishâne-i Umûmî kitâbesi, Şâzelî Tekke Camii kitâbesindeki Sultan Abdülhamid Tuğrası da mimarîde bulunan yazılarından.

Hattat Sâmi Efendi'nin imzası bulunan Celî Sülüs ve Celî Ta'lîk hattı ile yazdığı yirmi altı adet mezar taşı bulunmaktadır. Sâmi Efendi hocaları Ali Haydar Efendi, Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi ve Ebûbekir Mümtâz Efendi'nin mezar taşı kitâbelerini de yazmıştır.

Hattat Sâmi Efendi'nin levha olarak eserleri katalog düzeninde hazırlanmıştır. Eserlerin büyük bölümü Celî Sülüs ve Celî Ta'lîk yazı kalıplarından oluşmaktadır. Bu katalogda Hattat Sâmi Efendi'nin kırk dört adet Zerendûd levhası bulunmaktadır. Mürekkeple yazılmış yazısı yok denecek kadar azdır. Sâmi Efendi yazılarını siyah kâğıda zırnık mürekkebiyle hazırlar tashih ettikten sonra Zerendûd olarak hazırlanır yahut taşla hakkedilirdi. Sülüs hattı ile yazdığı tek eseri ve bir kıt'ası da katalogda yer almıştır. Sâmi Efendi'nin çektiği Tuğralar da kataloğumuzda bulunan eserler arasındadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koleksiyonu, İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Vakıf Hat Eserleri Müzesi, Galata Mevlevîhânesi, Sakıp Sabancı Müzesi, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi ve bazı müzayede kataloglarında Sâmi

Efendi'ye ait eserler bulunmaktadır. Ayrıca İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii, Merkez Efendi Camii ve İstanbul Altunizade Cami'nde levhaları bulunmaktadır.

Hicri 1310/ M. 1893 yılında Tevfik Paşa tarafından verilen İsmail Zühdi Efendi'nin Sülüs-Nesih Murakkası'ndan seçmeler yapan Sâmî Efendi, Mustafa Râkım'ın Celî anlayışına ilaveler yaparak sanat hayatının en ileri derecesine erişmiştir. Bu tarihten vefatına kadar geçen 20 sene içerisinde sanat hayatındaki en mükemmel eserleri ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Hattat Sâmî Efendi, hat sanatı açısından önemli bir devirde yaşamıştır. Pek çok levhada imzası bulunan Sâmî Efendi özellikle Celî yazıda eser bırakmış, Mustafa Râkım Efendi ve Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi vadisinde yazı yazmıştır. Kendisi Celî Sülüs yazıda Hattat Mustafa Râkım Efendi'nin "Mütemmimi: Tamamlayıcısı" olarak kabul edilmiştir.

Celî Sülüs yazı, büyük olduğundan tarih boyunca estetik gelişimi son derece yavaş bir seyir takip etmiştir. Osmanlı hat sanatı mektebinde Fatih döneminde, Celî Sülüs'le ilgili Yahya Sûfi ve Ali b. Yahya Sûfi ile başlayan gelişme süresi Mustafa Râkım'la zirve yapmış, Hattat Sâmî Efendi de Râkım'ın mütemmimi olarak bu sürece çok büyük katkı yapmıştır.

Hattat Sâmî Efendi'nin özellikle Yeni Cami Sebîli yazıları bu konuda her bakımdan örnek gösterilecek bir estetik seviyededir. Celî Sülüs yazı yanında padişah tuğralarında da Sâmî Efendi yine Hattat Râkım'ın mütemmimi olarak bu konuda son noktayı koymuştur. Celî Sülüs yazı ve Padişah tuğrası Hattat Mustafa Râkım'ın yaptığı inkılâp sonrası Hattat Sâmî Efendi eli ile istikrar bulmuştur.

Sonuç olarak, XIX. yüzyılda yaşamış ve bıraktığı eserlerle hâlen günümüzde etkileri devam eden Hattat Sâmî Efendi'nin mimarî eserlerde bulunan yazılarının pek çoğu kaleminden çıktığı gibi korunarak günümüze ulaşmıştır. Onun bıraktığı eşsiz eserleri koruyup gelecek kuşaklara emanet etmek bizim vazifemizdir.

KAYNAKÇA

Açıkgozoğlu, Sacid, Hattat Sami Efendi'nin Mezar Taşı Kitâbeleri, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu* (18- 20 Aralık 1997), Bildiri Kitabı, İstanbul, Mezarlıklar Vakfı Yayını, 1999, s. 128- 139.

Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

Aslanapa, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarîsi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.

Berk, Süleyman, *Hattat Mustafa Râkım Efendi*, İstanbul 2003.

Berk, Süleyman, *Eyüplü Hattatlar*, Eyüp Belediyesi, İstanbul 2009.

Berk, Süleyman, *İstanbul'un 100 Hattatı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. Yayınları, İstanbul 2012.

Berk, Süleyman, *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*, İstanbul 2013.

Can Yılmaz, Gün Recep, *Ana Hatlarıyla Türk İslâm Sanatları ve Estetiği*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2011.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, “Yeni Cami Külliyesi”, *DİA*, İstanbul 2013, C. 43, s. 439-442.

Derman, Uğur, “Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı”, *DİA*, İstanbul 2009, C.36, s.72-74.

Derman, Uğur, “Yenicâmi Sebîli'nin Kitâbesi”, *Lâle Mecmuası*, İstanbul 1986, C.4, s.14-17.

Durmaz, Hasibe, “Şazeli Tekke Cami ve Kitâbesi”, *Ahenk Dergisi*, İstanbul 2018, S.55.

Eyice, Semavi, “Büyük Çarşı”, *DİA*, İstanbul 1992, C.6, s.509- 513.

Eyice, Semavi, “Galip Paşa Cami”, *DİA*, İstanbul 1996, C.13, s.331-332.

Günüç, Fevzi, XV-XX. Yüzyıl Osmanlı Dini Mimarîsinde Celî Sülûs Hattı ve Uygulama Teknikleri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Konya 1991.

Günüç, Fevzi, *Koyunoğlu Müzesi 'ndeki Hat Levhaları Albümü*, Konya 2004.

İnal, Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Maârif Basımevi, İstanbul 1955.

Karakaya, Enis, “Nallı Mescid”, *DİA*, İstanbul 2006, C.32, s.348-349.

Öz, Tahsin, *İstanbul Camileri I-II*, Ankara 2015.

Özönder, Hasan, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri Terimleri Sözlüğü*, Sebat Ofset, Konya 2003.

Rado, Şevket, *Türk Hattatları*, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul.

Serin, Muhittin, *Hattat Aziz Efendi*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999.

Serin, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008.

Şahin, Pınar, “Erenköy’de Bir Selâtin Camii: Hamidiye Camii”, *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.13, s.265- 285.

Şenol, Şeyda, “Hattat Sâmi Efendi ve İstanbul Müzelerindeki Eserleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2007.

Ulunay, Refii Cevad, “Hata Düzelir”, *Milliyet Gazetesi*, 08.07.1959.

Ulunay, Refii Cevad, “İnandı Teres”, *Milliyet Gazetesi*, 17.09.1961.

Ulunay, Refii Cevad, “İnandı Teres- 2”, *Milliyet Gazetesi*, 18.09.1967.

Ünver, Süheyl, “Zât-ı Sâmi’lerini Ziyâret”, *Sanat ve Kültürde Kök*, İstanbul 1982, C.2, s.16-18.

Ünver, Süheyl, “Zât-ı Sâmi’lerini Ziyâret”, *Sanat ve Kültürde Kök*, İstanbul 1982, C.3, s. 41-43.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, “ *Hak Dini Kur’an Dili Meâli*”, Eser Neşriyat.

Yazır, M.Bedreddin, *Medeniyet Âleminde Yazı Ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Ankara 1989, C.3.

